

دفترا پیکو شمی

Ketabton.com

سید اصغر ہاشمی

۱۳۹۴ لمریز کال

د فکر پلوشې

سید اصغر هاشمي

۱۳۹۴ ل کال

کتاب پېژندنه:

- د کتاب نوم: د فکر پلوشې
لیکوال: سید اصغر هاشمي
خپروندی: د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانګه
وېبپاڼه: www.melitahrik.com
کمپوز: لیکوال
ډیزاینګر: ضیاء ساپی
پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید
چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ کال: ۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
د تحریک د خپرونو لړۍ: (۵۰)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوولیت لیکوال پورې اړه لري.

لړليک

مخ	سرليک
۱.....	فکري قوت.....
۵.....	د انسان جوړښتونه.....
۸.....	آغاز او انجام.....
۱۰.....	انصاف.....
۱۲.....	ښه ملگری.....
۱۴.....	د زرو قدر.....
۱۵.....	مشرتبوب.....
۱۷.....	د ستونزو کټه.....
۱۹.....	يوم البتر.....
۲۱.....	خزان وهلی گل.....
۲۴.....	حقيقت.....
۲۶.....	ليدلوری.....
۲۸.....	علم او عمل.....
۳۰.....	د معنویاتو ارزښت.....
۳۱.....	د شهرت وړی.....
۳۲.....	د ماضي هېرول.....
۳۳.....	لوی فکر.....
۳۵.....	فکري ښکلا.....
۳۷.....	د زړه پیغام.....
۳۹.....	د یوازینوالي گټه.....

۴۲.....	کامیابی
۴۴.....	درون‌دوالی
۴۶.....	فکر او عمل
۴۸.....	د مجازی مینې مقام
۵۰.....	د پوهې ارزښت
۵۲.....	پوهنه رڼا ده
۵۵.....	د انسان ارزښت ټاکنه
۵۸.....	په ځان ویسا
۶۱.....	زه د کوم ځای یم؟
۶۳.....	لویوالی
۶۶.....	فکر
۶۹.....	لوړ خیالونه
۷۱.....	قوم پالنه
۷۵.....	انسان
۷۸.....	ځوانی
۸۰.....	شکر وباسئ!
۸۳.....	رنځور
۸۵.....	رقابت
۸۷.....	انسانیت او اسلامیت
۹۰.....	لوی او وړوکی
۹۲.....	لېونی
۹۴.....	توپیر
۹۷.....	د وخت ارزښت
۹۹.....	کاشکې ځوانی وای!
۱۰۱.....	نوی فکر

۱۰۳.....	د ژوند حقیقت
۱۰۵.....	اضداد
۱۰۷.....	مساوات
۱۱۰.....	پوه او ناپوه
۱۱۲.....	پرمختگ
۱۱۳.....	مشر او کشر
۱۱۵.....	کمیت او کیفیت
۱۱۷.....	حقیقي خیرات خور
۱۲۰.....	همدردي
۱۲۳.....	ښکلا
۱۲۷.....	ښه او بد
۱۲۹.....	مینه
۱۳۲.....	سرعت
۱۳۳.....	حقیقي کون
۱۳۵.....	د تقدیر فلسفه
۱۳۷.....	ظاهر او باطن
۱۳۸.....	حرکت
۱۴۰.....	افراط
۱۴۲.....	تحول
۱۴۴.....	خُنګل
۱۴۶.....	ارمان
۱۴۷.....	ګټه او تاوان
۱۴۹.....	پوهه
۱۵۱.....	د پښتوادب نوې ښکلا او د هاشمي د ادبي پنځونو هارونه

فکري قوت

په نړۍ کې د هر شي په پيداېښت کې د الله تعالی لوی حکمتونه پراته دي. که سترگې وغړوو ډېر لور او ټیټ خیزونه به وگورو او د فکري شخوند وهوروسته دې نتيجه چې ته رسېږو چې د ځينو شيانو په لوروالي او د ځينو شيانو په ټیټوالي کې د څښتن تعالی قدرتونه پراته دي.

ځينې لور شيان د ارزښت وړ دي او ځينې ټیټ شيان د ستايلو وړ دي. لکه: اسمان ډېر لور دی، بارانونه ورنه کېږي، مخکې خړوبوي، غلې، دانې، ميوې او گلان د همدې بارانونو برکت دی. د همدې بارانونو برکت دی، چې سيندونه او بحرونه لرو او ډېر حيوانات مو په همدې اوبو کې ژوند کوي، يعنې د ډېرو حيواناتو د ژوند اصلي ټاټوبی او کور په اوبو کې دی.

په همدې بحرونو کې د مرغلرو پيداېښت هم د اوبو برکت دی او اوبه د انسانانو د ژونديو مهم ضرورت هم دی.

د سپوږمۍ راختل او راپريوتل، د لمر پيدا کېدل او فنا کېدل په اسمان کې دي، همدغه اسمان دی چې ځمکه يې د انسانانو په خدمت کې کړې

که بارانونه نه وي، لمر نه وي، سپوږمۍ نه وي، بادونه نه وي، وريخ نه وي او داسې نور.... نو مخکې به هېڅکله د انسانانو، حیواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوند ځای نه وای.

سره له دې چې مخکې ټیټه ده، خود اسمان برکت دی، چې مخکې باندې ژوند کېږي.

د ځینو شیانو په ټیټ والي کې لوی حکمت پروت وي او له لوړوالي یې ټیټ والي د خورا اهمیت وړ وي.

که یوه لوړه مانیۍ په نظر کې ونیسو، د همدې مانیۍ د لوړوالي ټول قوت او استحکام په تهداب کې دی، دلته دی چې د مانیۍ له لوړوالي نه یې ټیټ والی مهم دی.

د همدې تهداب برکت دی چې ټوله مانیۍ پرې ولاړه او محکمه ده. بادونه، بارانونه، زلزلې او نور طبیعي افتونه ورته تاوان نه شي رسولای.

انسانان هم لوړه او ټیټه برخه یا نقطه لري، لوړه څوکه یې د سرده او ټیټه یې د پښو ده.

د انسان لوړوالی ډېر مهم دی، ککره ده چې د ټول بدن رهنمایي کوي، د بڼه او بدو کارونو لارښوونه همدا ککره او په ککرې مغز کوي.

د انسان مغز او فکر دی، چې په ټول بدن واکمني کوي او د بدن اعضاوې یې فرمانبرداري کوي.

د بدن د ټولو اعضاوو (سترکې، غوږونه، لاسونه، پښې او داسې نورو) د بڼه کارونو اصلي او حقیقي لامل د انسان بڼه مغز او فکر دی. د همدې اعضاوو د بدو کارونو لامل بد مغز او بد فکر دی.

د انسان ټول داخلي جوړښت د فکر او عقل سره نېغ په نېغه اړیکه لري او د ښه فکر او عقل نتیجه ده، چې یو انسان له خپل داخلي جوړښت) احساسات، جذبات، وجدان، اخلاق، انسانیت، سپړتوب او ټول انساني ښېگڼو) نه ښه استفاده کوي.

که په لاسونو د خیر کارونه کوو، یا سترگې گناه ته نه پریږوو، په غوږونو غیبت نه اورو او قران کریم اورو، په ژبه درواغ نه وایو، په پښو بدو ځایونو ته نه ځو او د انسانیت ټولې اسلامې او انساني ښېگڼې لرو، اصلي او حقیقي لارښوونه یې له فکر څخه کېږي، چې د انسان د فکر او پوهې سره مستقیمه اړیکه لري.

د انسان لوړوالی هم لکه د اسمان لوړوالی ډېر مهم دی، اسمان که ځمکه خپله تابع کوي. یو بافکره او پوه انسان هم خپل ټول بدن تابع کولای شي او هېڅکله یې سرکشي ته نه پریږدي.

فکر او عقل چې بې لارې شو، ټول بدن خراب کارونه کوي او له داسې انسانانو بیا د خیر او ښېگڼې طمع او امید نه شو کولای.

د فکري قوت انسان ته ډېره پیاوړتیا ورکوي او دغه قوت د نړۍ له ټولو قوتونو ځینې بهتره دی او دغه فکري قوت په علم او پوهې لاس ته راځي.

دلته اکثره خلک پوهه او علم نه لري، نو له همدې امله دوی ښه فکر نه لري او نه شي کولای چې په ټولني کې ښه کارونه او خدمتونه وکړي.

فکر او عقل د بدن بادشاه دی، ښه فکر او عقل ښه مشري کولای شي او بد عقل او فکر بده مشره کوي.

فکري قوت او ځواکمنتیا له انساني ټولو قوتونو ځینې بهتره ده، د فکر قوت د انسان نور بدن ته هم قوت ورکوي.

ځينې ملکونه د هغو ککرو (فکر، عقل او پوهې) درلودونکي څښتنان
 ډېر لري، چې موز او تاسې ورته احتياجه او محتاجه يو.

ککري خو د نړۍ ټول انسانان لري، خو په ککرو او سرونو کې مغز او
 فکر مهم دی.

ډېرې (زياتې) بې مغزه او بې فکره ککري مهمې نه دي، بلکې په ډېرو
 ککرو کې هغه ککري او سرونه مهم دي، چې مغز او فکري پياوړی
 وي.

په نړۍ کې په هغو ککرو حساب کېږي، چې فکر او عقل يې د کاروي
 او د هغو سرونو احترام نشته، چې فکر او عقل نه لري.

تاسو هم د هغو ککرو او سرونو احترام وکړئ، چې د لوړوالي حق يې
 ادا کړی دی او بدن يې خپل تابع کړی دی.

لکه څرنگه چې د اسمان لوړوالی د ځمکې لپاره مهم دی، دغه شان د
 انسان لوړوالی هم په فکر او عقل کې دی او د نور بدن لپاره مهم دی.

د انسان جوړښتونه

د نړۍ ټول انسانان دوه ډوله جوړښتونه لري، یو یې فزیکي او بل یې معنوي جوړښت دی. په فزیکي لحاظ اکثره انسانان په ټول پوره وي خو په معنوي لحاظ کامل انسانان کم پیدا کېږي. چېرته چې پوهه زیاته وي، هلته معنویاتو ته زیات ارزښت ورکول کېږي او چېرته چې پوهه کمه وي هلته بیا د معنویاتو پرځای نورو شیانو ته ارزښت ورکول کېږي.

تر څو چې د پوهې قیمت کم نه شي او اکثره وگړي مو د علم او پوهې پر ګاڼه سمبال نشي، د معنویاتو ارزښت ته به د ارزښت په سترگو ونه گورو.

په حیواناتو کې شیدې لرونکې څاروي له هغو څارویو بهتره دي، چې خلک ورنه ګټه نشي ترلاسه کولای، دلته د انسانانو په ډول په حیواناتو کې هم توپیر لیدل کېږي. په نباتاتو کې میوه دارې ونې مو د هغو خلکو په شان دي چې پوهه لري او هر وخت د ځان پرځای د عوامو په فکر کې وي.

په ټولې نړۍ کې په هغو انسانانو شمار کېږي چې پوهه لري او هغه انسانان چې پوهه نه لري، د هغو بې میوو ونو په شان دي، چې له لرگیو یې استفاده کېدای شي، خونور تش کالبوتونه دي.

یو د انسان جسمي کار دی چې د بیروني جوړښت او جسم سره کار لري او بل د انسان فکري کار دي. فکري کار له جسمي کاره څو مرتبې بهتره دی، که یو دهقان د غنمو کرلو لپاره ځمکه اړوي او یا داسې نور

جسماني کارونه کوي او همدارنگه د پوهنتون استاد شاگردانو ته درس ورکوي او هر وخت په فکري او ذهني کارونو مشغوله وي، دا دواړه کارونه دي، خو د دهقان له کاره د استاد کار بهتره دی. ټولې دنيا کې له جسمي کارونو فکري کارونو ته برتري ورکول کېږي.

نړۍ نن فکري يرغلونه پيل کړي دي، او غواړي چې په ټولې نړۍ د فکر په واسطه مشري وکړي، دوی پوه شوي چې د جسمي يرغلونو پر ځای فکري جنگونه کوي.

د انسان قدر او عزت بايد د هغه د معنوياتو، پوهې او اخلاقو په نظر کې نيولو سره وکړو، نه په نورو لاملونو.

اکثره عوام مو د بدو خلکو عزت کوي، چې دا په دې دلالت کوي، چې مورې بڼه خلک نه يو. د ظالم ملگرتيا کوي، هر ځای يې صفتونه کوي، چې دا يې د ويرې يولامل دی.

انسان کې چې انسانيت نه وي او په حقيقي پوهې سمبال نه وي، د تش کالبود په شان دی، د انسان انسانيت په نظر کې ونيسی چې د معنوياتو سره مستقيمه اړيکه لري، نه مال، دولت، موقف، قوميت، خپلوي، نژادي، سمتي او داسې نورې اړيکې.

د انسان په نوم ټولو خلک پېژندل کېږي او هر چاته د انسان په نوم غږ کوو، خو د انسانيت او شرافت ځانگړنې په ډېرو کمو کسانو کې موندل کېږي.

عبدالرحمن بابا وايي:

انسانيت څه په دولت نه دی رحمانه

بت که جوړ کړې د سرو زرو انسان نه دی

په ساختماني لحاظ د سرو زرو له بته د انسان قيمت کم دی، خو که د معنا په لحاظ انسان پوره وي، د نړۍ هيڅ شي سره يې بهانه شو برابرولی.

ځينې انسانان لوړ قيمت لري او په کلونو کلونو يې نومونه تليپاتي وي، خو د ځينو انسانانو بها دورمره کمه وي، چې په ژوندون او له مرگه وروسته يې هم ارزښت کم وي.

په نړۍ کې د ورځې بې شمېره انسانان مړه کېږي چې له مرگه څو ورځې وروسته د خلکو هير وي چې يو دليل يې دا دی چې دوی په معنوي لحاظ پياوړي انسانان د ټولني نه وو، خو که چېرې استاد الفت په نظر کې ونيسو، له لسهاوو کلونو وروسته هم د خلکو په زړونو کې خاص ځای لري، چې دليل يې د استاد معنوي ارزښت پورې اړه لري.

افغانانو که غواړي چې پرمختگ وکړي، نو د مادياتو پر ځای معنوياتو ته ارزښت ورکړي، د ناپوهو مشرانو پر ځای پوه انسانان خپل مشران وټاکي، د گنهگارو پر ځای بې گناهو ته رايه ورکړي.

اغاز او انجام

د هر شي په پيدا ايښت او فنا کېدو کې د څښتن تعالی حکمتونه پراته دي، او په نړۍ کې هر شي آغاز او انجام لري.

لمر د ورځې پيدا کېږي او ټول انسانان، حيوانات او نباتات ورځينې گټه پورته کوي، د لمر په راختلو سپينه ورځ شي، ټول انسانان خپل کارونه پيل کوي او د حلال رزق د لاس ته راوړلو حلې حلې کوي. له انسانانو سر بېره حيوانات هم لمر ته ضرورت لري. په نباتاتو کې ټولې ميوې او دانې همدا لمر پخوي.

د همدې لمر په فنا کېدو شپه راځي او شپه بيا د استراحت لپاره بڼه وخت دی. هو! د لمر په آغاز او انجام کې يې حکمتونه له ورا څرگندېږي.

د لمر پيدا کېدل او فنا کېدل، د سپوږمۍ راختل او پريوتل، شپه او ورځ مينځ ته راوړي او د دوی په آغاز او انجام کې د نړۍ خیر او بښيگنه پرته ده.

په پسرلي کې ټولې ونې شنې شي، ميوې نيسي، بنکلا پيدا کوي او ټول انسانان د همدې نباتاتو نه استفاده کوي، خو د مني په راتگ سره پرې خزان راشي او خپله بنکلا له لاسه ورکړي. د نباتاتو له فنا کېدو وروسته د دوی بيا ژوند پيل کېږي او بيا حلې پرې پسرلی راځي.

ډېرې خزان وهلې ونې مې دوباره بنکلي او بڼايسته وليدې، له ډېرو پسرليو وروسته مې بيا پسرلي وليدل او له ډېرو خزانو وروسته مې بيا حلې خزانو نه وليدل.

د لمر، سپوږمۍ، نباتاتو او داسې نورو شيانو په آغاز او انجام پوه نه شوم، کله پيدا شي او کله له منځه ولاړ شي.

انسانان هم د د الله تعالی په قدرت پیدا کېږي او فنا کېږي، د دوی پیداېښت او مرگ په تقدیر کې لیکل شوي وي، په دې دنیا کې دوی یو ځل پیدا کېږي او یو ځل مړه کېږي. د دوی د پیداېښت اصل او اساس معلوم دی، دوی الله تعالی د خپل عبادت لپاره پیدا کړي دي، د دوی بیا ځلې پیدا کېدل په دې دنیا کې ناشونې ده. د دوی آغاز (پیداېښت) او انجام (فنا کېدل) ناڅرگند دي او له انجامه مخکې باید د پیداېښت پرمفهوم پوه شي.

دوی (انسانان) په دې نړۍ کې لکه د نباتاتو پسرلی او منی نه لري، چې له خزانه وروسته پرې بیا بهار راشي، نباتات خو په دنیا کې خوڅو ځلې له منځه ځي او پیدا کېږي، خود انسان یو مرگ دی او په دې نړۍ کې د بیا ژوند کولو چانس نه لري.

مخکې له دې چې د ناکامۍ سره مخ شي، د کامیابۍ په فکر کې اوسېږه، په دنیا کې ستا لپاره د بیا ژوند کولو موقع نه شته. ستا آغاز او انجام، خزان او بهار معلوم دی.

که یوه میوه داره ونه په یوه پسرلي کې میوه ونه نیسي او خزان پرې راشي، امکان لري چې بل پسرلي کې له ثمره ډکه ونه وي، خود انسان د میوې نیولو وخت همدا یو پسرلی دی او په دې بل پسرلی نه راځي، نو دا دنیا د انسان لپاره د اخرت د لاس ته راوړلو یو بڼه دوکان دی.

انصاف

انسانان ځکه اشرف المخلوقات دي، چې د ډېرو خصوصياتو سر بېره د فکر کولو او د خپلې مفکورې نه د استفادې کولو توان لري.

فکري ځواکمنتيا د نړۍ له ټول قوتونو بهتره ده او همدغه فکري قوت دی چې نړۍ پر مختگ کوي.

په کومې ټولنې کې چې د فکر خاوندان ډېر وي، هلته برابري وي، مساوات وي او حق حقدار ته ورکول کېږي.

چېرته چې انصاف او عدالت وي، هلته به د حقيقي فکر خاوندان مشران وي او چېرته چې د غېر حقيقي فکر خاوندان مشران وي، هلته بيا د انصاف تله ماته وي.

ځينې بې فکره انسانان بايد عدالت او انصاف له لمر، سپوږمۍ، باران، باد او داسې نورو طبيعي توکو ځينې زده کړي. سره له دې چې دغه توکي عقل او فکر نه لري، خو بيا هم د ځينو بې فکره انسانانو نه د دوی انصاف او عدالت ښه دی.

لمر سهار پيدا کېږي، په غريب، مالداره، خپل، پردي او داسې نورو شيان باندې يو شان رڼايي کوي. دغه با انصافه لمر له عدالته کار اخلي، چې ډېر انسانان دغه شان برابري نه کوي.

د شپې له خوا د سپوږمۍ په راختلو یو ځل بیا په ټولو رڼايي شي او که اسمان وریځ وي او سپوږمۍ خپل مخ پټ کړي، نو بیا هېڅوک د ده له مخ پلونه شي لري کولای.

بارانونه هم لکه لمر او سپوږمۍ له انصافه کار اخلي او اکثره ځمکې یو شان خړوبوي، خپل او پردي، دوست او دښمن په نظر کې نه نیسي.

دغه بې فکره، بې عقله او بې تمیزه توکي خو مرتبې د هغو انسانانو نه چې عقل او فکر لري، خو بیا هم عدالت او انصاف نه کوي بهتره دی.

ای په لوړو مقامونو کې اکثره انسانانو! ستاسو د انصاف تله ماته ده. عدالت او برابري له لمر، سپوږمۍ، باران او باد ځینې زده کړئ.

ښه ملگری

ژوند د خوشحالیو او خفگانو نو خوب دی، چې د خوشحالیو او خفگانو نو لحظات له انسانه هیریرې، خو ځینې خبرې او خاطرې د انسان په ژوند کې له انسان سره پاتې کېږي او کله کله په غیر ارادي (ناشعوري) ډول د انسان ذهن ته راځي او انسان دې ته اړ کوي، چې فکر پرې وکړي.

کوچنی وم او د ځوانۍ په درشل مې پښه ایښې وه، چې گران پلار به مې راته ویلي: څو به له خپلو همزولو سره کینه او هغه چا سره دوستي وکړه، چې له هره پلوه له تا سره برابر وي.

رښتیا چې د ځینو مشرانو خبرې د کانو کرښې وي، او نن چې مې د پلار خبرې یادېږي او په نړۍ کې د حقایقو د لټون لپاره ډېر وخت فکر کوم، پوهیږم چې انسان باید انسانیت او اسلامیت په نظر کې ونیسي او له هغه چا سره ملگرتیا او دوستي وکړي، چې د دې د ویاړ سبب وگرځي. د مرغانو گلې گلې مې په هوا کې یوځای له خپلو همجنسو سره ولیدلې، له کوټرو سره مې بازان ونه لیدل او له بازان سره مې کوټرې ونه لیدلې.

د پسونو ډلې ډلې مې جدا ولیدلې او د چرگانو دوستي مې له چرگانو سره ولیده.

د حیواناتو له خپلو همجنسو سره دوستي کې د دوی گټه ده او د خپل ژوند بقا او پایښت په همدې کار کې ویني.

له حیواناتو سر بیره نباتات مې هم خوا په خوا لکه دوستان و لیدل، د
غنمو به خوا کې مې غنم و لیدل او د جوارو په خوا کې مې د جوارو
بوټي و لیدل.

یو شاعر وايي:

هر پیوند له خپل پیوند سره جوړېږي

په نارنج کې مې انار لیدلی نه دی

د شاعر هدف هم ښکاره دی، دی هم د ملگرتیا او دوستي لپاره هر
خوک لایق او وړ نه گڼي او هر انسان باید خپل ثاني پیدا او دوستي
ورسره وکړي.

د فارسي ژبې یو متل دی: کتی ماه بنشني ماه شوی، کتی دیگ بیشني
سیاه شوی.

تبلیغیان وايي: که له عطاري سره کینې نو خامخا به د عطرو بوی درنه
ځي او که د ماهي فروش سره کینې حتما به د ماهي سوړ بوی درنه
ځي. زما د پلار خبره د دوست په انتخاب کې باید له احتیاطه کار
واخلو.

د زرو قدر

ټولنيز لاملونه د دې سبب کېږي، چې ټولنيز ارزښتونه مو بېل بېل خوا غوره کوي.

پوهه او علم په هرې ټولنې کې ارزښت نه لري او نه عالم او پوه انسان په هر ځای کې د احترام او عزت وړ وي.

په دې پوهه شه که ته ډېره پوهه لري او د ټولنې اکثره خلک ناپوهه او بيسواده وي، د دې پر ځای چې د پوهې په سبب د ولس په زړه کې ځای پيدا کړي، د نفرت لامل گرځي.

رښتيا هم د زرو په قدر زړگر پوهيږي نه اهنگر او په کومې ټولنې کې چې د پوهې کچه ټيټه وي، د پوهانو پر ځای د ناپوهانو قدر او عزت پکې زيات وي، ځکه چې د پوهې له ارزښته ناپوهه ناخبره وي.

هو! په داسې ټولنو کې د پوهې او فکر خاوندان هم خواشيني او خفه وي او د يو ډول افسردگۍ احساس کوي. دی په ټولنې کې د ځان په شان خلک لټوي او له داسې خلکو لوړې ارزوگانې او اميدونه لري، دی هغه څه چې په ځان کې وينې، په ډېرو خلکو کې يې نه شي موندلی او د دې هغه توقعات چې د ټولنې له عوامو ځينې لري، نه پوره کېږي او د يو ډول يوازيوالي سبب يې گرځي.

رښتيا هم دی يوازي دی او خپل برابر دوستان په اسانۍ نه شي پيدا کولای.

که ته ډېر ښکلی يې او خپل ثاني پيدا نه کړي او ټولنه ډېره بدرنگه وي، نو د بدرنگو به حتمي نه خوښېږي او ته به د يوازيوالي احساس کوي.

په کومو خلکو کې چې پوهه زياته وي، د پوهانو عزت زيات کوي او په کومو ټولنو کې چې پوهه کمه وي، د ناپوهانو عزت زيات کوي.

مشرتوب

د مشرانو احترام او په کشرانو شفقت یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي. که کشرانو د مشرانو احترام وکړي، نو خامخا به مشران په کشرانو شفقت کوي.

د کشرانو برکت دی، چې په ټولني کې مشران لرو او همدا مشران دي چې کشران ترې پیدا دي.

که په یوې کورنۍ کې مشران (نیکه، نیا، پلار او مور) په درانده نامه یادوو او د دوی احترام کوو. دلیل یې ښکاره دی، چې لمسیان او اولادونه یې زیږولي او د دوی د مشرتوب یو اصلي لامل د همدوی پیدا کول دي، که دوی (اولادونه) نه وي، دوی (د کورنیو مشرانو) ته هېڅوک پلار او نیکه نه وایي او مشري یې خپل ارزښت له لاسه ورکوي او دوی ته بیا مشرنه شو ویلای.

د کورنیو کشران دی، چې مشران لرو، نو مشران باید خپل حق ادا او په کشرانو شفقت وکړي او دوی ته دې په احترام قایل وي.

د کشرانو خبرو ته باید غوږ کېږدي او دغه کشران د اینده ورځې مشران دي، په دې کشرانو کې د عقل او پوهې په لحاظ مشران هم لرو، چې د خپلو کورنیو د ځینو مشرانو نه د پوهې په لحاظ کشران نه بلکې مشران ورته ویلای شو، نو د کورنیو کشرانو ته باید د خبرو کولو حق ورکړو او نظرونه یې باید واورو.

د عوامو برکت دی، چې په ملک کې ریس جمهور لرو او ټولنیز نظام مو پر مخ روان دی، نو د ولس په عزت باید د یوې ټولني مشر پوه شي او خپل احترام د کشرانو په شفقت کې پیدا کولای شي.

په يوې ډېرې لويې دشتې کې چې خک نه وي، هلته به نظام نه وي، نه به مشروي او نه به کشر وي، نه به احترام وي او نه به شفقت وي. د هندوانې زړی دی، چې لويه، غټه او پخه هندوانه ترې لاس ته راځي، که زړی نه وي، نو هندوانه نشته.

د اموزې دی، چې وکرل شي، لويه ونه شي او په منونو منونو امونه ترې لاس ته راځي.

تاسو خو هندوانه او امونه خورئ، خو د پيداينست، خوند، رنگ او د مزې برکت يې يوازې او يوازې زړی دی. همدا زړی دي چې ميوې ترې لاس ته راځي.

رېنتيا هم په کورنيو کې د مشرانو د عزت او احترام عوامل يې خپل اولادونه او کورنۍ دي، که دوی مشران دي، نو د کشرانو برکت دی.

استاد الفت وايي: (ته نه يې خبر چې په يوه دانه او په يوه څاڅکي کې عالمونه پراته دي. څه شی چې ته وړوکی گڼې هغه لوی دی، ته ونه لويه گڼې هغه په يوه زړي کې ده، تاته زړی وړوکی معلومېږي، په هغه کې لويه ونه ځای شوې ده، دغه غټه هندوانه چې گورې کال ته نشي پاتې کېدای او عمر يې ډېر لږ دی. دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کال تازه هندوانې درکوي، د زړي قيمت له هندوانې نه لږ نه دی.)

هو! د مشرتوب او کشرتوب تر منځ دغه شان تړاو شته دی او هېڅ کوچنی ټول عمر په يو حال نه پاتې کېږي، نننی کوچنی د سبا ورځې مشر دی او دن ورځې مشر به بله ورځ نه وي.

د ستونزو کټه

په نړۍ کې هر شی یو د بل لپاره ضد لري او دنیا له همداسې توکو نه جوړه ده.

د پوه او ناپوه توپیر هغه وخت بڼه کولای شو، چې خپله مو پوهه تر لاسه کړي وي او د پوهې له ارزښته باخبره او سپرو.

ډېر خلک دي چې د اولادونو پیدا کېدو، بڼځې کولو، د مور او پلار زړه لاس ته راوړلو او داسې نورو..... شیانو په ترلاسه کولو کې د خوشحالی احساس کوي.

رښتیا چې د انسان د ژوند سره خوشحالی تړلې ده او په یوه نه یوه ډول انسان په ژوند کې ډېرې خوږې شیبې ویني او د خوشحالی دورانونه پرې راځي.

له خوشحالیو سر بېرته د انسان ژوند له خفگانو نه هم خلاص نه دی او چې انسان ژوند کوي، له خوشحالی سره به خفگانو نه هم زغمي، که د انسان خوبه وي او که نه وي، له دې ضدینو سره به د الله تعالی په رضا وخت تیروي.

هو! له انسان سره خفگانو نه شته دي او د همدې خفگانو نه نتیجه ده، چې انسان یې په ژوند کې ویني او فکريې روزل کېږي.

د پریشانیو او زحمتونو نتیجه ده، چې انسان کې فکري قوت پیدا کېږي، خو خفگانو نه او پریشانی د هغه انسان فکر بڼه روزي، چې علم او پوهه لري.

د نړۍ ډېر لوی فیلسوفان او عالمان د ټولني غريب او بيچاره خلک وو او د دوی د فکري روزلو له لاملونو ځينې يو مهم لامل د دوی ټولنيزې ستونزې او خفگانونه وو.

کله کله انسان ته له خوشحالو خفگانو نه ډېرې مهمې شي او له خوشحالو نه په خفگانو کې يې گټه وي.

اهنگرد او سپينزو شيانو د جوړولو لپاره او سپنه بڼه سره کوي او بيا وروسته له بڼه ټکولو ترې يوشی جوړوي، څومره چې او سپنه بڼه سره کېږي، هم کلکېږي او هم بڼه څيز ترې لاس ته راځي.

په انسان هم چې څومره تکليفونه راځي، هماغومره کلکېږي او په دې انسان کې فکري او جسمي قوت پيدا کېږي.

هينر وايي: (څه شی دی چې په انسان کې ژور فکرونه پيدا کوي؟ علم او پوهه نه ده، کار نه دی، د عواطفو او احساساتو هېجان هم نه دی، يوازې رنځ او مشقت دی، چې د انسان په فکر کې ژوروالی پيدا کوي او بڼايي، چې د همدې لامله په دنيا کې غمونه او رنځونه ډېر شوي دي.)

د هينر خبره پرځای ده، خو هغه کس چې پوهه او علم لري، نسبتاً هغه کس ته چې پوهه نه لري، رنځ او مشقت پرې يو ډول تاثير نه کوي، هغه کس چې پوهه لري فکري ژوروالی او فکري قوت يې پياوړی کېږي او هغه چې کمه پوهه لري، په هغه کې له فکري قوت نه جسماني قوت ډېر پياوړی کېږي.

يوم البتر

يو وخت كو چنى وم او كله كله به مې داسې فكر كاوه، چې زه خولو بېرېم او بايد لوى لوى كارونه وكړم، د خپلو نيكونو او پلرونو ارمانونه به پوره كوم.

دا چې انسان لو بېرې، فكري يې هم بايد لوى شي او لوى لوى كارونه بايد وكړي.

دا چې انسان كې ورځ تربلې تغيرات او تحولات راځي او هر څه يې نوي كېږي، دغه شان نړۍ هم بايد لويه شي او د ژوند لپاره ارامتياوې بايد زياتې شي.

ښه مې په ياد دي، چې كله كله به زموږ د كور مشرانو او سپين ږيرو ويلې (كل يوم البتر)، زه به بيا د دوى خبرې ته حيران شوم، چې دوى څه وايي. ايا دا هم امكان لري، چې ورځ تربلې دي بترې وي. خو اوس دې نتيجې ته ورسېدم، چې رښتيا هم د هغوى دغه تكيه كلام دلته (افغانستان) كې صدق كوي.

هغه پخوانۍ مينه او محبت مو په او سنيو خلكو كې نشته، پخوانى صداقت نشته، پخوانى انسانيت نشته، نه هغه مكتبونه شته او نه هغه درسونه شته. يعنې د پرخوانې شيان موله لاسه وركړي دي.

دلته مو د علم او پوهې كچه ټيټه شوې ده، د كميت په لحاظ په هرې برخې كې كار شوى دى، خو كيفيت موله لاسه وركړى دى.

سياسي شعور، د فكر لوړوالى، انساني كرامت او داسې نور د پرڅه موله پخوا نه خراب شوي دي.

زموږ هر څه په زړیدو دي، فکرونه مو زار په، زړې ارزوگانې لرو او په زار په خوب ویده یو، د یو انسان د خوب وخت معلوم وي، خوموږ په ډېر اوږد خوب ویده یو.

دمشرانو هغه تکیه کلام چې ویل یی: (کل یوم البتر) په نورې نړۍ کې برعکس دی او هلته (کل یوم البهتر) دی.

هلته نوي فکرونه دي او هر څه یې ورځ تربلې نوې کېږي او هغوی نوي نوي کارونه کوي.

هغوی د خپل وخته استفاده کوي، علم او پوهه لاس ته راوړي او نوي نوي اختراعات کوي.

د هغوی لاس ته موږ احتیاجه او محتاجه یو، د هغوی له تکنالوجۍ استفاده کوو، د هغوی له برقه استفاده کوو. دلته ورځ تربلې بترې ده او هلته ورځ تربلې بهترې ده.

ځوانانو په عام ډول جسمي کار او په خاص ډول فکري کار مو له یوم البتره یوم البهتر ته رسولای شي، کار وکړئ.

خزان وهلی گل

د نړۍ د ټولو مخلوقاتو تخلیقگر (خلق کوونکی) الله تعالی دی او د هر شي په پیدایښت او فنا کیدو کې د الله تعالی لوی حکمت پروت وي. د انسانانو د پیدایښت له لومړۍ ورځې نه مرگ ورسره یوځای پیدا کیږي، خو د مرگ او ژوند په فلسفه کې د انسان مرگ یې ژوند دی، که چېرې د الله تعالی په پیرزویني او لوریني یو خدای بخښلي انسان ته د جنت دروازي خلاصې شي، نو حقيقي او اصلي ژوند هلته پیل کیږي. د ځینو شیانو اخري انجام ته خفه کیږو، خو په دې نه پوهیږو چې د ډېرو شیانو اخري انجام یې د ژوند اغاز وي. ډېر خلک دي چې د انسان مرگ اخري انجام گڼي، خو حقيقي ژوند وروسته له مرگه پیل کیږي، او همدغه د ژوند پیل دی.

له انسانانو سربیره د نباتانو پیدا کیدل او له منځه تلل هم د الله تعالی د تقدیر په فلسفه کې لیکل شوي دي.

په باغ کې گلان شنه شي (و غوړیږي) او د وخت په تیریدلو یې د خزان وخت راشي. د گل او د باغبان یوه قصه ده: یو باغ وي، چې یو زیارکښ باغبان لري او په ټول گلانو ډېر زهیر وي.

په باغ کې گلان ډېر وي، خو ځینې گلان خاص رنگ، بڼکلی بوی لري او د ټول باغ خوشبویي ددې د عطرینو وړمونه خوند اخلي.

باغبان د ټول باغ په خدمت کې وي، خود هغه سور رنگه گل بوی او رنگ پرې بڼه لگيږي، د گلاب په پيداينست کې باغبان ډېر حکمتونه ليدلي وي.

په باغبان دغه عطرین گل ډېر گران وي او مخکې له دې، چې په گل خزان راشي، ډېره پاملرنه يې کوي او هيڅکله نه غواړي، چې دا فنا شي، باغبان د دې په پاتې کيدو کې خپل هوسا ژوند گوري او په فنا کيدو کې خپل د ژوند د پای انجام ويني.

د گل د زرغونيدو سره د باغبان په ژوند کې تغيرات او تحولات راغله، سره له دې چې غذا ورکوونکی او خدمت کوونکی يې باغبان و، خو باغبان په غير ارادي ډول داسې احساس درلوده، چې گل يې خدمت کوي.

په گل کې باغبان ډېر تاثيرات ليدلي وو، هو! دا گل عادي گل نه وه، دا د جنت د باغونو نه راغلی گل و او د الله تعالی له خوا په باغ کې ځکه غوړيدلی و، چې د باغبان حال او احوال الله تعالی ته بوځي. هو!

د خلقت د کارخانې نه کله کله --- په جهان پيدا يو بل شانې بشر شي باغبان د ټول باغ خدمت کاوه، خو په دې گلابي رنگه گل چې د نورو گلانو سره يې جوت توپير درلود، ډېر پام کاوه، ورځې او شپې تيريدلې گل د ورځې يو ډول او د شپې بل ډول بوی کاوه او باغبان يې د ورځې او شپې له بويه خوند اخيسته. د وخت په تيريدلو سره د گل رنگ پکه کيده او بوی يې له لاسه ورکاوه.

باغبان پوه شو چې پسرلی ولاړ او خزان په راتلو دی، باغبان د گل په رنگ او بوی مين و او د گل په ليدلو يې سترگو کې نور، پوزې ته بنکلی بوی او ټول بدن يې د خوشحالی احساس کاوه، د غم خپو يې مخ په خپرو و ووهه او گل ورځ تر بلې مړوی کيده.

یوه ورځې گل باغبان ته وویل: زما خزان ته مه خفه کیږه، هره شپه پسي ورځ راځي او د هرې ورځې پسي شپه راځي، دغه شان د هر پسرلي پسي خزان او د هر خزان پسي پسرلی راځي. نن که زه مړاوی شوم، زه بیا زرغونېږم او زما او ستا د مینې سلسله به یو ځل بیا پیل کیږي.

باغبان د گل خبرو ته هک پک پاتې شو او دا امیدواري ورته پیدا شوه، چې بیا پسرلی راځي او خزان وهلی گل به بیا زرغونېږي او د بوی او نسکلا به یې برخمن کیږم.

د وخت په تیریدلو گل مړاوی شو او یوه شپه د باغبان خوب ته راغی او ویې ویل: زه نور ستا په باغ کې نه شین کیږم، ځکه چې زه د جنت گل یم. زه او ته به په دنیا کې نه بلکې په عقبا کې سره وینو.

حقیقت

حقیقت پر حقایقو ولاړوي او په ډېرو شیانو کې حقیقي او غیر حقیقي (مجازي) مسایل او څرکونه تر سترگو کېږي. لکه: حقیقي مینه او مجازي مینه، حقیقي احساسات او غیر حقیقي احساسات، حقیقي پوهه او مجازي پوهه او داسې نور.

د نړۍ له ډېرو غیر اسلامي فیلسوفانو نه هغه اسلامي عالمان بهتره دي چې حقیقي پوهه یې درلوده.

په دنیا کې ډېر غیر مسلم عالمان مجازي (غیر حقیقي) پوهه درلوده، حقیقي پوهه هغه ده، چې د الله تعالیٰ په اوامرو، د رسوالله (ص) په احادیثو او په قران کریم کې راغلي دي.

قراني پوهه حقیقي پوهه ده او د حقایقو په لټون کې له مسلمان او انسان سره ډېره مرسته کوي.

په اکثره اسلامي ملکونو او په خاص ډول افغانستان کې حقیقي پوهه ډېره کمه ده او هغه د گوتو په شمېر تحصیل کوونکي موهم اکثره مجازي (غیر حقیقي) پوهه لري. دا چې اکثره تحصیل کوونکي مو ډول ډول نیمگړتیاوې لري، اصلي او حقیقي دلیل یې د حقیقي پوهې نه درلودل دي.

ډېر پوه او لوستي وگړي مو د حق او ناحق، خو او بدو او داسې نورو تر منځ توپیر نه شي کولای، چې اصلي لامل یې بیا هم د حقیقي پوهې نه درلودل دي.

حقیقي پوهه که تر لاسه کړو، حقیقت ته پرې ځان رسولای شو او حقیقي ژوند پرې تیرولی شو او د ژوند ټول کره وره به مو پر حقایقو ولاړوي. همدا حقیقي پوهه ده چې انسان یې له امله لوړو پوړیو ته رسیدلای شي.

قراني پوهه حقيقي پوهه ده، په قران کريم کې د ډېرو اياتونو مفاهيم دي، چې وايي: حق بايد حقدار ته ورکړل شي، هيڅ انسان بايد په بل انسان ظلم ونه کړي يا د قوم پالنې مفکورې ته بده مفکوره او نظريه ويل شوې ده.

د پارلمان يو وکیل دی چې حق ناحق ثابتوي، حقدار ته يې خپل حق نه ورکوي او د قومپالنې مفکوره ورسره او غير اسلامي کارونه کوي. ډېر پوه عوام مو همدې ظالم، قوم پرست او ناحق حق ثابتوونکی او حق ناحق ثابتوونکي ته پوه وکیل وايي. دوی وايي: فلاني وکیل د خپل قوم سره ډېر کومک کوي او خپلو خلکو ته يې ډېر خدمت وکړ. اکثره عوام مو پوهه نه لري او د خدمت او خيانت په تعريف نه پوهېږي، چې اصلي لامل يې د غير حقيقي پوهې درلودل او د حقيقي پوهې نه درلودل دي.

چا چې وکیل ته رايه ورکړې، هغوی هم په دې نه پوهېږي، چې په ناحقه د يو چا حق خوړل غير اسلامي او غير انساني کار او عمل دی، دوی هم حقيقي او اسلامي پوهه نه لري.

بيسواده وکیل په هر ځای کې د خپلو خدمتونو يادونه کوي او دی بيجاره هم د خدمت او خيانت تر منځ توپير نه شي کولای، ځکه چې دی خو حقيقي او مجازي پوهه نه لري.

د حقيقي پوهې خاوندان ډېر وخت ژوندي وي او د مجازي پوهې خاوندان ډېر ژر له منځه ځي. د حقيقي پوهې برکت دی، چې سيد جمالدين افغان، علامه اقبال، استاد گل پاچا الفت او داسې نورو کسانو نومونه تلپاتې او ژوندي دي او د مجازي پوهې له برکته ډېر ژوندي له مړو بتر دي.

لیدلوری

په هر ځای کې لوی او واړه خلک شته، چې لوی خلک لوی لوی ارمانونه لري او لوی لوی کارونه کوي. دوی د ځان په فکر کې کم او د ملت په فکر کې زیات دي او واړه بیا وړې ارزوگانې لري او یوازې د ځان په فکر کې وي. د انسانانو فکرونه سره فرق کوي او دا یو حقیقت هم دی، چې د انسانانو داخلي جوړښت سره توپیر لري. هر سړی دې دنیا ته د خپلو عینکو په نظر گوري. یو مالدار هر وخت د مال، دولت، سرمایې او پیسو خبرې کوي، دې ته پیسې له هر شي ډېر اهمیت لري او عزت په مالدارۍ کې گوري. یو زاهد د دنیا هر څه قربان کړي او د الله تعالی د لاس ته راوړلو لپاره هر څه ترک کړي دي، دی یوازې د حقیقي ذات سره مینه لري. د یو لوړ موقف خاوند په دې خوشحاله دی، چې خلک یې آغا او بادار په نامه یاد کړي او د لاس لاندې خلک یې عزت وکړي. یو خدمتگار د وطن ته له هر څه نه خدمت مهم دی، او دی د هیواد پر ختگ خپله دنده گڼي. یو شاعر چې یو ښه غزل ولیکي او د خلکو لخوا تشویق شي، دې ته دا څو بیتونه له هر شي ډېر ارزښت لري. یو فلسفي دې نړۍ ته د شک په سترگه گوري او په هر څه کې د (ولې) ځواب لټوي او د هر شي په اړه پوښتنه کوي.

هو! د هر چا لیدلوری فرق کوي او د ټولو انسانانو تر منځ د فکر تفاوت موجود دی.

رښتیا چې د وړو کي کار کوچنی وي او د لویانو کار د ارزښت وړ وي، د لوی او وړو کي توپیر په همدې کې دی.

یو شاعر وايي: د لوی انسان سره د دې دنیا لویه نقشه وي او د وړو کي انسان سره د نړۍ وړه نقشه وي، لوی فکر مند او عالمان انسانان بناړونه جوړوي، ملکونه جوړوي او واړه انسانان د ځان لپاره کورونه جوړوي.

استاد الفت هم په دې اړه وايي: (په انسانانو کې ډېر تفاوت شته دی، په دوی کې ځینې د ځان لپاره خدمت کوي او د ځان په فکر کې دي او ځینې بیا جهان په فکر کې دي او جهان جوړوي.)

علم او عمل

علم او پوهه د انسان د ژوند بنسکلا ده، علم هغه سرمایه ده، چې ټول عمر د خپل مالک سره بې وفايي نه کوي او د ژوند په هر ستونزمن وخت کې يې پکار يږي.

دغه سرمایه، نه ورکيږي، نه تاوان کوي او نه يې څوک غلا کولای شي، خو اساسي خبره د علم سره عمل دی.

لکه څرنگه چې د يو تجار لپاره سرمایه او په همدې سرمايي يو ښه کاروبار جوړول يو اساسي کار دی، دغه ډول د انسان لپاره د انسان سرمایه يې علم دی او له همدې علم نه پرځای او ښه استفاده کول يې عمل دی. يعنې د علم د ارزښت ټاکلو لپاره يې عمل ضروري دی. بې عمله پوه عالم او تحصيل کوونکی انسان نه هغه انسان څو مرتبې بهتره دی، چې پوهه او علم نه لري.

يو مسلمان که د انسانيت له دايرې ووځي او انساني کرامت ته ارزښت نه ورکوي او هر ډول غير انساني کارونه کوي، دلته دغه انسان او مسلمان ملامت دی، د اسلام په دين کې ملامتيا نه شته.

نو هغه عالم او پوه انسان، چې د پوهې د درلودلو سره سره عمل نه کوي، دلته هم علم او پوهه ملامته نه ده او نه بايد ورته په سپکه سترگه

وگورو، دلته عمل ملامت دی، همدا عمل دی، چې د پوهې ارزښت ته
ډېر خلک په سپکه سترگه گوري. استاد الفت وايي:

چې عمل او فکريو له بله بيل شي
عمل خوار شي فکرورکه سمه لار کړي

د استاد له (فکر) نه مطلب (علم) دی او له (کار) نه مطلب (عمل) دی،
چې د علم لپاره عمل او د عمل لپاره علم مهم گڼي.

هو! يوه پوهه ده، که چېرې ښه او پرځای استفاده ورنه وشي او پوهه
د عمل پر گانه سمباله شي، له يوه انسانه ښه انسان جوړولای شي او که
چيرې د علم او پوهې سره عمل نه وي، نو بيا د همدې انسانه شيطان
جوړوي.

د معنویاتو ارزښت

په وروسته پاتې ولسونو کې ماديات ډېر اهمیت لري او په پرمختللو هیوادونو کې معنویاتو ته ارزښت ورکول کېږي. هر سړی خپل دید او نظر لري خو د مادياتو لاس ته راوړل اسانه کار دی نسبتاً معنویاتو ته استاد الفت وايي:

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ وارپه مشغول دي ځینې ځان ځینې جهان جوړوي هو! د مادياتو په لاس ته راوړلو ځان ته خدمت کولای شو او د معنویاتو په لاس ته راوړلو جهانونه جوړولای شو. نن په ټولې نړۍ کې د هغو خلکو نومونه یادېږي چې معنوي لاس ته راوړنې درلودې او په یو نه یو ډول د خدمت لاملین گړځیدلي دي. یو عالم وایي: (د نیکانو لوی ارمان دادی، چې د سړو جوړولو په کار کې برخه ولري، که څه هم د دوی کار پټ پاتې شي او څوک پرې پوه نشي.)

رښتیا چې د انسانانو جوړول د هر چا کار نه دی، او که وغواړو چې انسانان تربیه کړو، نو باید چې د ولس ککړو او سرونو ته خدمت وکړو او د دوی په مغز کار وکړو.

همدا ککره ده چې په ټول بدن مشري کولای شي او بدن خپل تابع گړځولای شي.

دغه ککلرې په پوهې او علم اصلاح کېږي او پوهه ده چې د انسان په سلوک کې مثبت تغیرات راوړلای شي. معنویات تر لاسه کړئ، چې خلکو ته پوهه او علم ورکړئ او د معنا په لحاظ بشپړ انسانان ټولني ته ورکړو.

د شهرت وړی

که غواړئ چې خلک مو قدر او عزت وکړي، خپلې ټولنې ته خدمت وکړئ.

کونښن مه کوئ چې خلک مو باید حتما وپېژني او شهرت ترلاسه کړي، ځکه چې په شهرت کې له انسانه ځان ورکېږي او غرور او تکبر انسان کې پیدا کېږي.

يو انسان ته دا مهم نه دی چې حتما باید پیژندل شوی انسان د ټولنې وي او د شهرت نه دې برخمن وي. بلکې د مینې، سریتوب، انسانیت، اسلامیت، خدمت او داسې نورو لاملونو په سبب د انسانانو په زړونو کې ځای پیدا کړي، چې له مرگه وروسته هم ژوندي او د ولس په زړونو کې تلپاتې مینه ولري.

تاسو په خلکو ځان مه پیژنئ، پرېږدئ چې خلک تاسو وپېژني. داسې انسانان شته چې ټوله دنیا یې نه پېژني او د فقیري ژوند تیروي، خود الله تعالی خوښ او هغه (ج) یې پېژني، کونښن وکړي که ټوله دنیا مو نه پېژني خو چې الله تعالی مو وپېژني.

د شهرت دغه ولړه مې په ډېرو انسانانو کې ولیده، چې د دوی د نیکبختۍ نه بلکې د بدبختۍ باعث وگرځیده.

د نړۍ ډېرو لویو عالمانو او پوهانو د شهرت تنده نه درلوده، خو الله تعالی په خپلې پیرزوينې او لورینې ورته ورکړه.

يو عالم وایي: (که په افتخار او شهرت پسې گرځې، نو زما پند مه هیروه! هغه دا چې له شرافت نه لاس واخله!

هو! شهرت مه غواړئ، پرېږدئ چې درکړل شي.

د ماضي هېرول

تېرې خبرې هېرې کړئ او په ماضي باندې فکر مه وهئ، په تېرو خبرو فکر کول په هوا کې مرغان نیول او د مړي پسې ژړا کول دي. د هېرولو هنر باید زده کړو، خو د ځینو خبرو هېرول اسان کار نه دی او په غیر ارادي او ناشعوري ډول انسان زوروي.

مور د انسانانو بد نشو هېرولای او ښه یې ډېر ژر هېروو، چې د بدو هېرول ښه کار دی او د ښو هېرول ښه کار نه دی.

د بدو نه هېرول په انسان کې کینه او غصب زیاتوي او د ښو هېرول انسان احسان فراموشه کوي.

له چا سره چې دې ښه وکړه د احسان بدلې په طمع یې مه اوسپړه، خو له چا سره چې ښه شوي وي، هغه یې باید هېر نه کړي او هر چیرته دې د نوموړي احسان یادوي.

سپنسر وایي: (هر څه هېر کړه، هر څه هېر کړه هېرول ډېر لوی هنر دی! هغه دروند بار، چې تاسره دی له ځانه وغورځوه. که غواړې چې والوزې، که ارزو لري چې له لوړو او هسکو څو کو سره اشنا شي درانه او سنگین شيان سیند ته وغورځوه، دغه دی سیند، هله ژر شه خپل ځان سیند ته وغورځوه د هېرولو هنر ډېر لوی هنر دی.)

یو بل عالم وایي: (هغه څوک چې د چا بد نشي هېرولی ښه سړی نه دی. څوک چې همیشه د بل د ملامتۍ خاطر له ځان سره ساتي د ښه زړه خاوند نه دی.)

هو! د ځینو شیانو هېرول ښه کار دی، خو هېرول یې اسان کار نه دی.

لوی فکر

ځینې خلک له وخته مخکې فکرونه کوي او ډېرې لوړې ارزوګانې ورسره وي، دا هغه کسان دي چې د ځان او ټولنې په باب پيش بيني کولای شي. داسې خلک د نړيوالو مفکورو خاوندان وي او هېڅکله ځان نه محدودوي.

که غواړئ چې لوی او نوم وټی انسان په انسانانو کې او سپړئ، نو لوی فکر ولره او هېڅکله ځان لکه د بندي مرغه مه بندي کوئ.

هغه چې نړيوال فکر لري ډېر ژر د خلکو زړونه نه شي تسخيرولی او د عوامو په زړونو کې ځای نشي پيدا کولای.

هغه چې ورځنۍ خبرې کوي ډېر ژر له خلکو لخوا منل کېږي.

ملنگ جان او استاد الفت د يو وخت شاعران دي، ملنگ جان پخپل وخت کې له استاد الفت زيات شهرت درلود، خو استاد الفت نن ډېر شهرت لري او د لوړ مقام ليکوال او شاعر دی.

هغه چې ژر د شهرت خاوند کېږي ژر له منځه ځي او هغه چې د وخت په تېریدلو نوم پيدا کوي، د هغوی نوم تلپاتې وي.

تيز بارانونه ډېر سيلونه راوړي او ژر تر ژره مځکه خړوبوي، خو هغه باران وهلې مځکې ډېر ژر وچيږي، په مقابل کې هغه بارانونه چې ورو ورو او دوامداره وريږي، د مځکې تل ته يې نم رسېږي او خطرناکه وي.

شوپنهاور وايي: (هغه افتخار چې لکه د څپرۍ ونه په ډېر وخت کې وده کوي او غټيږي، دوام او پايښت يې هم ډېر وي.

هغه بل افتخار چې لکه د سپرلي بوتې ژر پيدا کوي او ژر لويېږي له يوه فصل نه زيات دوام نه لري او ډېر ژر له منځه ځي.

د هنر خاوند چې له ابدیت نه هر څومره زیاته استفاده وکړي، یعنی په ټول انسانیت پورې تعلق ولري هماغومره له خپل عصر څخه پردی وي، دا ځکه چې د هغه اثر د هغه په عصر پورې اختصاص نه لري، بلکې د بشر د تاریخ یو جز وي، د همدې لامله معاصرین ورته ښه نه گوري، بلکې بالعکس په هغو کتابونو پسې هڅه کوي چې ورځیني مسایل پکې وي.)

هو! هغه افتخار چې په سختۍ لاس ته راځي لزت یې زیات وي. ډوډۍ او یخې اوبه هغه وړي ته ډېر خوند ورکوي، چې په ډېرو تکلیفونو یې پیدا کړي وي او ښه ورته وړی او تږی وي، ډوډۍ او اوبه مور ته خوند نه ورکوي.

فکري ښکلا

د انسان د پيدا ايښت سره مرگ او د ځواني سره زړښت شته دی. د انسان د ژوند په هره مرحله کې د الله تعالی لوی حکمتونه پراته دي. ځینې خلک د ځواني ارمان کوي، خو زما په پوهه ښه ده چې زړښت شت، مرگ شته، جنت او دوزخ شته.

د هر انسان دوه وجوده او جهتونه دي، چې داخلي وجود او جوړښت او بیروني وجود او جوړښت په نوم یادېږي. د انسان په زړښت کې داخلي جوړښت له بهرني جوړښت سره ښه په نېغه اړیکې لري.

د اکثر و ناپوهو او بې علمو کسانو بیروني جوړښت ((قد، قواره، سترگې، غوږونه او داسې نور)) چې زړېږي، داخلي جوړښت یې ((اعصاب، زړه، هډوکي، مغز او داسې نور)) هم ورسره زړېږي. د دې په مقابل کې د پوهو کسانو بیروني جوړښت او جهت چې زړېږي، داخلي جوړښت د بدن یې لا ځوانېږي. دلته بهرنی جوړښت له داخلي جوړښت سره چندان اړیکې نه لري.

دلته جسمي او بیروني ښکلا ته ډېر ارزښت ورکول کېږي او د بدن د ښکلا په نامه زښت زیات روزنځایونه شته دي او ډېر ځوانان مو په ډېرو مصارفو خپل بدنونه او جسمونه جوړوي، چې دې ته بیروني ښکلا

وايي، خو دلته ضرورت بل ډول احساسېږي او د بيروني ښکلا نه داخلي ښکلا ته زيات ضرورت دی، چې دهغې جملې نه د فکر ښکلا په نامه بايد ډېر د تمرين ځايونه جوړ شي.

په جسمي او فزيکي لحاظ ډېر انسانان په ټولني کې لرو، خو د فکر خاوندان ډېر کم کسان لرو.

استاد الفت وايي: (په يوه محيط کې چې هر څوک په مادياتو افتخار کوي هلته د فضيلت خاوندان حقير وي.)

هو! دلته حساب په پيسو، موټرو، واسطو او داسې نورو لاملونو کېږي، نه د فکرونو پر اساس.

د زړه پیغام

زړه ډېر کوچنی او له دربیو تورو جوړ شوی نوم دی، چې ټول بدن ته خوشحالي، خفگانونه، امیدواری، قناعت او داسې نور ورکولای شي. کله معصوم شي، کله ظالم شي، کله قوي شي، کله ضعیف شي، کله هوبنیار شي، کله ساده شي، کله د سمندر په خپر ارام شي او کله د ابشارونو په خپرنا کرار شي.

زړه چې خفه شو، ټول بدن به دي خفه وي او که له سترگو دې اوبنکې راځي، دا هم د زړه د خفگان نتیجه ده.

ډېر وړوکی دی، خو لوی لوی خوشحالي گاني او خفگانونه پکې پراته دي او چې خفه شي بیا په اسانۍ نه پخلا کېږي.

د زړه درد دی چې انسان قوي کوي او لوی لوی کارونه کوي، د نړۍ لویو فیلسوفانو همدا درد زغملی وو، چې نن یې نومونه تلپاتې دي، په انسان کې د زړه درد نه وي هغه به څه انسان وي، استاد الفت او د دې په شان نورو نوم وتو لیکوالانو د زړه درد درلود چې نن یې هم کارنامې ژوندي دي.

اناتول فرانس وایي: (په دغه جهان کې د هر چا د لوړیدو لپاره یوه پله او پایه په کار ده، چې هغه درد او الم دی.)

د یو انسان زړه لاس ته راوړل اسان کار هم نه دی او سخت کار هم نه دی، خوبیا هم د زړه په لاس ته راوړلو کې لوی ثواب دی. که غواړئ چې یو انسان خپل تابع کړئ، زړه یې لاس ته راوړئ او د مینې او محبت بادشاه زړه دی.

یو شاعر وایي:

دل به دست او ردن حج اکبر است
 از هزاران کعبه یک دل بهتر است
 شاعر هم د زړه په لاس ته راوړلو تاکید کوي او له زرو کعبو څخه يې
 بهتره گڼي.
 قناعت، سخا، بخل، درد، احساسات، قوت، غنا، حرص او داسې نور
 د زړه پورې اړه لري.
 زړه که دې غني و، ته غني يې. زړه که دې بادشاه وه، ته بادشاه يې. زړه
 که دې فقير و، ته فقير يې.
 يو شاعر وايي:
 قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی
 پت د درست جهان بادشاه ظاهر گدا يم
 رښتيا هم که قناعت په زړه کې موجود و، بادشاه يې او هېڅکله هم د
 غريبي او بېچاره گي احساس به ونه کړي.
 يو عالم وايي: (له مرگه نه و پرېرم، که څوک راته ووايي چې نن شپه مړې
 زه به ووايم، چې د الله تعالی رضا مې قبوله ده، مگر خدای دې نه کا چې
 څوک راته ووايي د يو تن ژوند ستا له لاسه تريخ دی.)
 هو! د يو انسان زړه لاس ته راوړل او خوشحالول اسان کار دی خو خفه
 کول يې لا اسان کار دی، که غواړئ چې انسانان لاس ته راوړئ نو
 زړونه يې لاس ته راوړئ.

د یوازینوالي گټه

اکثریت خلک په مجلسونو کې خوشحاله وي او اقلیت د وگړیو یوازینوالی خوښوي.

ځینې خلک د لیکلو او فکر کولو په رنځ اخته وي، نشي کولای چې اجتماعي روابط په ټولني کې ولري، خپلوان، دوستان، کورنې او داسې نور ورنه خفه وي، دی یوازې خوشحاله وي او په یوازینوالي کې د دې او د ټولني گټه وي. په یوازینوالي کې له درواغو او غیبت کولو نه هم خلاص یو.

یو جسماني قوت دی او بل فکري قوت دی، چې له جسماني قوته فکري قوت ته په عام ډول په ټولې نړې کې او په خاص ډول په افغانستان کې زیاته اړتیا لیدل کېږي.

د جسم د جوړولو لپاره ډېر روزنځایونه شته دي او سپورت ورته زیاته گټه کوي، خو د فکر کولو لپاره یوازینوالی او تنهایی دومره گټه لري، دومره چې د جسماني قوت لپاره یې سپورت لري.

په یوازینوالي کې د فکر کولو وخت سړي ته پیدا کېږي او فکري قوت یې زیاتېږي.

په جسماني قوت به لوړې لوړې ماني، پلونه، سرکونه او داسې په زرهاوو کارونه وکړو، خو که علم او پوهه نه وي، جسماني کارونه هم بې معنا کېږي.

يو عالم وايي: (که يو سړی يوې کوي يو بل قلم را اخلي اخبار ته مقاله ليکي هغه بل ناست وي د اجتماعي چارو د بهبود د پاره فکر کوي هر يو کار کوي او د کار سړي بلل کېږي.

هو! دا ټول کارونه دي، مگر د ټولو اهميت يوازې دى، ځينې کارونه به وي، چې خولې پکې نه تويېږي، غړي پکې ډېر نه ستړي کېږي، مگر قدر او قيمت به يې زيات وي، دغسې دنيا کې سره او سپين، جوار او غنم، خرمهره او نعلونه تفاوت سره لري، د انسانانو کارونه هم جگ او تيت قيمتونه سره لري او ټولې چارې يو له بله برابره دي.)

عقل، پوهه او علم دى چې فکر کولو ته موقع برابروي او فکر دى چې جسماني کارونو ته لار هواروي.

د نړۍ ډېر ويليوسفانو د فکر کولو تمرين درلود او د فکر د تمرين لپاره يوازې والى ښه وخت دى.

ډېر با احساسه او با درده ليکوالان مې د غم په حالاتو کې د ښو ليکنو بېلگو سره وليدل او دوى د غم او درد دغه کړيدلى حالت په يوازې والى کې تېروه.

ځينې خلک خوشحالى ته خوشحالېږي او غم ته خفه وي، خو د غم برکت دى، چې يو ليکوال يوازې والى خوښوي او دغه تنه يې د دې د ښو ليکنو سبب کېږي، چې وروسته له مرگه يې هم نوم تلپاتې وي او د دوى په همدې غم کې د اينده ورځې خوشحالي نغښتې وي.

غم سړى يوازې کوي، سړى قوي کوي او بالاخره له ځينو لوى لوى ليکوالان جوړوي.

هوگو وايي: (بدبختي ده، چې عقل او پوهه تربيه کوي.)

یوازې والی د ځینو انسانانو د نیکبختۍ سبب ګرځي او د ځینو انسانانو د بدبختۍ لامل ګرځي، هغه چې پوهه لري کولای شي فکر وکړي او خپل یوازې والي نه ښه استفاده وکړي او هغه چې پوهه نه لري، امکان لري چې په ډېرو بدو لارو سر شي.

جبران خلیل جبران وایي: (یوازیتوب یو داسې ژور توپان دی چې زموږ د ژوند د ونو ټول وچ ښاخونه ماتوي لاکن زموږ رینسې نورې ګړندی او د ښکمرغۍ خاورې ژور تل ته یې رسوي.)

جبران هم په یوازې والي کې خپل کامیابي ویني او د فکر کولو لپاره ښه وخت تنه یې ښيي.

کامیابی

ناکامی ته مه خفه کېږئ، ځکه چې ډېر فیلسوفان او عالمان له ډېرو ناکامیو وروسته د کامیابو پړاوونو وهلي دي. که کامیابی ته سپری خوشحالیږي، نو دا د ناکامی برکت دی. ځینو شیانو ته خفه کېږو او داسې فکر کوو چې تاوان به مو پکې وي، خو امکان لري، چې د تقدیر په فلسفه کې مو په هغه کار کې گټه وي. بریتس گلس وایي: (بریا بڼه ده چې ويی لمانځو، خو ډېره مهمه داده چې د ناکامی درسونه هم رعایت کړو. ځینې خلک د خپلو بریاوو راز ناکامی گڼي. هو! د کامیابو پرخای ناکامی ولمانځئ او د خوشحالیو پرخای خفگانو نه. که ناکامی نه وي د کامیابو په قدر نه شو پوهیدلای او که خفگانو نه وي، د خوشحالیو احساس نه شو کولای. مایکل جورډن نامتو امیریکایي بایسکټ بالروایي: (زه ځکه بريالی شوم چې ما بیا بیا ناکامی ولیده.)، د نړۍ مشهور پهلوان تختي خوڅو ځلي د المپیک په سیالو کې د ناکامی سره مخامخ شو، خو وروسته د نړیوال ستوری شو.

ای خلکو! د الله تعالی په تقدیر ایمان ولری، او د قضا او قدر په فلسفه کې چې څه لیکل شوي وي، زموږ او ستاسو په ګټه دی. که خوشحالي وي او که خفګان وي، کامیابي وي او که ناکامي وي، ژوند وي او که مرګ وي. مشهور فزیک پوه نهه نوي ځله هڅه وکړه چې خپله تجربه ثابته کړي، خو په سلم ځل کامیاب شو. د کامیابي پیدا یښت د ناکامۍ د تخم په زرغونیدو کې وي. د انسان په هر پړاو کې ناکامي شته، خو کامیابي ورسره تړلې ده.

درونوالی

د انسان ظاهر ته مه گوري بلکې باطن يې مطالعه کړی، ظاهر بين انسان هر وخت د انسان په پيژندلو کې سهوه کيږي او باطن بين انسانان د انسان په پيژندلو کې له ډېر احتياطه کار اخلي. د انسان ظاهر يې صورت دی او باطن يې سيرت دی او د هر شي لپاره له صورته سيرت ډېر مهم دی.

زموږ د ټولني اکثره خلک ظاهر ته گوري او دوی هم ظاهر جوړولو باندې اخته دي، او د باطن نه ناخبره دي، نو ځکه يې باطن خراب دی. د انسان جاه او جلال، مال او دولت، لوړې ماني او گړندي مويران او بڼه لباس اغوستل مهم نه دي، ترڅو چې د انسان فکر نوی نه شي. انشتايين وايي: (په زړو جامو باندې مه شرميږه، بلکې په زړو فکرونو باندې وشميږه.)

هو، رښتيا چې د اکثره غريبو پوهو نه هغه د پارلمان وکيلان ډېر بد تر دي چې زاړه، خراب او بې کاره فکرونه لري. د انسان ښکلا هم په سيرت کې دی او هغه د معنوياتو سره رابطه لري، چې د انسان فکر ښکلی شو، نو ډېر بدرنگه انسان هم ښکلا پيدا کوي. کله کله گورم چې ډېر خلک ځان تلي او غواړي چې خپل وزن معلوم کړي چې وزن يې زيات شوی دی او که کم شوی دی، چې دغه د وزن زياتوالی او کم والی هم د صورت سره تړاو لري او که يو انسان غواړي

چې خپل اصلي او حقيقي وزن معلوم کړي ، نو خپل فکر دې وتلي او بيا دې له ځان سره محاسبه وکړي.
دلته اکثره خلک په جسمي لحاظ ښه دي ، او وزنونه يې برابر دي ، خو فکري قوت او برابري يې د بدن په توازن کم دی.
د نورې نړۍ خلک د هر شي حساب په فکر او عقل کوي ، هغوی په هغو خلکو وياړ کوي چې د فکر ، عقل او پوهې دروندوالی لري نه د جسم غټ والی او دروندوالی.

فکر او عمل

انسان اشرف المخلوقات دی او په ژوندیو او غیر ژوندیو توکو کې د ښه او پر ځای فکر کولو توان ورته الله تعالی ورکړی دی. دی باید فکر وکړي او ټولني ته د خیر کارونه وکړي. فکري قوت، فکري تمرین، او فکري تمرکزي د ځان او ټولني د خیر ښېگڼې لپاره وي.

ای! انسانان فکر او عقل لرئ، باید ځان او ټولني ته خدمت وکړئ، خو بیا هم اکثره له تاسو د ډېرو هغو توکو بتر دي، چې نه عقل لري او نه پوهه لري، خو بیا هم خدمت کوي.

کاش چې ځینو انسانانو له دغو توکو عبرت اخیستی او د انسانیت حق یې ادا کولی.

پلونه په ډېر عاجزانه ډول ځای پر ځای مستقیم په یخني او گرمي کې د انسانانو په خدمت کې دي او ستونزې یې هواروي. درانه درانه پیټي او بارونه پر خپلو اوږو باروي او هیڅ کله یې د انسانانو په مقابل کې سرکشي نه کوي، خو په انسانانو کې څومره انسانانو د نورو انسانانو بار له اوږو واخیست، کوم انسان له بل انسان سره بې مقصد او بې هدفه د بل انسان سره ښه وکړه، په څومره انسانانو کې د پول په اندازه کمښت او برده باري شته.

هو! د دې بافکره انسان نه هغه بې فکره پول ډېر ښه دی، د دې کبرجن نه هغه بې کبره پول ښه دی.

ځمکې باندې څومره زیات تعداد انسانان گرځي، څومره پیدا شوي توکي یې پر سر پراته دي، څومره د نړۍ د توکو لپاره د خدمت مصدر

گرځیدلې ده. ایا انسان د ځمکې حق ادا کولای شي؟ ایا په خدمت کې ورسره سیالي کولای شي؟

ونې په گرمي او یخني کې مستقیم ولاړې وي، خاص د انسانانو د خدمت لپاره. بنکلي، خوندورې او رنگارنگ میوې نیسي او انسان یې خوري، کله یې هم خپلې میوې پر انسان خرڅې نه کړې، کله یې هم له احسانه ډکه میوه انسان ته ورنه کړه. داسې څومره انسانان به په ټولني کې ولرو، چې د میوه دارو ونو په شان دې په کلونو کلونو انسان ته بې هدفه او بې احسانه میوې، دانې او یا داسې نور خوراکی توکي ورکړي. اسمانونه وگورئ، شین شي، وریخ شي، بارانونه ورنه وشي، میوې دانې پخې کړي او هر وخت د انسانانو په خدمت کې وي، خو ډېر کم انسانان به د نورو انسانانو خدمت وکړي.

ای انسانه! ته څه ډول فکر او عقل لرې، چې کارونه دې د بې فکر و نه بتر دي. لږ عقل خود پول، اسمان، ونې او ځمکې نه یاد کړه، چې څومره په مینه د انسانو خدمت کوي. ته خو تش په نوم انسان یې. تا خو په معنوي لحاظ د انسانیت حق نه دی ادا کړی.

تا کبرجن نه خو څو مرتبې کمینه ځمکه او پلونه بهتره دي. حال دا چې پلونه ستا په واسطه د خدمت لامل گرځیدلي دي، خو ډېر وخت داسې کارونه وکړی، چې ټول نښه دې په سیند لاهو شي.

فکر وکړه او عمل وکړه، لکه بې فکره او بې پوهې ځینې توکي چې عمل کوي.

د مجازي مینې مقام

ځینې مجازي مینې د حقیقي مینې مرتبې ته نږدې وي. د نړۍ په هر شي کې کامیابي او ناکامي شته. خو ای انسانه! په دې پوه شه چې خوشحالي او خفگانونه درته الله تعالی درکوي او دا چې الله پاک درته د تقدیر په فلسفه کې جدایي او فراق لیکلی وي، په دې خوشحاله اوسه.

ای ځوانه! خپلې ناکامۍ ته مه خفه کېږه! ځکه د ځینو ناکامیو کامیابي په ناکامي کې ده.

په نړۍ کې ستونزمن ترینه ناکامي د مینې ده، کوم تکلیف او سوزنده اور چې په مینې کې دی، د نړۍ په هیڅ شي کې نشته، خو همدغه د مینې ناکامي وه، چې د لیلا او مجنون نومونه په ټولې نړۍ کې یادېږي او ستوري یې په اسمان کې یو ځای دي، د لیلا او مجنون د مینې ناکامي وه، چې نن تلپاتې نومونه دي او کامیابي یې په همدې ناکامي کې وه.

د مینې له درده سخت درد نشته، چې په ځینو انسانانو د نړۍ له ټولو تکلیفونو نه سخت تېرېږي.

په غیر ارادي (ناشعوري) ډول د خفگان هغه احساس چې په مین کې وي، د نړۍ په هیڅ انسان کې نه وي، خو د دې خفگان احساس د هر چا کار نه دی، تر څو چې یې د درد دغه مرحله نه وي تیره کړي.

د مجازي مینې اقسامو کې یې یو ډول د مینې (لیلا) سره مینه ده، چې له ډول ډول مینو یې تکلیف زیات دی، هغه اوبسکې چې د مین له

سترگو غورزېږي، له نورو سترگو يې بهيدل امکان نه لري، دمین ټول بدن نارامه وي، سترگې يې هره لحظه د چينو په شان روانې وي، يوه ورځ يې د يوه کال سره برابره وي، وخت او زمان پرې ولاړ وي، دنيا پرې تنگه وي، او د نړۍ په هر شي کې د وحدت الوجوديانو صوفيانو چې الله تعالی ويني، مين پکې خپله ليلا ويني.

مين خپلې مينې ته اړتيا لري، خو دا چې اکثره مينان يو بل ته نه رسېږي، نو ډېر خلک بايد د مين مقام ډېر لوړ وگڼي او مين سره مينه وکړي، ځکه چې دوی د مينې لپاره ليونيان شوي وي.

په غير ارادي ډول دمین ليونتوب د هغو ليونيو نه چې له مور له ليونيان پيدا شوي وي سخت دی.

دمينې په بدن نامی کې يې نیک نامي ده، ځکه چې اکثره ته مينه کول گناه بشکاري، خو د ځينو مجازي مينانو او عاشقانو مرتبه د حقيقي مينانو سره برابره وي.

ای خدايه! دمینې درد سخت ترين درد دی، په دې رنځ هيڅوک مه مبتلا کوه، ځکه چې د دې رنځ علاج ناممکنه دی او د ژوند تر وروستۍ سلگۍ پورې يې تکليف د انسان روح او روان ته صدمه رسوي.

د پوهې ارزښت

په نړۍ کې هر انسان د پیدایښت له ورځې تر مرگه پورې په منظم او غیر منظم ډول زده کړه کوي او د پوهې حاصلولو په هڅه کې دي.

د پوهې ارزښت دنړۍ په ټولو ملکونو کې یوشان نه دی، په پرمختللي هیوادونو کې پوهې ته ډېر ارزښت ورکول کېږي او په ځینو وروسته پاتې هیوادونو (افغانستان) کې بیا پوهه په هغه کچه ارزښت نه لري، لکه په پرمختللي هیوادونو کې یې چې لري.

دلته (افغانستان) کې که یوکس ډېره پوهه لري، د دې پرځای چې د خوشحالی احساس وکړي، ډېر وخت د خفگان او افسردگۍ په حال کې وي. دده پوهه چې له دې څه غواړي او دې له محیطه څه غواړي، محیط یې ورته نه شي ورکولای.

یو پوه انسان د خپل انډول برابر انسانانو سره وخت او ژوند تیرول غواړي، خو داسې انسانان کم او یا د نشت سره برابر دي. په یو ځنګل کې چې د ځنګل قانون وي، انسانان پکې ځنګلي او له تمدن او پرمختګه ناخبره وي، که چېرې دوی د قیمتي کانیو په زخیره پیدا کړي، دوی ته هیڅ ارزښت نه لري، ځکه چې دوی قیمتي کانی نه پیژني.

په همدې ډول چیرته چې د پوهې او علم ارزښت کم وي، هلته پوه انسان هم خپل قیمت له لاسه ورکوي، که پوه انسان هر څومره پوهه ولري، چې اکثریت مو ناپوهه وي، اقلیت پکې محوه کېږي.

که یو انسان ډېره پوهه ولري او په ټولني کې اکثریت ولس مو ناپوهه وي، پوه انسان مجبوره دی، چې په ټولني کې په ارادي او شعوري ډول دناپوهو سره د وخت او ژوند تیروولو هنر زده کړي او که دی ډېره پوهه

هم ولري، بايد له ځانه ناپوهه جوړ کړي، خو په غير ارادي (ناشعوري) ډول کله کله پوه انسان باندې دنيا تنگه شي، وخت او زمان تيريدل پرې دوزخ شي.

استاد الفت وايي: (ماته هونسياري او پوهه ځکه بڼه بنسکاریده چې ډېره لږه وه او له لږو خلکو سره وه، هر څه چې لږ وي، قيمت يې ډېروي او خلک يې ارمان کوي، هر څوک هغه څه غواړي، چې نه يې لري.)
رښتيا چې پوهه او پوه کسان ډېر لږ دي او تر څو چې پوهه ارزانه نشي او خپل قيمت او ارزښت له لاسه ورنه کړي، يعنې پوه کسان په ټولني کې زيات نشي، آن تردې چې يو غريبکار، دهقان، دوکاندار او داسې نور وگړي د ټولني مو پوه انسانان نه وي، د پوهې له بها به ناخبره او سو او د پوهانو پر ځای به د ناپوهانو عزت زيات وي.
د دې پر ځای چې ناپوهان د خپلې ناپوهۍ نه د خفگان احساس وکړي، پوهان مو پر غم اخته دي.

بې ارزښته او ناپوهو کسانو ته پوهه هيڅ ارزښت نه لري، چيرته چې پوهه زياته وي هلته د پوهانو ارزښت زيات وي او چيرته چې پوهه کمه وي هلته د پوهانو پر ځای د ناپوهانو ارزښت زيات وي.

پوهنه رڼا ده

د پوهې، علم او پوهانو بحث فلسفي اړخ لري، نو له همدې امله پوهه جامع، مانع، کوتلې، منلې او ټولنمنلې پېژندنه نه لري. د پوهانو په انتخاب کې د نړۍ اکثره وگړي په یو نظر نه دي، چې دلیل یې بیا هم د پوهې لپاره یوه ټاکلې پېژندنه نه ده.

په اکثره ځایونو کې گورم چې لیکل شوي دي: (پوهنه رڼا ده)، خو ما ډېر پوهان ناپوهان ولیدل، او یا ډېر ناپوهان مې په خپل فکر پوهان ولیدل، داسې کړنې مې له دوی ولیدلې چې په ناپوهانو کې یې ناپوهان نه کوي.

اکثره نالوستي او ځینې لوستي وگړي مو د پوهانو په انتخاب کې له ستونزو سره مخامخ دي او دوی ډیر وخت د انسان ظاهر ته گوري. دوی باید په دې پوه شي چې د انسان له ظاهره یې باطن ډیر مهم دی، ځکه چې پوهه د انسان له داخلي جوړښت سره مستقیم او غیر مستقیم اړیکه لري، نه له خارجي جوړښت سره.

د نړۍ ټولو انسانانو ته د انسان په نوم غږ کېږي، خو ټول انسانان هیڅکله انسانان کیدای نشي، یو ښه انسان باید د انسانیت ټولې بڼیگنې ولري، انساني کراماتو ته اهمیت ورکړي. که د معنا په لحاظ په انسان کې انساني خوږونه موجود نه وي، دی د انسان په قد او قواره تش کالبود دی.

ډیرو پوهانو ته هم د یو پوه انسان خطاب کېږي او ولس مو ظاهر بین دي او د باطن نه ناخبره دي.

د انسان له صورته سیرت مهم دی، د یو انسان ظاهريې صورت او باطن یې سیرت دی. که په نوم پوه انسان ته د پوه په نوم غږ کوو او له ده سره نه علم او نه عمل وي، نو دی هیڅکله پوه انسان کېدای نشي. ځینې خلک پوهه په پوهنتونونو، مکتبونو، علمي ځایونو او کتابونو کې لټوي، خو ما ډېر کتاب لوستونکي بې کتابه ولیدل. د پوهنتونونو ډېر فارغان مې حرام خواره او فاسده انسانان ولیدل. استاد الفت وايي:

بصیرت او علم نشته په کتاب کې
که څه نه وي د مغزو په پیچ و تاب کې
علم او پوهه بل شی نه ده بینایي ده
خوشې ناست یې پټې سترگې په محراب کې
پوهه ټوله راوتلې له مغزو ده
هسې نه چې په دې ډېرو کتابو ده

دا چې پوهه یوه معیاره پېژندنه نه لري، نو له همدې امله استاد هم د ډېرو کتابونو لوستونکیو ته پوه نه وايي.

الفت صاحب وايي:

په تعلیم به یو څوک پوه په زېر او زور کړي
بې هنره به صاحب د کوم هنر کړي
ور په سر به کړي خولی د پوهنتون
باور نه کړم چې بدل ماغزه د سر کړي

که په تحصیل سره د انسان فکر ورزل شي او په انسان کې انساني ټولې نېمې نېمې پیداشي، نو دلته دی چې په انسان باندې یې تعلیم مثبت تاثیر کړی دی.

پوهه د تحصيلي او علمي القابو پورې اړه نه لري. په ډېرو پوهانو کې مې ناپوهانو او په ډېرو غريبو او بيچاره گانو کې مې لوی لوی پوهان وليدل.

ځينې عالمان په غير اسلامي ملکونو کې لوی لوی نومونه لري او د دوی د پوهې يادونه کېږي، دوی به د نړۍ لوی عالمان او ليکوال وي، خو د الله تعالی پر لارې به برابر نه وي او غير مسلمانان به وي. که پوهنه رڼا وي؟ نو ولې دوی د الله تعالی سعادت نه دی ترلاسه کړی او دوزخ ته ځي.

هو! پوهنه رڼا ده، هغه پوهه رڼا ده، چې له پوهې سره عمل وي، خو د دې رڼا نه ځينې ښه گټه اخلي او ځينې بده گټه اخلي. په پوهې کې ستونزه نه شته بلکې په هغه انسانانو کې ستونزه ده چې په پوهې يې عمل نه شته.

نړۍ د حقايقو د ترلاسه کولو لپاره څېړنې او پلټنې کوي او دغه حقايق په حقيقي پوهې کولای شو، حقيقي پوهه اسلامي او قراني پوهه ده.

که يو انسان په قران کريم عمل وکړي او ټولې لارښوونې يې پر ځای کړي، نو دغه پوهنه رڼا ده.

په ننني اکثر و مسلمانانو کې نيمگړتياوې زياتې دي، چې ځينې ناپوهه د مسلمان پر ځای پر اسلام ملامتي اچوي، چې په اصل کې اسلام نه بلکې د اسلام په نامه مسلمان ملامته دی.

دغه شان پوهه د انسان زيب او زينت دی، دا چې يو انسان له خپلې پوهې ښه استفاده نه کوي او د عمل جامه ورته نه اغوندي، بيا هم د حقيقي پوهې نه درلودل يې اصلي لامل دی او دلته دی، چې پوهه نه بلکې انسان ملامته دی.

د انسان ارزښت ټاکنه

پروا یې غني نه کړي که یې سپک تلي که دروند

تف! څه به دا جهان وي څه په تول د دې جهان

د نړۍ ټولو انسانانو ته د انسان په نوم او از کېږي، خو ټول انسانان یو شان نه دي، ځینې په دوی کې ډېر درنده او ځینې یې بیا د باد بڼکه دي. سره له دې چې ټول انسانان یو ټاکلی جسمي وزن لري، خو له دې جسمي وزنه فکري او ذهني وزن مهم دی.

مورې ظاهر بین انسانان یو او هر وخت ظاهر ته گورو، خود انسان له ظاهره یې باطن مهم دی.

د انسانانو موقفونه سره توپیر لري او هر یو د خپل ارزښت په نظر کې نیولو سره له ټولني امیدونه لري.

د نړۍ اکثره انسانان د ځان او خپلې کورنۍ په هکله فکر کوي، خو ځینې انسانان بیا نړیواله مفکوره لري او د ځان په پرتله جهان ته برتري ورکوي.

استاد الفت وايي:

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

د نړۍ د ټول انسانانو داخلي او خارجي جوړښتونه يو د بل سره توپير لري، دغه شان هر انسان په ټولني کې خپل قدر او قيمت لري.

په يوه لوی غره کې لوی لوی کاني زيات وي، خو که د قيمتي کانو زيرمه پکې پيدا شي، له ټول غره څخه د قيمتي کانو څو نمونې بهتره دي.

ځينې انسانان په ټولني کې د قيمت بها کانو په شان دي، چې ارزښت او قيمت يې ډېر دی، خو لکه څرنگه چې په غره کې د قيمتي کانو پيدا کول، تشخيصول او صيقل کول ستونزمن کار دی، دغه شان د انسان پيژندل هم اسان کار نه دی.

اکثره انسانان د غرو د تيگو په شان دي او اقليت د قيمتي کانو په شان دي. له بيرو جو، زمرودو او الماسو يو ډول استفاده کېږي او د غره له تيگو بل ډول استفاده کېږي. دا ټول کاني دي او هر ډول کاني خپل ارزښت لري.

په نورې نړۍ کې د انسانانو ارزښت ټاکنه معياري شکل لري، خو دلته برعکس د پوهانو او عالمانو پر ځای د ناپوهانو او بيسوادو عزت زيات دی.

هلته اکثریت خلک پوهان دي، نو ځکه د عالمانو ارزښت زيات دی، خو دلته مو اکثریت ولس ناپوهه دي، نو له همدې امله اکثریت ناپوهان مو مشران دي.

په يوې ټولني کې انساني نابرابري د دې لامل کېږي، چې انساني ارزښتونو ته خپل حق او حقوق نه ورکول کېږي او بلاخره ټولنه له انزوا سره مخامخ کېږي.

په اکثره وروسته پاتې هیوادونو کې د پوهانو عزت زیات نه وي او پوهان مو د ډېرې نا امیدۍ احساس کوي.

هو! د پوهانو قدر په عالمانو وي، نه پرناپوهانو. مخکې له دې چې پوهان مو د خفگان او افسردگۍ احساس وکړي، په دې دې پوه شي چې عزت او ذلت الله تعالی ورکوي. د یو ناپوه انسان په وړاندې که عزت نه لرې، دا ستا ملامتي نه ده، دا د هغه ناپوهه ملامتي ده، چې د پوهې له ارزښته ناخبره دی.

په ځان وېسا

هر انسان د کاميابي او ناکامي پړاوونه تېروي. دا د ژوند فلسفه ده چې هر انسان به له اذدادو سره لاس او گريوان وي.

هر وگړی کلف دی چې د کاميابي په فکر کې وي او هر وخت د ژوند د سختو حالاتو په هکله مثبت نظر ورسره وي.

کاميابي د انسان په لاس کې ده او هر کس بايد په ځان وېسا ولري، هغه کسان چې پر ځان اعتماد او باور لري، دوی کامياب انسانان دي، دغه په ځان وېسا دوی ته حقيقي کاميابي ورکوي او هغه کسان چې ځان ناکامه گڼي، د بې باورۍ کندي ته گوزارېږي.

بروسلي وايي: (تاسې بايد په ځانونو کې د مثبت فکر کولو قانون پلي کړئ، نو هيڅکله به له ماتې سره مخامخ نشئ او په ډېرو نازکو حالاتو کې به سخت کار په برياليتوب تر سره کړئ. څنگه چې فکر کوئ، هماغسې کېږي! د تکرار په ډول يو ځل بيا وايي: د مهربانه فکر کولو او لويو هيلو په ټاکلو سره تاسې کولی شئ چې په ډېرې اسانۍ بريا خپله کړئ.)

کونښن وکړئ چې په تکراري ډول د نورو کسانو ډېر صفت مه کوئ، د نورو کسانو ډېره يادونه مو له پرمختگه غورځوي.

د نورو پوهانو نظرونه او خبرې په پټو سترگو مه منئ، د نورو کسانو هره خبره يې د فکر کولو منل تاسو د خپل فکر کولو نه وباسي.

که چېرې هر وخت د نورو خلکو فکرونه تایید کړو او خبرې او فکرونه یې په پتو سترگو و منو، نو هیڅکله به د خپل فکر څښتنان نه شو.

که غواړئ چې د خپل فکر څښتنان اوسئ، نو باید نوښت گر فکر ولرئ، هغه کسان چې نوښت کوي، هر وخت له خپل فکره کار اخلي او هیڅکله د نورو کسانو په نظرونو او ریدلو خپل وخت بهي ځایه نه تېروي.

هغه انسان چې پرمختګ کوي د اکثره نورو انسانانو نه خوبسېږي. لکه څنګه چې میوه د اړه ونې هر څوک په کاڼو ولي او د بې میوه دارو ونو سره یې سرو کار نه وي، دغه شان اکثره پوهان مو د ناپوهانو خوبس نه وي.

میوه دارې ونې مو د پوهانو په شان دي چې زیات وخت له ځانه پرته د نورو انسانانو په هکله فکر کوي او بې میوه دارې ونې د ناپوهانو په شان. د فزیکي جوړښت له مخې اکثره انسانانو ته د انسان خطاب کېږي، خو ټول هیڅکله انسانان کېدای نشي، انسان باید انساني کرامت او د یو ښه انسان ټولې ښېګڼې ولري، چې په ډېرو کمو کسانو کې موجود وي.

په ځان باوري انسان د پرمختګ سرعت یې سریع وي، خو دغه پرمختګ ډېر انسانان نشي زغملای.

که ته ډېر ښایسته یې او په اینې کې د خپل مخ د لیدلو علاقه مند اوسې او له تاسره یو ځای نور خلک هم په اینې کې خپل مخونو ته متوجې شي او دوی بدرنګه وي. داخلي او خارجي جوړښت یې د کار نه وي، په دې پوه شه چې هیڅ کله به ته ورته ښکلی ښکاره نشې، بدرنګه ته ټوله دنیا د ځان په شان ښکاري.

د یو ناپوه انسان هیڅکله پوه انسان نه خوښېږي، ناپوه د پوه پر وړاندې د کمتری احساس کوي او هر وخت خپل وجدان ته ځان ملامته گڼي.

په یو کتاب کې مې لوسته د افغانستان صدراعظم موسی شفیق چې کله لوړې زده کړې پوره کړې او افغانستان ته راغی، څو وزارتونو کوښښ کاوه چې له دوی سره کار وکړي، په هغه وخت کې پوهان زیات وو او د پوهانو شتون یې د ځان ښکلا او کامیابي گڼله، خو اوس اکثره مشران ناپوهه او بدرنگه دي او هیڅکله ښکلو خلکو او پوهانو ته ارزښت نه ورکوي.

هر انسان باید په ځان ویسا ولري او هیڅکله دې په دې طمع نه اوسې چې د ناپوهانو له خوا دې د اعتماد وړ شخصیت شي. هغوی (ناپوهان) په ځان باور نه لري نو په تابه څه باور وکړي.

زه دکوم ځای یم؟

د انسانانو اصلي ټاټوبی (وطن) معلوم وي. که یو انسان په پردې ملک کې پیدا شي، خوبیا هم دی په خپل وطن افتخار کوي او ځان په هغه ځای کې چې دی پکې پیدا شوی دی، هم ځان پردی گڼي، خو ځینې انسانان بیا په خپل پلرني وطن کې ځان پردی گڼي او د احساس کوي چې دی د دې ځای نه وي.

که زه د دې ځای او سیدونکی یم، نو ولې کور نه لرم او در په دره بې کوره گرځم. سره له دې چې ډېرې ځمکې شته دي او ډېرو غاصبینو په لکهاوو جریبه ځمکې غصب کړې دي، خوزه پکې بې کوره یم. د دې ځای اصلی مستحقین هم دوی دي.

که زه د دې ځای او سیدونکی یم، نو ولې د دې ځای د خلکونو خوبنېرم او په ډېرو ځایونو کې مې غیبت کوي او بدې راپسې وايي. هو! دوست سره مینه کېږي او د دښمن نه کرکه. دا چې قدر مې حق دی او دوی مې بې عزتي کوي. پردی یم.

استعداد لرم خو له ذکاوته مې گټه نه اخیستل کېږي. نه مې زه له ذکاوته گټه لاس ته راوړی شم او نه نورو ته یې گټه رسوی شم. نه ماته مې حق را کول کېږي او نه نورو ته یې حق ورکولی شم.

زه انسان یم. د دې ځای او سیدونکی یم. که غریب او بیچاره یم! که بې پیسو او د قوماندان زوی نه یم. که سپین پوستی یم او تور پوستی نه یم او یا تور پوستی یم خو سپین پوستی نه یم. که هندو یم خو مسلمان نه یم او یا عیسوی یم خو مسلمان نه یم. انسان خو یم.

په کاناډا کې هندو اصل وزیر دفاع کېږي او افغان اصله مسلمانان هم وزیر په کېدای شي. نه مذهب ورته ارزښت لري، نه رنګ او نه سمت. هغوی ته خدمت او استعداد ارزښت لري، هغوی پوهیږي، چې خدمت او انسانیت د مذهب پورې اړه نه لري، خو دلته په یونوم او بل نوم خلک ستایل کېږي. دلته د پوهې معیار ټاکنه، د خدمت اساس ټاکنه له ټولې نړۍ توپیر لري.

په اصل کې هندو د هندوستان او سیدونکی دی، خو حق ورته کاناډا کې ورکول کېږي. دی د هند نه بلکې د کاناډا دی. که زه د خلکو نه خوښېږم، گناه مې څه ده! گناه مې پوهه ده او که ناپوهي ده، دوی ناپوهه دي چې زه یې نه خوښېږم او که زه ناپوهه یم. که دوی ناپوهه دي او زما سره حسادت کوي، دا خو زما ملامتي نه ده، دا د دوی پړه ده، چې نه پوهېږي.

هو! زه د دې ځای نه یم. زه د هغه ځای یم، چېرته چې قدر او عزت مې وي، کور مې پکې وي، خپلوان او دوستان مې وي. حق مې راته راکړل شي او له حقوقو مې استفاده کولی وشم. د خوشحالی احساس پکې وکړم.

لویوالی

ټول عمر انسان په یو حال نه وي، کوچنی وي، لوی شي او
بلاخره لوی سړی ورنه جوړ شي.

له جسماني پلوه ځینې انسانان ژر لوپيږي او ځینې بیا په
تدریجي ډول لوپيږي.

په ځینو خلکو چې عمر تېرېږي او لوپيږي، مغز او فکريې هم
لوپيږي، خو د ځینو لوپیدل او غټېدل بې معنا وي، ځکه چې مغز او
فکريې لا کوچنی او ابتدايي وي.

یو انسان ته باید هر وخت په یوه سترگه ونه گورو، ځکه هر
کوچنی ماشوم لوپيږي، او ځینې بیا د پرمختگ په لور روانېږي.

نننی دغه فکر مند ځوان اوس هغه کوچنی ماشوم نه دی، چې
پخوا و، دا لوی شوی دی او لوی لوی کارونه کوي، خواتاسې ورته
لاهم د هماغه کوچني په سترگو گوري.

نن دا د هغې میوه دارې ونې په شان دی، چې له میوو یې ولس
استفاده کوي او خوندوره میوه لري، بنکلی سیوری یې د ستاینې وړ
دی، نن دا هغه بې ثمره ونه نه ده، چې پخوا وه.

دا چې بې ثمره او شمرداره ونې یو له بله توپیر لري، نننی دا فکر
مند انسان هم له هغې کوچني بیفکره ماشوم سره توپیر لري.

په ځینو ځایونو کې اورم چې وايي: فلانی هغه او دغه انسان
دی، فلانی زما شاگرد و، هغه نه پوهېږي.

افلاطون، سقراط، ارسطو، سید جمال الدین افغان، علامه اقبال، هوگو، سید گل پاچا الفت او نور.... هم د چا شاگردان وو، خو ټولو خپلو استادانو نه د علم او پوهې په لاسته راوړلو او خدمت کولو کې لوی لاس درلود.

دا یو حقیقت دی، چې په شاگردانو کې له استادانو لایقه پیدا کېږي، خو د هغوی په شاگردۍ او هوښیاری افتخار پکار دی.

په هر شي کې لوی او وړوکی وي، لکه لویې لویې تیرې، لوی غرونه، لوی سیندونه او نور داسې لوی لوی شیان، خو د انسان لویوالی باید د نړۍ له هر شي له لویوالي توپیر ولري.

یو انسان باید لوی لوی فکرونه ولري، یعنې د فکر لویوالی دی، چې د انسان په نور بدن باندې مشري کولای شي او خپل حکم پرې چلولای شي.

که فکر او عقل لوی نه وي، د نور بدن غټوالی او لویوالی بهی معنا دی.

یو عالم وایي: (د انسان فکر دی، چې له انسانه لوی انسان جوړوي، که فکر او عقل نه وي، د دې او د حیوان په کړو کې به څه توپیر نه وي.

که د انسان لاسونه او پښې په زولنو وتړل شي باک یې نشته، خو چې فکر یې ازاد وي او عقل یې د کار وي.)

بل عالم وایي: (تاسو د هغو سرونو (ککړو) احترام مه کوئ، چې تاجونه یې په سروی، بلکې د فکر مندو او عقلمندو سرونو احترام وکړئ.)

د لویو فکرونو نتیجه ده، چې نن د نړۍ ځینو ملکونو پیشرفت

کړی دی او د کوچنیو او بې فکر و خلکو له نتیجې ځینې ټولني له
پرمختګه پاتې دي.

الفت وايي:

چا جهان ته تش کدو غوندي سر راوړ
چا په سر کې فکر لوی لکه غر راوړ
یو بناخ گوره تش کوتک شود وهلو
بل بناخ گوره چې یې سیوری لمر راوړ

د انسان لویوالی په فکر او عقل کې دی او د نړۍ له هر شي سره
د دې لویوالی باید توپیر ولري.

هغه خلک چې په نړۍ کې یې نومونه تلپاتې دي، د فکر
لویوالی یې درلود او تر نن ورځې پورې د همدې عقل او فکر پواسطه
ژوندي دي.

ډېر ژوندي دي، چې د عقل او فکر خاوندان نه دي، له مړو بتر
دي. ډېر مړه دي، چې د عقل او فکر خاوندان وو، له ژونديو بهتر دي.
د لویوالي پیژندل لوی فکر غواړي او زما په خبرو هم د لویو
فکرونو خاوندان پوهیږي.

فکر

د نړۍ د ټولو انسانانو داخلي جوړښت (مینه، قهر، احساسات، جذبات، خیالات او نور) سره توپیر لري.

د انسان پوهه، علم، تفکر او نور... په داخلي جوړښت باندې مستقیم او غیر مستقیم اغېزې لري. له همدې امله د فکر پیاوړتیا هم د انسانانو سره توپیر لري، ځینې وگړي دايم په فکر کې ډوب وي، چې د وخت په تېرېدلو یې په فکر کې لویوالی پیدا کېږي. خو داسې انسانان هم شته، چې له ځان او ټولني ناخبره خپل وخت تېروي، دوی عقل او پوهه لري، خو فکر نه کوي.

په هرې ټولني کې د مثبت فکر (positive minded) او منفي فکر (negative minded) درلودونکي انسانان شته.

په کومې ټولني کې چې د پوهې او علم کچه لوړه وي، هلته د مثبت فکر خاوندان ډېروي او په کومې ټولني کې چې د پوهې او علم کچه ټيټه وي، هلته د منفي فکر خاوندان ډېروي.

ډېر خلک مې ولیدل د بنسو کورونو ارمانونه کوي او دوی په داسې کورونو کې د ژوند کولو هیلې لري او هر چیرې د دوی د مالکینو ستاینه کوي، خو داسې انسانان هم شته، چې په داسې لوړو ماڼیو کې ژوند کول ورته گناه ښکاري، دوی د داسې کورونو د هرې

بنختې او تېرې نه د ظلم او زياتي او ازونه اوري او دغه لور والی ورته
هېڅ ارزښت نه لري.

د داسې لورو مانيونه د غريبو او بيچارو کوډلې ډېرې بهتره
دي.

ډېر خلک مې وليدل هغه چاته هونسيار وايي، چې چالاکه،
غولونکی او چلباز وي يا هغه چاته هونسيار وايي، چې د دريغ
مخکې ښه ښه تقريرونه کوي او هغه څوک چې غلی ناست او ډېرې
خبرې نه کوي، خو ټوله ورځ د خپلې ټولني د نيکبختۍ په فکر کې
وي، هغه ته بיעقله وايي، ځکه چې د لومړي شخص په شان خلک نه
شي غولولي. د هغه چالاکه نه دا غلی انسان څو مرتبې بهتره دی.

يو شاعر وايي:

د توتیانوله وينا دا معلومېږي
چې خبرو باندي څوک نه سړی کېږي
سړی نه دی چې يې کار د سړو نه وي
په خبرو که هر څومره ښه پوهېږي

شاعر هم د علم، پوهې او خدمت لپاره ډېرې خبرې او ښه ښه
تقريرونه معيار نه گڼي.

يو عالم وايي: (په مجلسونو کې تقريرونه ښه کېږي، خو په
تنهايي کې لوړ لوړ فکرونه انسان ته پيدا کېږي.)

د نړۍ فيلسوفان فکر مند انسانان وو او هر وخت په فکر کې
دوب او ډېرې خبرې نه کولې.

د برق اختراع کوونکی اډيسن په غوږو دروند و او د مقابل
طرف خبرې ښې نه اورېدې، يو کس يوه ورځ ورنه پوښتنه وکړه؟ ايا

تا د غوږونو د دروندوالي له کبله په ژوند کې ستونزې ګاللې؟ دې وویل: زه په غوږو دروندوم، خبرې مې ښې نه اوريدې، له همدې امله خلکو له ماسره ډېرې خبرې نه کولې او ما هم ډېرې خبرې نه کولې او ټوله ورځ به په فکر کې ډوبوم، همدا لامل شو، چې د کایناتو په مورد فکر وکړم.

زما د کامیابۍ راز په دې کې و، چې ما ډېرې خبرې نه کولې او هر وخت مې فکر کاوه. دا چې نن مو د ټولني چالاکه خلکو ته هونښیار وایي، هونښیار څوک دی؟

ډېر انسانان دي، معرفت دځان او جهان یې حاصل کړی دی او د دنیا ډېرو طبیعي توکو ته د معجزې په ډول ګوري.

د یو عقل او فکر خاوندان دي، څوک وایي: پاس اسمان دی، بې ستونو ولاړ دی، خو ځینې وګړي بیا د اسمان په پیدایښت کې د الله تعالی کرامت، لوی والی او قدرت ویني او په هر څه کې د ذات الهي د لویوالي مثالونه ته تعجب کوي.

د ټولو انسانانو لید لوری سره توپیر لري او د جهان په ننداره کې د ټولو فکرونه سره فرق کوي، ځینې د نړۍ پر اسرارو خبر او هر څه ته په دقت ګوري.

لوړ خیالونه

خومره چې د انسان پوهه ډېر بېرې، باید لوړ خیالونه او ژور
فکرونه یې په فکر کې پیدا شي.

د لوړو خیالونو او ژورو فکرونو پواسطه ټولنې ته لوړ لوړ
خدمتونه وکړي.

اسمان ډېر لوړ دی، بارانونه ورنه کېږي، ځمکې خړوبوي او ټول
خلک بیا د ځمکونو نه استفاده کوي.

د غلو، دانو او میوو لامل باران او اوبه دي او ددې لامل پاس
اسمان دی.

غرونه، لمنې، ډاگونه، سمې او نور..... ددې بارانونو پواسطه
شنې کېږي.

لمر هم لوړ موقعیت لري او د ټول ولس لپاره ډېر گټور
تمامېږي. که سپوږمۍ ته وگورو، چې په ختلو یې ټوله شپه رڼا وي او
شپه بیا د استراحت لپاره یو بڼه وخت دی.

اسمان، لمر او سپوږمۍ، چې نه عقل لري، نه پوهه لري او نه د
انسان په ډول اشرف المخلوقات دی، د ولس خدمت کوي او داسې
فکر کوي، چې موږ د انسانانو او نورو طبیعي توکو پورته یو او دوی
زموږ لاندې پراته دي، باید خدمت یې وکړو.

د غرونو لوړې څوکې ښکلې او پاکه اب و هوالي دي. د سیندونو
او نورو اوبو سرچینه له همدې څوکو نه ده، چې بیا د خلکو لپاره د
ژوند موقع برابر وي.

د هر شي په لوړوالي کې باید لوی حکمت پروت وي او له ځانه
پر ټیټو باندې رحم د دوی وظیفه ده.

دلته دی، چې د ډېرو عقلمندو انسانانو نه دغه بې عقله طبیعي توکي د ولس په فکر او خدمت کې دي او د ډېرو پوهو انسانانو نه دغه ناپوهه، بیعقله، بیفکره او بې ژبې توکي ډېر بهتره دي.

ولې مونږ د ټولني ډېر پوه انسانان د خدمت په فکر کې نه دي او د ملک د بربادۍ لامل پخپله دوی دي؟ ولې مو ډېر تحصیل کوونکي پر حرامو اخته او هېڅ ډول د خدمت په فکر کې نه دي؟

سیدجمال‌الدین افغان وايي: (که چېرې یو انسان هر څومره ډېر تعلیم او تحصیل وکړي، خو که عقیدوي او اصلاحي برخه د ژوند یې کمزورې وي، هېڅکله هم خپلې ټولني او ځان ته خدمت نه شي کولای.)

رښتیا چې ننني ډېر تحصیل کوونکي او پوه کسان مو پر حرامو اخته او د خدمت په فکر کې نه دي، دوی کمزورې عقیدې لري او تر اوسه پورې د ژوند پر اصلي معنا نه دي پوه شوي.

ولې مو د ولس غم، درد، ستونزې، کړاوونه او نور..... خپل درد نه گڼو؟ ولې مو احساسات مړه شوي دي؟ ولې د خدمت په فکر کې نه یو؟

ځکه چې رښتیني احساسات او عاطفه نه لرو.

قوم پالنه

الله تعالیٰ په قران کریم کې فرمایلي دي: (ولقد کرمننا بنی ادم):
ما بهتري ورکړې بنی ادم ته، په بنی ادم کې ټول انسانان راځي،
یوازې یو ملت او یو قوم ته منسوبه خبره نه ده.

رښتیا چې تورد سپین او سپین له تور سره توپیر نه لري. د
شخصیت په لحاظ علم او د فوقیت په لحاظ تقوا مهمه ده.

ځینې خلک په خپل قوم د دې لپاره افتخار کوي، چې ځان ته د
نورو په لحاظ برتری ورکړي، چې دا یوه لویه تیروتنه ده او که چېرې
یو څوک د خپل قوم او رښې یادونه د دې لپاره وکړي، چې د شجرې
سلسله یې هیره نه شي، دا بیا هیڅ پروا نه کوي.

د ملتپالنې مفکوره په عام ډول او د قومپالنې مفکوره په خاص
ډول په نورې نړۍ کې هم شته.

دې مفکورې ته نشنلېزم nasnilisim وایي، نورې نړۍ کې دوه
ډوله: مثبتې ملتپالنه (positive nasnilisim) او منفي
ملتپالنه (negative nasnilisim) مفکورې درلودونکي خلک شته
دي.

په مثبتې ملتپالنې کې یو مشرد خپل قوم پواسطه ځان یو ځای
ته رسوي او بیا بیرته خپل قوم ته خدمتونه کوي، خو په منفي
ملتپالنې کې یو مشرد خپل قوم پواسطه ځان یو ځای ته رسوي او بیا
بیرته د خپل قوم په سترگو کې خاورې اچوي او هیڅ ډول خدمت یې
نه کوي.

د مثبتې او منفي ملتپالنې مفکوره بده مفکوره ده، په کومو

نظامونو کې چې دا نظریات وي، هلته بیا حق حقدار ته نه ورکول کېږي.

دا مفکوره په هغو ټولنو کې زیاته وي، چېرته چې د علم او پوهې کچه ټیټه وي، چې بدبختانه دلته هم دا مفکوره شته ده، او د بې اتفاقی سبب هم گرځیدلی دی.

زه افغان یم، که پښتو، فارسیوان او نور... نه یم، دا زما ملامتي او ناپوهي نه ده.

د دنیا په هر قوم کې ذکاوت، استعداد، پوهې او نورو... ته ارزښت ورکول کېږي، ځکه هلته د قوم پالنې مفکوره نشته، خو دلته برعکس دی، چې بیا د بې عدالتي سبب گرځي.

قسم په الله تعالیٰ ځینې داسې نااهله خلک مې په لوړو مقامونو کې ولیدل، چې د قومپالنې پواسطه لوړ مقام ته رسېدلي دي، چې ډېر ټیټ او پست خلک ورته ویلای شو. دغه مفکوره نن په ډېرو خلکو کې شته ده.

یوه ورځ له کابل په موټر کې روان وم، خوا کې مې یو مشر او تحصیل کوونکی سړی ناست و، دی د ننگرهار ولایت د کامې ولسوالۍ اوسېدونکی و، ما ته یې وویل: موسی شفیق د افغانستان صدراعظم و، کامې ته یې خدمت ونه کړ.

ما ورته په ځواب کې وویل: موسی شفیق یوازې د ننگرهار صدراعظم نه و، هغه د ټول افغانستان صدراعظم و.

دلته له ډېر پخوا څخه دغه مفکوره او نظریه موجوده وه، ډېر لیکوالان، شاعران او پوه خلک مو دغه مفکوره درلوده، څوک چې داسې مفکوره ولري، هېڅکله نړیوال شهرت نه شي پیدا کولای.

زموږ د بلخ مشهور شاعر مولانا جلال الدین بلخي، چې کله وفات شو، د دې په جنازه کې مسلمانان، هندوان، عیسویان او د

نورو دینونو خلک موجود وو، دې نړیواله مفکوره درلوده، او هیڅکله یې خپل قوم ته پر نورو برتري نه ورکوله. دده په ټول دیوان کې به د بېلګې په ډول داسې یو مثال پیدا نه کړو، چې نشنلیستي نظریات ولري. همدارنګه د روسي ژبې تولستوی، د فرانسوي ژبې ویکتور هوګو هم د ملتپالنې مفکوره نه درلوده.

ویکتور هوګو د حضرت محمد (ص) په نامه یوه مقاله لیکلې ده، که سپری یې ولولي، داسې فکر به وکړي، چې دی مسلمان و، چې حقیقت داسې نه و.

دا چې مور او تاسې په افغانستان کې ژوند کوو، نو هیڅ افغان له بل افغان زیات نه دی او هیڅ افغان له بل افغانه کم نه دی. لویوالی او وړوکی والی د علم او تقوا پر بنسټ دی. دلته د قومپالنې مفکوره خپل اوج ته رسیدلې ده او د ملک د بدبختي، بې عدالتي او نامساوات لامل ګرځیدلی دی. یو شاعر وايي:

بنی ادم اعضای یک دیگر اند
 که در افرینش زیک گوهر اند
 اگر عضوی را به درد آورد روزگار
 دیگر عضوها را نماند قرار
 توکز محنتی دیگران بی غمی
 نشاید که نامت نهند آدمی

پورته شعر کې د (ولقد کرنا بني ادم) مفهوم پروت دی او د قومپالنې ضد مفکوره پکې پرته ده. د انسانانو د بهتری لامل علم او تقوا دی، یوازې په انسانانو کې نه بلکې په حیواناتو کې هم د بهتری لپاره یو اصل موجود وي.

په غواگانو کې بهتره غوا هغه ده، چې ښې او ډېرې شیدې کوي
او خپل خاوند ته په خپل وخت نسل ورکړي.

د یو باغبان لپاره په باغ کې ښې ونې هغه دي، چې ښې او ډېرې
میوې ورکوي، په همدې باغ کې د گلانو بهتر بوتی هغه دی، چې
ښکلی رنگ او بوی لري.

یو شاعر وايي:

هر انسان ته د انسان په نظر گوره

هر سړي ته د خپل ځان په نظر گوره

حدیث د پیغمبر (ص) دی: هغه څه چې ځان ته خوښوي، بل ته یې
هم خوښ کړه.

ای په دې رنځ اخته مریضانو! ستاسو درملنه ډاکټران نه شي
کولای، ځکه هغوی هم په دې رنځ اخته دي، خو ستاسو څخه هیله
کوم، چې زما د خبرو په اړه فکر وکړی او خپله درملنه پخپله وکړی.

انسان

په دنیا کې ډېر شیان پېژندل کېږي، خو د څه شي پېژندل چې ستونزمن کار دی، هغه انسان دی.

د انسان داخلي جوړښت په شخصیت جوړولو کې اساسي اصل جوړوي او هر څوک نه شي کولای، چې په اسانۍ سره د نورو انسانانو عواطف، احساسات، جذبات او داسې نور ... داخلي توکي وپېژني، نو له همدې امله نه شو کولای، چې انسان په اسانۍ سره وپېژنو.

د نړۍ د ټولو انسانانو خارجي جوړښت (قد، قواره، سترگې، وزن او نور) سره توپیر لري.

د انسان په پېژندنې کې د خارجي جوړښت نه داخلي جوړښت ډېر مهم رول لري.

د یو ښه انسان د پېژندنې لپاره باید د دې سیرت مطالعه شي، نه صورت.

ډېر مسلمانان مې ولیدل، چې انسانان دي، خو انساني کرامت ته ارزښت نه ورکوي، په مقابل کې مې ډېر انسانان ولیدل، چې مسلمانان نه دي، خو انساني ته احترام لري.

په یوه لوی غره کې د قیمتي کانو پیدا کول، د هغې صیقل کول، د هغې نه ښه استفاده کول، او بیا یې اصلیت معلومول اسان

کار دی، خو د یو ښه انسان پېژندل اسان کار نه دی، د همدې کاینود جوهر معلومولو نه د انسان جوهر معلومول ستونزمن کار دی.

یو عالم وایي: (ځینې انسانان دي چې په ارزښت یې ولس نه پوهېږي، دوی د هغو تیگو په شان دي، چې په تهداب کې اچول کېږي او ټوله ودانۍ پرې ولاړه وي، دا تېرې پټې وي چاته نه ښکاري، خو ارزښت یې زیات دی.)

په مرغانو کې اصیل او بدل شته، د اصیلو مرغانو پیدا کول او نیول او همدارنگه د دغو مرغانو ډېره لوړه بیه، په دې دلالت کوي، چې په حیواناتو کې هم اصیل شته او د داسې مرغانو ارزښت د اصلیت پر بنا او بنسټ ټاکل کېږي.

په انسانانو کې هم اصیل او کم اصل شته، چې پېژندل یې اسان کار نه دی، خو په ځینو اصیلو کې کم اصل او کم اصلو کې اصیل پیدا کېږي.

اسمان په یو حال نه دی، کله شین شي میوې پخوي، کله وریخ شي، بارانونه ورنه کېږي او کله کله ږلۍ او واورې هم وروي.

ډېر انسانان مې په یو حال ونه لیدل، کله د مسجد په کونج کې ناست او نصیحتوي کوي، د شپې د میوو پیالی ډکوي او سبا ته پر حرامو اخته او له غریبو او بیچارو ونه رشوتونه اخلي، هماغه یو انسان دی، کله ملا او کله بلا شي، چې د داسې انسانانو پېژندل د وگړي پېژندنې متخصص هم نه شي کولای.

غني خان وایي:

ای د لیونیانو نیکه مار ښه که ملا ښه دی
تن د زهر و ډک ښه دی که زړه ډک د بلا ښه دی

په سپینو جامو کې مې ځینې داسې تور زړې انسانان ولیدل، چې زړونه یې له بلاوو ډک او د ولس په سترگو کې خاورې اچوي.

په ډېرو لوړو مقامونو کې مې داسې فاسد او رشوت خواره ولیدل، چې ډېر ټیټ او پست خلک ورته ویلای شو، خو په مقابل کې مې د دوی د لاس لاندې داسې مامورین ولیدل، چې ډېر لوړ لیاقت لري او د انسانیت ټولې بښګڼې پکې شته دي.

دوی د لاس لاندې خلکو، غریبو او بیچارو ته په خواروو سترگو گوري او ټول ورته سپک خلک بښکاري.

یو انسان که د غره پر څوکه ودرېږي او لاندې وگوري، ټول نور انسانان ورته واړه بښکاري، چې دا یو طبیعي اصل دی، خو په حقیقت کې دې ټولو ته واړه نه شو ویلای، برعکس یو کم اصل انسان دوی ته دورمره په سپکه گوري، چې په حقیقت کې داسې نه ده.

د انسان پېژندل اسان کار نه دی، خو بیا هم غواړم، چې فکر وکړو او د خپلې ټولني فکر مند او ښه انسانان پیدا او عزت یې وکړو.

ځوانی

ځوانی د انسان د هلو ځلو هغه مرحله ده، چې مغزیې د کار او د بدن غړي یې د زحمت لپاره آماده وي.

که د ځوانۍ په قدر پوه نه شو، په زړځبنت کې به ډېر ارمانونه وکړو، دا دوره د کار، تحصیل، خدمت، عبادت او نورو لپاره یو ښه وخت دی.

سړي چې زوړ شي د نورو محتاجه شي، ډېر وخت مریض او د نورو د اوږو بار شي.

له انسانانو سر بېره په حیوانات، نباتات، جمادات کې هم ځوان او زوړ شته.

ونه چې ځوانه وي، ښه سیوری کوي، ښا ځونه یې په خپل وخت له میوو ډک وي او ښکلا ورسره وي، همدا ونه چې زړه شي، چینجی یې ووهي، مریضه شي او بلاخره تنه یې ورسته له لرگیو یې هم استفاده نه کېږي، د یوې ونې د خدمت وخت هم د ځوانۍ مرحله ده.

حیواناتو کې ځوان غوییه ښه قلبه کوي او ښه مخکه اړوي، د دهقان د مخکې د کرلو او تخم اچولو وسیله گرځي، خو برعکس یو زوړ غوییه دا کار نه شي کولای او قصاب یې د حلالې لپاره اخلي، د زوړ مال غوښه خلک نه خوښوي او په مقابل کې د ځوان مال غوښه په

لوره بیه اخلي.

یو باز په ځوانۍ کې خپل مالک ته بڼه بڼکار کولای شي، چې
زور شي له کاره ولوېږي.

په جماداتو کې که غرونه وگورو، ځوان غرنښکلی وي او له
تېگويې استفاده کېدای شي او د زور غره تېږې یو ډول پکه او خوړل
شوې وي او د استفادې نه وي.

په هرې ټولنې کې د پرمختګ لاملین ځوانان وي او له دوی سره
نوی او ځوان فکر وي.

اصلي او حقيقي ځوان هماغه دی، چې د ځوانۍ په مفهوم پوه
وي. که دی ځوان او کارونه دزړو کوي، دې ته بیا د ځوان په قواره او
جسامت زور وویلی شو.

شکر وباسئ!

د ژوند پر تکلیفونو شکر ویستل ډېر ثواب لري. په دنیا کې د هر مالداره نه بل مالداره پیدا کیدای شي او د هر بیچاره نه بل بتر بیچاره پیدا کیدای شي.

په نړۍ کې د هر ښه نه ښه، بد نه بد، خوشحاله نه خوشحاله، خفه نه خفه پیدا کېږي، چې په هر حال شکر ویستل د الله تعالی حق ادا کول دي.

که ته د دې لپاره خفه یې چې یو لاس نه لري، هغه بل دوه لاسونه نه لري، داسې انسانان هم شته چې دوه لاسونه او یوه پښه نه لري او داسې خلک مې هم ولیدل چې دواړه لاسونه او دواړه پښې نه لري، خو له دې بتر انسانان هم شته.

فریاد مه کوه! که ستا یو اولاد مې شوی، د هغه بل ټوله کورنۍ له منځه ولاړه.

مه خفه کېږه! که ته مال او دولت نه لري، هغه بل کورنۍ نه لري او د اولاد غریب دی. افلاطون وایي: په دنیا کې له ټولو غریبو او بیچارو نه غریب انسان د عقل غریب دی.

رښتیا ځینې داسې انسانان شته، چې د IQ درجه یې ډېره ټیټه ده او د ژوند لپاره هېڅ یو ښه تصمیم نه شي نیولی، خو زما په نظر د دې نړۍ له ټولو حقیر او غریب انسان هغه دی، چې له مرگ وروسته ورسره د عاقبت توبڼه نه وي.

رحمان بابا وايي:

ښه ده ښه ده دا دنیا
چې توبڼه ده د عقبا
د دنیا په بازار کېږي
د هغه دنیا سودا

د نړۍ مشهور فوټبالر ذین الدین ذیدان وايي: په ژوند کې مې یو ورځ ځکه وژړل چې د فوټبال کولو لپاره مې بوتونه نه درلودل، مگر یوه ورځ مې یو څوک ولیده، چې پښې یې نه درلودې، نو ژر مې د الله تعالیٰ شکر ادا کړ او ومې ویل زه څومره ځان يم.

انسان باید هر وخت له ځانه ښکته خلکو ته وگوري او شکر وباسي.

یو انسان باید پوهې او علم د ارزښت په نظر کې نیولو سره له ځانه پورته خلکو ته وگوري او له هغه سره سالم رقابت وکړي او دا هڅه وکړي، چې ځان د هغه نه لوړو پوړیو ته ورسوي، ځکه په علم کې له ځانه لوړو خلکو ته کتل او له هغو سره مثبت رقابت کول، د انسان د په شخصیت جوړولو کې اساسي لامل کیدای شي.

که چېرې هر وخت اسمان ته وگورواو مخکې ته ونه گورو، پښه

به مو بنده او په داسې كندې كې به ولويږو، چې د وتلو توان به يې نه لرو.

د لوړو لوړو مقامونو، لوړو مانيو ارمان مه كوي، ځكه ډېر لوړ شيان دي، چې تاسو ته به لوړ ښكاري، خو په حقيقت كې به هغه ډېر تپت وي.

ډېرې لوړې ونې مې بې ميوې او بې حاصله وليدې، د ډېرو لوړو مقامو خاوندان مې د نورو مخكې سر كوزې، سرتپې او د چاپلوسې په حال كې وليدل او ډېرې لوړې ماني مې په وينو ككړې وليدې.

د داسې مال او دولت ارمان مه كوي، چې پر حرامو پيدا شوې وي، نه د داسې كورونو او موټرو ارمان وكړئ، چې هره روپۍ يې د نورو حق وي.

رنځور

انسانان به له اздаو سره وخت تېروي، کله به روغ او کله به رنځور وي، کله خوشحاله او کله به خفه وي، چې له دې حقیقته سترگې نه شو پټولای.

د انسانانو سره مریضي شته دی، چې دغه مریضي گانې دوه ډولونه لري، یو جسماني او بله روحیاتي، نفسي او تحت الشعوري رنځوري ده.

د جسماني ناروغي نه روحی ناروغي خو برابره خرابه ناروغي ده، د جسم په تکلیف سره یوازې هماغه انسان درد احساسوي، خود روحی ناروغتیا له امله ټول ولس درد احساسوي او ډېرو خلکو ته یې تکلیف رسېږي، د دې درد احساس له خپله شخص نه د ټولني نور وگړي ډېر کوي او ټول ولس دا درد احساسوي.

بد اخلاقي یوه روحی ناروغي ده، دا هغه مرض دی، چې نن مو په ټولني کې اوج ته رسېدلی دی.

دغه تکلیف په عام ډول د ولس په ځینو وگړو کې او په خاص ډول په ډېرو هغو خلکو کې شته، چې په لوړو مقامونو کې کار کوي، دوی د عقل او زړه مریضان دي، د دوی تداوي د ولس لپاره ډېره مهمه ده، خو ډاکټر صاحبان هم د دوی تداوي نشي کولای، ځکه چې دوی هم په دې رنځ اخته دي.

د هیښتیا (تعجب) خبره داده، چې نورې نړۍ کې په جسماني ناروغيو اخته وگړي شته دي، خو په روحی ناروغيو اخته وگړي ډېر کم یا هېڅ نه شته، خو دلته د جسماني ناروغيو نه پرته روحی

ناروغیگانې، چې یوه نمونه یې بد اخلاقي ده ډېره تر سترگو کېږي. په کومې ټولنې کې د ښوونې او روزنې کچه ټیټه وي، هلته دا دواړه مریضي گانې ډېرې لیدل کېږي.

د ښوونې د کچې پر ټیټوالي جسمي ناروغیگانې ډېرې لیدل کېږي او د روزنې د کچې پر ټیټوالي روحي ناروغیگانې ډېرې وي. د ښوونې نه روزنه ډېره مهمه ده او دلته مو د روزنې برخه ډېره پکه ده.

ځینې حیوانات دي، چې انسانانو ته زیان او تاوان رسوي او بر عکس داسې حیوانات هم شته، چې انسانانو سره مینه او محبت کوي، د لومړي ډول حیواناتونه انسانان نفرت کوي او دویم ډول سره انسانان مینه کوي.

بد اخلاقه انسانانو نه ولس نفرت کوي او با اخلاقو سره مینه کوي.

د ځینو وگړو پر مرگ ولس خوشحالهېږي او ځینې تر مرگ کلونه کلونه وروسته هم د خلکو په زړونو کې وي، چې دا د اخلاقو سبب دی.

دا لیکنه به ځینو ته خوند نه ورکوي، خو ډېر به یې خوښه کړي، دا چې ډاکټران مریضانو ته د تداوي لپاره ترخې دواگانې ورکوي، چې صحت پیدا کړي، دوی لپاره هم دا یو نصیحت دی، که تداوي یې پرې وشي.

رقابت

ژوند د سالم رقابت ډگر دی او د نننۍ نړۍ د پیشرفت یوازینی لامل همدا سالم رقابت دی.

دغه رقابتونه مثبتې او منفي خواووې لري، چې ځینې ملکونه مثبت او ځینې بیا منفي رقابتونه کوي.

په کوم ملک کې چې د پوهې او علم کچه لوړه وي، هلته مثبت سالم رقابت (positive compilation) وي او په کومو ملکونو کې چې د علم او پوهې کچه ټیټه وي، هلته منفي غیر سالم رقابت (Negative compilation) موجود وي او ډېر خلک یې منفي نظریات او افکار لري.

د سالم رقابت پر اساس ټولنه پیشرفت کولای شي.

دا یو اصل او حقیقت دی، چې په داسې ټولنو کې ورځ تربلې بڼه بڼه استعدادونه پیدا کېږي او د بڼه ذکاوتونو قدر پکې کېږي. په نورې نړۍ کې ډېر خلک سپورت د صحت او بڼو لاسته راوړنو لپاره کوي، خو دلته مې د ډیرو له خولې اوریدلي دي، فلانی سپورت د جنگ لپاره بڼه دی، یا ځینې وایي: سپورت په درد نه خوري، دلته د ټوپک د یوې ماشي خبره ده.

په نورې نړۍ کې خلک تحصیل د دې لپاره کوي، چې خپلې ټولنې ته خدمت وکړي، خو دلته ډېر تحصیل کوونکي پر حرامو اخته او رشوتونه خوري، هماغه یوه پوهه ده، له چا افلاطون، ارسطو، اقبال، سیدجمال الدین افغان او گل پاچا الفت جوړوي او له چا شیطان جوړوي.

نورې نړۍ کې انتخابات د خلکو د گټې لپاره کېږي او اجتماعي گټو ته ارزښت ورکوي او دلته د ځان د گټې لپاره کېږي او فردي گټو ته اهمیت ورکوي.

هلته مشران له خپل موقفه ناوړه استفاده نه کوي، خو دلته برعکس د پر مشران مو د بدو اخلاقو څښتنان دي.

دا چې هر انسان له خپل داخلي جوړښته ښه او بده گټه اخیستلای شي، نو بیا ولې د خلکو زړونه خفه کوو، د دې پر ځای چې په ورین تندي او ښو اخلاقو ورسره خبرې وکړو، بده وضعه ورسره کوو.

ښي عليه السلام د پر کفار په ښو اخلاقو مسلمان کړل، په اخلاق کې افراط بد کار نه دی.

مال، دولت او پیسې دي، څوک یې حرامې گټي او څوک یې حلالې گټي، څوک ورنه ښه استفاده کوي او جماتونه جوړوي او ځینې بیا ناوړه گټه ورنه اخلي.

یو انسان ته به بې سببه زهر ورکول او د هغه ژوند اخیستل، په مقابل کې له هماغه زهر و د داسې حشراتو وژل چې انسان ته زیان رسوي هم کیدای شي. یوزهر دي، ښه او ناوړه گټه ترې لاس ته راوړلی شو.

که چېرې یو ځوان په تاریخو روږدی وي، د وخت په تېرېدلو خپل ژوند له لاسه ورکوي، خو که چېرې له همدې تاریخو په درملو کې گټه واخیستل شي، انسان ته ژوند ورکوي او د ناوړې استفادې پر سبب د انسان ژوند له منځه وړي.

په نړۍ کې له هر شي ښه او ناوړه گټه اخیستل کیدای شي، هلته خلک له هر شي ښه استفاده کوي، امید لرم چې دلته هم له هر شي ښه گټه واخیستل شي.

انسانیت او اسلامیت

ډېر انسانان مې ولیدل، چې انسانیت لري، خو مسلمانان نه دي په مقابل کې مې ډېر مسلمانان ولیدل، چې مسلمانان دي، خو انسانیت نه لري.

یو کامل انسان ته ښه مسلمان ویلای شو او یو کامل مسلمان ته یو ښه انسان ویلای شو.

ښه انسان شه چې د یو ښه مسلمان په نوم یاد شي یا ښه مسلمان شه چې د یو ښه انسان په نوم یاد شي.

په نوم مسلمانې او په عمل کې مسلمانې یو له بله توپیر لري.

هر مسلمان انسان کېدای شي، خو هر انسان مسلمان کېدای نه شي. الله تعالی ته د اسلام مرتبه ډېره لوړه ده.

انسانیت او اسلامیت د ملا او گډوډي په شان دی، چې یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي.

الفت صاحب وايي: (حقیقي مسلمانې دومره خوار نه وه، لکه نن ورځ چې دی. نن د ځینو مسلمانانو په اعمالو اسلام شرمېږي، سره د دې چې اسلام نه بلکې د اسلام په نوم ځینې مسلمانان ملامت دي او یواځې د اسلام په نوم ایمانداره کیدای نه شو.)

هر مسلمان باید د انسانیت ټول کرامت په نظر کې ونیسي او عمل وکړي.

د اسلام په نامه مې ډېر داسې کسان ولیدل، چې هر ډول ظلم یې وکړ او انسان ته یې د حیوان په سترگو وکتل.

حقیقي مسلمان کې د انسانیت ټول بڼه خصلتونه موجود وي او چې تش په نامه مسلمان وي او عمل یې د مسلمان نه وي، بیا هغه هر څه کوي، چې په مسلمانانو کې یې ډېر څوک نه کوي.

سید جما الدین افغان وايي: ډېرو غیر مسلمان ملکونو کې وگرځیدم، هلته اسلام نه وه، خو مسلمانان وو. دلته اسلام شته خو مسلمانان نه شته. یعنې په مسلمان کې باید د انسانیت ټول بڼه خصوصیات موجود وي.

یو کس کیسه کوله: له افغانستانه ۱۵ کسه اندونیزیا ته د تحصیل لپاره ولاړو.

ورځو کې یوه ورځ پر چکر ووتو، د یو ځنگل په خوا کې تېرېدو، چې مار مو ولیده، مور ټولو وغوښته، چې مار ووژنو.

په دې وخت کې یو اندونیزیايي راغی او مور ته یې وویل: ولې دا بیچاره او بې خولې وژنی! دا هم لکه ستاسو په شان الله تعالی پیدا کړی دی او د مرگ حق یې له تاسو سره نشته.

دا افغانستان نه دی، چې بر ناحقه پکې انسانان وژنی. د مار مخه یې ونیوله او بیرته ځنگل ته ولاړ.

مور ټول خجالته شو او په خپل کار پښیمانه وو.

نیم ساعت وروسته یو ژوبن ته ورسېدو، گورو چې د یو فیل ډېر قدر او عزت کېږي، یو کس ورته خواړه برابروي، بل یې وینځي او بل کس یې وچوي.

یو اندونیزیايي نه مو وپوښتل: د دې فیل څومره قدر کوی؟

هغه وویل: د دې فیل مور او پلار په ځنگل کې مړه شوي دي او دی یتیم دی، مور ځکه د دې قدر کوو چې د مور او پلار ارمان ونه کړي.

یو بل ته مو وکتل او ما وویل: په افغانستان کې د ورځې خوځو کورنۍ قصد ایتیمان کېږي. د دې دوو صحنو له لیدلو ورسته مې د نابغه افغان وینا په یاده شوه.

ولې مو په ډېرو انسانانو کې انساني عاطفه نشته، مرگ کوو، درواغ وایو او داسې نور.

یو ښه مسلمان باید د سیرت ښایست ولري. په سپینو جامو، قیمتي موټرو، لوړو مانیو او جگړو جگړو ځایونو کې مې داسې مسلمانان ولیدل، چې صورت یې ښکلی او خلکو ته ډېر او عالی خلک ښکاري، خو دوی د سیرت ښکلانه لري او د ریاکار پیر په ډول د خلکو په سترگو کې خاورې اچوي او فکر کوي، چې الله تعالی به یې وبخې.

په ډېرو لوړو ځایونو کې مې ډېر ټیټ خلک ولیدل او په ډېرو غریبو اوبیچارو کې مې ډېر د عزت خلک ولیدل.

لوی او وړوکی

که لوی سړی یې خلکو ته ځان کوچنی وښيي او دا احساس وکړه،
 چې په لویې کې تکبر دی.
 شیطان لویې وکړه، چې د الله تعالیٰ لخوا پرې لعنت وویل شو او په
 بد نوم یاد شو.
 که پوه او عالم یې له ځانه پورته او پوه خلک په نظر کې ونیسه او د
 کوچنيوالي فکر وکړه.
 د پوه او ناپوه توپیر په دې کې دی، چې پوه خلک ځان له نورو کم
 گڼي او ناپوه ځان له نورو زیات گڼي.
 د یو عالم نه چا پوښتنه وکړه: څومره علم او پوهه لري؟
 ویې ویل: زه اوس پوه شوم، چې په هېڅ نه پوهیږم.
 د یو بل عالم نه چا پوښتنه وکړه: څومره علم لري؟
 ویې ویل: علم د یو لوی سمندر په شان دی، چې څلور خواوې یې نه
 معلومېږي، زه له دې سمندر نه د یوه څاڅکي په اندازه علم او پوهه
 لرم.
 دواړو عالمانو او پوهانو ځان کم گڼلی او حقیقي وینا یې کړې ده،
 که چېرې یو کس ځان لوی او پوه وښيي، دا په ټولني کې د بدبختۍ
 سره مخامخ کېږي او که چېرې یو کس ځان د ډېرې پوهې سره سره
 ځان کوچنی وښيي، دې ته به الله تعالیٰ عزت ورکوي.
 الله تعالیٰ لوی دی، غرور، شان او شوکت له دې سره مناسب دی،
 نه د څاڅکي انسان سره. انسان له خاورو پیدا دی، باید هر وخت کمینه
 او برده باروي.

يو عالم وايي:

د ناپوه مقام ته رسي چې ښه پوه په ناپوهۍ شي
لوی پوهاند آخر کې وايي چې په هېڅ شي نه پوهېږي
زموږ او ستاسې په ټولني کې ډېرو لويانو کې وار په شته او ډېرو
وړو کې لويان شته دي.

سید گل پاچا الفت وايي:

يو يې لوی بولي هغه بل ورته وړوکی وايي
خپته يې لويه او ککره يې وره ده ډېره
کور يې دی نوی کالي نوي دي، موټر نوی دی
فکر يې زور خيال يې زور ارزو زړه ده ډېره
رښتيا چې په افغانستان کې د پوهې او لويوالي لپاره معيار د
نورې نړۍ په پرتله بل شان دی. دلته ډېرو ناپوهو او وړو کسانو ته
خلک پوه وايي. دغه دی د لوی او وړو کې ترمنځ تحليل.

لېونی

لېونی دی، مه یې وهی، بد او رد ورته مه وایی.

د ځینو خلکو پېژندل لکه د قیمتي کانو په شان ستونزمن کار دی او پیدا کول یې هم په غرونو کې د بیرو جوړتیاون دی.

ډېر داسې کسان شته، چې تاسو ته به لیونیان او سپک خلک ښکاري، خو هغوی به د الله تعالی دوستان وي او ډېر داسې کسان شته، چې تاسو ته به د قدر او عزت خلک ښکاري، خو هغوی به د الله تعالی دښمنان او ډېر سپک خلک وي.

د انسان دروندوالی او سپک والی په سیرت کې دی، نه په صورت کې، که چېرې د یو انسان سیرت ښکلی وي، صورت یې هم ښکلا پیدا کوي.

ځینې داسې لیونیان هم لرو، چې د الله تعالی د رضا لپاره یې ځان پر لیونتوب وهلی وه او ټول عمر په دې نامه یادیدل.

د هارون الرشید د وخت نامتو عالم، پوه او دینداره شخصیت هوښیار بهلول په ارادي ډول ځان پر لیونتوب ووهه، چې د الله تعالی نافرمانی ورنه ونه شي.

غني خان وايي:

گفتار د ليونو کي وي گلونه هم ماران
قطار د ليونو کي ډېر ولاړ پيغمبران
پروا يې غني نه کړي که يې سپک تلی که دروند
تف! څه به دا جهان وي څه به تول ددې جهان

رښتيا چې ځيني انسانان خلکو او عوامو ته ډېر د قدر وړ ښکاري او
عزت يې کوي، خو دوی د الله تعالی خوښ نه وي، د ځينو انسانانو
قدر او عزت په ټولني کې نه وي، خو د الله تعالی خوښ وي.

داسې ډېر انسانان شته، چې ټوله دنيا يې پېژني، خو الله تعالی يې نه
پېژني، برعکس داسې انسانان هم شته، چې ټوله دنيا يې پېژني، خو
الله تعالی يې نه پېژني.

توپیر

ډېرې میندې او پلرونه خپلو اولادونو تر مېنځ توپیر کوي. د یوې کورنۍ د ټولو اولادونو عمر ونه، قواری، خوږونه او عادتونه سره توپیر لري، خو بیا هم ټول اولادونه دخپلو والدینو نه مساویانه مینه غواړي.

که چېرې یو اولاد د ۵۰ کلو شي، بیا هم د والدینو مینې او غېږې ته اړتیا لري او د ستونزو پر وخت کې باید ورسره مرسته وشي او تسلي ورته ورکړل شي.

ځینې والدین وايي: فلانی زوی زموږ ډېر قدر او عزت کوي او موږ پسې ډېر گرځي، نو ځکه پر موږ ډېر گران دی او هغه بل زوی مې ټوله ورځ تروش وچلی نیولی دی او ډېر موږ پسې نه گرځي.

په روانشناسي کې تر (فردی تفاوتونو) عنوان لاندې بحث کېږي، او وايي: په نړۍ کې د ټولو انسانان خارجي جوړښت (قد، قواره، سترگې او د بدن ټول هغه اعضاوې چې ښکاري) او داخلي جوړښت (قهر، خوشحالي، احساسات، عاطفه او نور هغه عادات چې په سترگو نه ښکاري) یو له بله سره توپیر لري.

که چېرې د یو زوی عادت داسې وي، چې یوازې والی یې خوښ او نه غواړي چې ډېر له چاسره کیني، خو مور او پلار ورباندې گران وي،

د لومړي ورور سره يې توپير په دې کې دی، چې يو زوی يو ډول او بل زوی بل ډول عادتونه لري.

الفت صاحب وايي:

دوه سکه ورونه لري بېل بېل نومونه
بېل رنگونه بېل غږونه بېل خويونه
مگر دواړه اوسېدونکي دي کور دي
د يوې سترگې په کور کې سپن او تور
دي

رښتا چې دوه ورونه په يوه کور کې بېل نومونه، بېل غږونه او بېل خويونه لري، خو دواړه د يوه کور اوسېدونکي دي او يو ډول حقوق غواړي.

د نړۍ ډېرو ملکونو ته ولاړم، مختلف رنگونه، ډول ډول مساحتونه، مختلفې اب او هواوې، کلتورې توپيرونه او فکري مسايل يو شان نه وو، لنډه دا چې په يوې قواړې انسانان مې په نړۍ کې ونه ليدل، چې يوله بله توپيرونه لري.

که چېرې داسې انسانان پيدا کړو، چې خارجي جوړښت يې ورته والی ولري، خو داخلي جوړښت يې مورته نه دی ښکاره او همفکره خلک ډېر کم پيدا کېږي.

که چېرې ديو باغ ونې په نظر کې ونيسو، يو باغبان لري، خود ونو قدونه، گلان او ميوې يوله بله توپير لري او د هريوه ميوه هم بېل بېل خوند لري، خو باغبان ټولو ونو ته په يوه سترگه گوري او يو شان حقوق ورته قايل دي.

الفت بيا وايي:

چا میوه لرله چا بنایسته گلونه
د چا سیوری و ډېر نښه د چا قدونه
چنار لوی و، شفتالو لکه ماشوم و
د منې او ناک توپیر له ورا معلوم و

شاعر هم فردي تفاوتونو ته اشاره کوي او د ونو خصوصیات یې
وړاندې کړي دي او بیا وايي.

هریو بوتی په خپل ځای کې سربلند و
د باغبان سترگو کې هر یو ارجمند و
په حقوقو کې یې نه و څه توپیر
مالیار و په هرې ونې ډېر زهېر

لکه څنگه چې ونې رنگارنگ میوې او ځانگړنې لري، خو بیا هم د
باغبان لخوا ټولو ته یو ډول حقوق ورکول کېږي.

والدین دې هم دخپلو اولادونو ځانگړنې او خصوصیات مطالعه او د
دوی ترمنځ دې توپیر نه کوي.

د وخت ارزښت

اور بدلې مې دي، چې وخت د سرو زرو په شان دی، بې ځایه باید تېر نه شي، خود وخت قیمت (ارزښت) د دنیا له هر څه شي زیات دی.

د انسان ژوند د تېر، حال او راتلونکي څخه جوړ دی.

انسان باید د تېر (ماضي) وخت فکر ونه کړي او څه چې تېر شو هغه هېر شو.

په ماضي باندې فکر وهل زړه خوړل او فکر خرابول دي.

مور او تاسې مسلمانان یو او پر تقدیر ایمان لرو، نو ماضي، حال او راتلونکی ټول د الله تعالی لخوا ټاکل شوي دي، رحمان بابا وايي:

تر ورځ تېرې او به بېرته نه جار وځي

نه جار وځي تېر ساعت په بېرته بیا

تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی

مړی چا دی ژوندی کړی په ژړا

رښتیا چې ماشوم بېرته د مور گڼې ته نه شي تلای، ځوان بېرته ماشوم کېدای نه شي، زور ځوان کېدای نه شي او مړی په ژړا ژوندی کېدای نه شي.

د راتلونکي (مستقبل) په فکر کې هم مه اوسېږئ، دا چې د سبا ورځ د ژوند واک مو د الله تعالی سره دی، نو خپل ځان په الله تعالی سپارو.

ځينې خلک د ژوند لپاره اوږده اوږده پلانونه لري، خود الله تعالی د پلان او ارادې په فکر کې نه دي. الله تعالی چې په تقدیر کې ددې د اینده لپاره څه لیکلي وي، هماغه کېږي، بل هیڅ نه کېږي.

که د انسان خوښه وي او که نه وي، د الله تعالی د ارادې پرته هیڅ نه شي کولای، د انسان تېر کره وړه، حال او راتلونکی د الله تعالی په ارادې او فرمان کې دی.

دا چې راتلونکی نامعلومه دی، نو په دې اړه فکر کول، په هوا کې مرغان نیول دي او خوب لیدل دي.

د حال په فکر کې او سپړئ او د یو حسابي انسان په ډول ژوند وکړئ، گټه او تاوان مو هره ورځ محاسبه کړئ او د گټه پله مو باید د تاوان په پرتله درنده وي. که چېرې یو انسان هر وخت د حال په زمانه کې داسې فکر ولري، هېڅکله به د ماضي ارمان ونه کړي او د راتلونکي په فکر کې به نه وي. دغه دی د وخت ارزښت.

کاشکې ځوانې وای!

د ډېر خلک وایي، کاشکې ځوانې وای! زړښت نه وای، ټول عمر مې په مستۍ کې تېر کړی وای.

زما په فکر، ښه ده چې زړښت شته، مرگ شته، جنت او دوزخ شته. ټوله نړۍ له اضدادو جوړه ده، که د انسان خوښه وي او که نه وي، له دې سره به وخت تېروي.

د ځوانۍ په قدر زور پوهېږي، د خوشحالی احساس هغه څوک کولای شي، چې ډېر خپګانونه یې لیدلي وي، د صحت په قدر مریض ښه پوهېږي.

خو بیا هم د انسان د ژوند هره دوره بېل بېل خوند لري او انسان باید د ژوند په هر پړاو کې خوشحاله وي.

په یوې کورنۍ کې د یو ماشوم چغهاریو ډول خوند لري او د کور مشران (نیا او نیکه) ته ډېر احترام کېږي.

کله چې یوه میوه داره ونه گل وکړي، ښه ښکاري او گلانو ته یې ټول گوري، د همدې ونې شنه میوه بېل خوند لري او پښه میوه جدا خوند لري.

که چېرې یوکس ټول عمر ځوان وي، اولادونه یې پیدا، ځوانان، سپین زېري او مړه شي او دی ځوان وي، د داسې ژوند نه خوند نه شي اخیستلای.

د کال څلورو فصلونو نه انسانان، حیوانات او نباتات گټې اخلي، که چېرې ژمی نه وای، بارانونه به نه وو، سیندونه او نهرونه به وچ وو او للمې به بې حاصله وې، غرونه او درې به بنکلي او شنې نه وې او ټول به وچ ډاگ وو.

که چېرې اوړی او گرمي نه وای، میوې به مونه پخېدې، ټولې غلې او دانې به مو خامې وای. نو د هر پړاو په تېرېدو او ختمیدو کې د بل پړاو د پیدایښت څرک لیدل کېږي.

دنیا له اژدادو جوړه ده، د هر شي په پیدایښت کې د الله تعالی لوی حکمت پروت دی.

کوچنی وم، ځوان شوم، سپین زېری شوم، او بالاخره مړ شوم، خوښه ده چې ټول عمر ځوان نه وم!

نوی فکر

د کایناتو هر څه په تغیر، تبدیل او تحول کې دي، ورځ تر بلې د تحولاتو سره مخامخ یو.

یو وخت مو پر خړو، اسانو او اوبنانو کار وانونه له یو ځایه بل ځای ته وړل.

د حج مراسمو لپاره مو په ورځو ورځو سفرونه کول، خو اوس هر څه نوي شوي دي، موټرې، کشتۍ او طیارې لرو.

ساینس پرمختګ وکړ او هره ورځ نوي نوي اختراعات کوي، خو زموږ فکر لا هماغسې زور دی.

هر څه مونوي شوي دي، خوفکر او عقل مو زور دی. موږ په زړې ځانګو کې زاړه خوبونه کوو.

دغه زور فکر دی، چې ملک مو پرمختګ او پیشرفت نه شي کولای. په هر شي کې زور او نوی توپیر لري.

د ننني ځوان سره ځوان نظریات او افکار دي او د یو زور او پخواني مشر سرې سره زاړه نظریات او افکار دي.

ځوان دې نړۍ ته یو ډول ګوري او زور ورته بل ډول ګوري. د دواړو د سترګو دید یو شان دی، د یو لید لوری یو شان او د بل بل شان دی.

که د انسان د بدن اعضاوې په نظر کې ونیسو، هر اعضا د وخت په تېرېدلو زړېږي او خپل ماهیت او کیفیت له لاسه ورکوي.

د یو زور سپري مغز د یو ځوان سره توپیر لري. اوس هم ډېر ځوانان دي، چې زور فکر لري.

رښتیا چې په پیسو نوې جامې، نوي کورونه، نوي موټرې او هر څه نوي اخیستلای شو، خو فکر نوی نشو اخیستلای.

د فکر نوي والي لپاره نوي افکار و ته ضرورت وي، چې د پوهې پر اساس او بنسټ د فکر نوی والی پیدا کېږي.

دا چې د ټولني ډېر ځوانان مود زاړه فکر خاوندان دي، دلیل یې دادی، چې علم او پوهه نه لري.

په ډېرو لوړو څوکیو د ډېر زاړه فکر خاوندان مې ولیده او په دې پوه شوم چې پوهې او علم ته اړین ضرورت دی.

د ژوند حقيقت

ژوند د هلوځلو مسابقه ده او په دې مسابقو کې هغوی وړونکي وي، چې ډېر زحمت وباسي.

د دنيا انسانان، حيوانات او نباتات د الله تعالی په قدرت پيدا کېږي، لوبېږي او د وخت په تېرېدلو له منځه ځي.

له ادمه تر دې دمه، يواځې انسان دی، چې له پيدا ايښته وروسته يې کورنۍ د دې د نښه لوبېدلو او پيشرفت په فکر کې وي او بايد يو بافکره انسان خپل ځان او ټولني ته خدمتونه وکړي.

د اصلي ژوند مفهوم يوازې پيدا ايښت، لوبېدل او مړ کېدل نه دي، بلکې انسان بايد د ژوند د هرې لحظې نه خوند واخلي او د ژوند د نعمتونو حق ادا کړي.

د حقيقي ژوند څښتنان هغه کسان دي، چې د ژوند په معنا او مفهوم پوه وي او د خپل پيدا ايښت مفهوم درک کولای وشي.

د ژوند د حرکت مسير يې ښکاره وي او په دې مستقيمي لارې باندي تگ ډېر احتياط غواړي.

ژوند بې ځايه تېرول دا مفهوم لري، لکه يوانسان چې پيدا، لوی او مړ شي، خو هېڅ پيدا شوی نه وي.

په يوې ټولني کې ژوندي انسانان کم وي او مړه انسانان زيات وي. له ژونديو نه مې مطلب يوازې هغه انسانان نه دي، چې ساه ولري او د مړو انسانانو نه مې هم مطلب هغه کسان نه دي، چې ساه نه لري.

ژوندي انسانان هغه دي، چې ځان او ټولني ته خدمتونه کوي او مړه هغه دي، چې هېڅ ډول خدمت نشي کولای.

د دنیا ډېر څه په حرکت کې دي، خو د انسان حرکت باید له ټولو حرکتونو گټور وي.

د انسانانو ژوند ډېر قیمتي دی، چې ځینې انسانان پکې لوی لوی کارونه کوي، ځینې بیا دغه قیمتي وخت بې ځایه تېروي. دنیا د یو بحر په ډول ده، ځینې وگړي پکې په ساعتونو ساعتونو لمبلاي شي، ځینې یې بیا پر غاړو لامبي او یو تعداد خلک پکې هېڅ لمبلاي نشي.

پیاوړي انسانان پکې مرغلرې لټوي، خو یو تعداد یې د اوبو هم استفاده نشي کولای.

هغه چې قیمتي کاني پکې لاس ته راوړي، لکه د پوهو او عالمو انسانانو په ډول د اصلي ژوند پر مفهوم پوه دي او د انفرادیت نه اجتماعیت ته ډېر ارزښت ورکوي.

هغه چې له اوبو یې استفاده نشي کولای، لکه د ناپوه په شان، چې ټولني ته خدمت نشي کولای یو شان دي. اصلي ژوند د نیوي او اخروي ژوند توخه ده.

اضداد

د اضدادو فلسفه ده، چې په ټوله نړۍ کې د هر شي ضد شته او د دې ټولو په پیداېښت کې د الله تعالیٰ ډېر حکمتونه پراته دي. که د انسان خوښه وي او که نه وي، له دې ضدینو سره به وخت تېروي.

د یو انسان پیداېښت ته خوشحالهېږو او بیا د همدې انسان مرگ ته خفه کېږو، خو ژوند او مرگ دواړه الله تعالیٰ پیدا کړي او دې حقیقت ته غاړه ایښودل په مور او تاسې حتمي دی. د ژوند سره مرگ تړلی دی او یو د بل ضد دي.

د ژوند سره رڼا او تیاره، گل او اغزي ټول اړیکې لري، د انسان مرگ د انسان د زېږېدو له ورځې د هغې سره یوځای پیدا شوی دی او هر ساکنې شی به یوه نه یوه ورځ له منځه ځي او مړ کېږي به. یو عالم وايي: (مرگ په حقیقت کې د انسان ژوند دی، انسان باید خپل مرگ ته خفه نه شي، ځکه د انسان ژوند وروسته له مرگه پیل کېږي.)

رښتیا که انسان دینداره او د الله تعالیٰ ټول او امریې پرځای کړي وي او د الله تعالیٰ په لور یې او پېرزوینې د جنت دروازې یې پر مخ خلاصې شي، نو ژوند بیا هلته ژوند دی، نه دلته.

کله چې خزان د پسرلي گلونه ورژوي، پسرلی ورته وايي: ته ما وژلی نه شې، دا مرگ مې د نوي ژوند زیری دی. نو د مرگ نه پس ژوند پیل کېږي. که په ژوند کې اضداد نه وي، په انسان به وخت نه تېریده، ژوند به بې خونده وه.

که لوړ او ټیټ په نظر کې ونیسو، اسمان، سپوږمۍ، لمر او داسې نور طبیعي توکي ډېر لوړ دي. له اسمانه بارانونه کېږي، سپوږمۍ شپې رڼا کوي او لمر د نړۍ ټولې میوې او دانې پخوي، دوی

د خپل لوړوالي حق ادا کړی دی.

هغه مرغان چې ډېر لوړ گرځي، لوړ قیمت او ارزښت لري. یوه ونه ډېره لوړه او غټه ده، خود استفادې وړ نه ده، که چېرې همدغه ونه د یوې ویالې پر سر پل شي او د استفادې وړ شي، نو دده لوړوالی په همدې کې دی، چې د خدمت لامل وگرځیده. په یو ملت کې پر لوړو چوکیدو داسې کار کوونکي لرو، چې د منتخبو چوکیدو لپاره مناسب دي. دوی هم د لوړوالي حق ادا کړی دی. ځینې شیان تاسوته لوړ ښکاري، خو په حقیقت کې ډېر ټیټ ورته ویلای شو.

په ډېرو لوړو مقامونو کې مې داسې ناپوهه وگرځي ولیدل، چې ډېر کم ارزښته او بې قیمتته ورته ویلای شو. دوی په لوړو مقامونو کې ډېر ټیټ خلک دي. ځینې غریب او بیچاره ډېرو پرو پروړاندې ټیټ خلک ښکاري، ځکه چې مال او دولت نه لري، خو حقیقت داسې نه دی. مرغلي د ډېرې ټیټې سطحې له بحرونو څخه لاس ته راځي. په ډېرو لوړو ځایونو کې مې ډېر ټیټ خلک ولیدل او په ډېرو ټیټو ځایونو کې مې ډېر لوړ خلک ولیدل.

مساوات

په يوې ټولنې کې د خلکو تر مېنځ مساويانه حقوق د دې لامل کېږي، چې ټول په خوشحاله ژوند وکړي او له ژونده خوند واخلي. د اسلام په اجتماعي اصولو کې يو مهم اصل مساوات دی، ځکه يې عرب او عجم، تور او سپين برابر گڼلي او انساني کرامت يې هر بني آدم لپاره يو شان منلی دی. څه شی چې په دغه کرامت کې زياتوالی راولي، هغه تقوی ده او بس.

د اسلام لوی رهبر حضرت محمد (ص) دوه ځله په سوره کهف او بل ځل په سورت فصلت کې د الله تعالی له لورې مامور شوی چې خلکو ته ووايي: ژباړه: زه هر گوره ستاسې غوندې بشر يم چې وحي راته راځي. يعنې بې له دې نه چې د الهي د وحي په وسيله مې معرفي نصيب کېږي، نور نو ستاسې په شان يو بشر يم او له تاسو نه امتياز نه لرم.

حضرت عمر فاروق (رض) د اسلام دويم خليفه چې په اسلامي سنتو ډېر ټينگ و، د مساوات رعايت يې په ډېر اهتمام کاوه.

يوه ورځ په مکه کې گرځېده، ويې ليدل چې خدمتگاران ولاړ

دي او سرداران په ډوډۍ ناست دي، په ډېر قهريې سردارانو ته وويل: څه وجه ده، چې ځانونه له خپلو خدمتگارانو غوره گڼي او سمدلاسه يې خدمتگاران له سردارانو سره په ډوډۍ کښيښول.

الفت صاحب وايي: (په ژوند کې معتدل حالت ښه دی او ښه ژوند هماغه دی، چې اعتدال پکې وي، يعنې نه ظالم وي او نه مظلوم، نه د چا بادار وي او نه يې څوک بادار وي. هو! اجتماعي عدالت تل د ژوند لپاره ډېر اړين دی، د ژوند ساتنه، د ژوند وده او د ژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هوا کې امکان پيدا کوي. چېرته چې عدالت او عدل نه وي هلته ژوند خوښ او ښاغلی نه وي او په دغسې ځای کې ژوند ډېر لوی عذاب دی.)، دلته په هېڅ ډول مساوات او برابري نشته.

ځيني کسان د ډېرو ښوښو خوراکونو پر اساس د وينې فشار لري، ورځ تربلې يې وزن په ډېر بېرېدو دی او هره ورځ ډاکتر ته د درملنې لپاره روان وي او بل بيچاره يوه مړۍ ډوډۍ نه لري او ورځ تر بلې يې وينه په بدن کې کمېږي. د دې خوار او غريب حق هغه مالدار خوړلی، چې هره ورځ په تکليف کې دی. په يوې ټولنې کې افراط او تفريط داسې عوامل زېږوي، چې د ټولو لپاره بد عواقب لري.

يو شاعر وايي:

که افراط دی که تفريط يود بل سر خوري
هر يو بل ته قبرکن د بل اجل دی

د چا په سلهاوو مزدوران دي او بل پخپله مزدور دی، تر څو چې د بادار او مزدور نومونه له منځه ولاړ نه شي، مساوات به رامېنځ ته نشي.

د مالدارو اولادونه په یورپ کې درس وایي او د غریب او بیچاره اولادونه پر سرکونو کاغذونه ټولوي، ناپوه مالدار ته لورې لورې دندې شته او پوه بیچاره د دندې پسې سرگردانه گرځي، ډېر مشران مو په خارج کې لورې لورې مانې لري او ډېر بیچاره مو په خیمو کې ژوند کوي.

یو عالم وایي: (په یو هیواد کې تر هغې مساوات نه شي راتلای، ترڅو چې د باداري تغرنه وي ټول شوی.)

دلته د مساوات پر نامه هېڅ نشته او د فیوډالي نظام وزرې خورې شوي دي او هر مالداره د غریب او بیچاره حق خوړلی او لور مقام ته یې ځان رسولی دی.

پوه او ناپوه

ولې د ښه او بد، حق او باطل، اصل او کوټه توپیر نه شو
کولای؟ ځکه چې پوهه نه لرو، علمي منطق او پوهه مو نه شته.
غرونه لرو، په غرونو کې قیمتي کاني لرو، خو موږ یې له
کایوهم استفاده نه شو کولای.

سیندونه لرو، خو اوبه یې نورو ملکونو ته ځي، زموږ پر اوبو
بندونه تړل کېږي، استفاده ورته کېږي، خو زموږ د برق پسې سترگې
ووتې.

لویې لویې دشتې لرو، خو د استفادې نه دي. دا ولې؟ ځکه چې
پوهه نه لرو.

خو کسان کاندیدان لرو. د یوه لاسونه دعوا مو پر وینو سره دي،
پوهه او علم نه لري، انساني کرامت نه لري او ټول عمر یې شوکې
کړي دي او بل د انسانیت او اسلامیت ټولې ښې څانگړنې لري. خوبیا
هم زموږ ډېر عوام هغه ناپوه ته رایه ورکوي. دا ولې؟ ځکه چې پوهه نه
لرو.

جهاني صاحب وایي:

دلته چې سروهي سردار یې بولي
دلته د سرو لاسو په نوم عبادتونه کېږي
سجده هغوته ده چې زړونه یې سینو کې نشته
زه بېگنګناه گنګنګاران پېژنم
شوک چې زرگونه قتلوي خلک بیعت ورکوي

هغه چې وينې پا کوي هغوی دوزخ ته درومي

د ژوند د ډېرو بد بختيو او کم بختيو لامل په خپله مور يو.
د يو خان او ملک عزت کوو، د هغه مال او دولت، جگو جگو
مانيو او گړنديو مو ترو ته گورو او هر چپرې يې په دروند نامه
يادوو، خو په دې نه پوهېږو، چې دغې ظالم د مظلوم وينې زبېخلي
او دې مقام ته رسېدلی دی. ولې ظالم په دروند نامه يادوو؟ ځکه چې
پوهه نه لرو.

ډېر دي چې سترگې لري، خو د حق او باطل توپېر نه شي کولای.
غورږونه لري خو د حق خبرې پرې نه شي اوريدلای. خوله لري خو خپل
حق پرې نه شي غوښتلای. زړه لري خو احساسات، جذبه او عاطفه
پکې نه ده پالل شوي. مغز او عقل لري خو کار پرې نه دی شوی او د
حق او باطل توپېر پرې نشو کولای. دا ولې؟ دا ځکه چې پوهه نه لرو.
مور او تاسې بايد علم تر لاسه کړو، چې پوه او ناپوه وپېژنو او
توپېر يې وکولای شو.

پرمختګ

د دنيا ډېر ملکونه د پرمختګ په حال کې دي او ورځ تر بلې يې په ژوند کې تغيرات راځي.

دا طبيعي اصل دی، چې هر شی مخ پورته ځي او په پورته تګ کې طرفي او پيشرفت وي.

سيندونه روان دي، اب و هوا ته تغير ورکوي، مځکې خړوبوي او د ډېرو لپاره د ژوند موقع برابر وي. دا ببعقله هم د خدمت کولو په فکر کې دی او غواړي پرمختګ وکړي.

ماشوم چې له موره پيدا شي ډېر کوچنی وي، ځوان شي او اخر داسې حد ته ورسېږي، چې سيد جما الدين افغان شي. خو برعکس د دنيا افغانستان مخ په زور روان دی او د ټولې دنيا په نسبت د دوی معيار پالنه او ټاکنه د پوهې او علم په برخه کې له نورې نړۍ سره توپېر لري.

د نن نه څو لسيزې له مخه د افغانستان صدر اعظم موسی شفيق، وزيران محمد گل خان مومند او عبدالروف بېنوا او د پارلمان وکیلان موسيد گل پاچا الفت او لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي وو او اوس د دوی ټولو معادل په افغانستان کې وګورئ. قضاوت تاسې لوستونکي وکړی.

مشر او کشر

عمر د الله تعالی لوی نعمت دی، باید ښه استفاده ورنه وشي.
وخت او عمر په تېرېدو دی، نن په سبا، سبا په بل سبا په همدې
ډول کلونه تېرېږي.

هر انسان باید پوهه ترلاسه کړي، چې د نیوي او اخروي ژوند ته
پرې خدمت وکړي.

د انسان عمر باید د هغې د پوهې او عقل په نظر کې نیولو سره
مقایس او پرتله شي نه د عمر په لحاظ، یعنی ځینې کسان د عمر او
ځینې بیا د پوهې په لحاظ مشران دي. د پوهې مشرتوب څو مرتبې د
عمر له مشرتوبه بهتره دی.

که چېرې یو کس ۱۵ کلن وي، خو پوهه او استعداد یې د ۳۰ کلو
کس په اندازه وي، په حقیقت کې ددې عمر باید ددې د پوهې پر
مقیاس په نظر کې ونیول شي. او که چېرې د یو کس عمر د ۳۰ کلو
وي، خو پوهه یې د ۱۵ کلو کس په اندازه وي، په حقیقت کې دا ۱۵
کلن دی.

زموږ ځینې مشران دي، چې د عمر په لحاظ مشران او سپین
ږيري دي، خو د پوهې په لحاظ کشران ورته ویلای شو.
مفکر الفت وایي:

چې په فکر، عقل، لوی نه وي ماشوم دی

چې په خوی باندې کمکی وي بابا نه دی

استاد هم د فکر، عقل او پوهې مشرتوب او لویوالي ته په عمر
برتری ورکوي.

د انسان ژوند د کار، خدمت، پوهې او تحول لپاره دی. اسمایلز وایي: (د انسان ژوند د کړنو له مخې شمېرل کېږي، نه د کلونو له مخې.)

مشرتاب او مشري باید د پوهې پر بنسټ مستحقو کسانو ته ورکړل شي، نه د عمر، واسطو، پیسو او یا ځینو القابو پر بنسټ. یوه ورځ مې په یوه ارګان کې د یو کس نه پوښتنه وکړه: مشران چېرته دي؟ هغه وویل: د پوهې پر معیار مشران غواړي او که د عمر پر لحاظ، هغه چې سپین ږيري دي او یا لور لور القاب لري، دوی د عمر په لحاظ مشران دي او د علم په نظر کې نیولو سره دوی کشران دي.

د دې د خبرو په اوريدلو په دې پوه شوم، چې د پوهې لپاره معیار پالنه او معیار ټاکنه د عمر پورې اړه نه لري، بلکې د پوهې پورې اړه لري.

د الله تعالیٰ څخه غواړم، چې زموږ په ملک کې هم د پوهې لپاره یو ښه معیار وټاکل شي.

کمیت او کیفیت

د کمیت لپاره کیفیت ضروري دی، خو د کمیت نه کیفیت ډېر مهم دی.

يو عالم وايي: (د اکثريت او اقليت تعريفونه نوي شوي دي، نور نو سرونه نه شمېرل کېږي، ماغزه شمېرل کېږي!!!)

رښتيا چې ډېر خلک مو ملک کې ژوند کوي، خو د کار خلک پکې په شمار دي. د کمیت په لحاظ هر څه لرو، خو کیفیت مو له لاسه ورکړې دی. که چېرې د يو باغ ونې په نظر کې ونيسو، يو باغبان لري، ځينې ونې ميوه دارې او ځينې ميوه دارې نه وي.

د باغبان لپاره بڼې ونې ميوه دارې دي، چې له ميوو يې هر ډول گټه اخلي. ميوه دارې ونې د يو پوه او عالم انسان په ډول خپل ټولني او مالک ته خدمت کوي او گټه ورته رسوي.

پوه او ناپوه، بينا او پروند يو له بله توپير لري، دغه ډول ميوه دارې ونې له بې ميوه دارو ونو سره فرق کوي.

ډېر غرونه لرو، خو د بد خشان هغه غرونه چې بېرود، زمرو د، طلا او داسې نور قيمتي کاني لري، د هغو غرونو سره فرق کوي، چې هېڅ نه لري.

ځينې کسان شپه او ورځ هڅه کوي، چې په دشتو کې د خرڅ په نامه مرغان ونيسي، دا مرغان ډېره لوړه بيه لري. طوطي، کنري يا داسې نورې مرغۍ چې بنکلي بنکلي او ازونه لري، خلک يې په لوړ قيمت اخلي.

هر مرغه څرخ، طوطي او کنري نشي کيدای.
 په يوې ټولنې کې د فکر او نظر خاوندان کم وي او عام وگړي
 ډېر وي، هر عام وگړی د نظر خاوند نشي کيدای.
 که يو سړی ډېر اولادونه ولري، خو ټول يې بيسواده او ټولنې ته
 يې خیر نښيگنه ونه رسی او بل کس يو اولاد ولري، خو د پوهې پر گانه
 سمبال وي، د دې يو اولاد د هغه بل ډېرو اولادونو بهتر دی.
 دا مهه نه دی، چې په ملک کې مو څومره خلک (نفوس) ژوند
 کوي، دا به مهمه وي، چې څومره خلک مو د علم او پوهې
 درلودونکي دي.

ډېر (زيات) بې علمه خلک د ملک لپاره د بد بختۍ باعث
 گرځي، په يو ملک کې داسې خلک چې د ټولنې لپاره خیر نښيگنه
 نشي رسولای، د دې نه چې داسې خلک په يوې ټولنې کې نه وي ښه
 او بهتره به وي.

مفکر شاعر الفت وايي:

يوه ښکلې ښايسته پري پيکره
 بله توره ناشولته بد منظره
 کميت کې يې فرق نه شته کيفيت دی
 چې يوه يې کره بلا بله دلبره

حقيقي خيرات خور

ولې غريب او بيچاره د نورو ملكون په نسبت دلته زيات دي؟
ولې ورځ تر بلې د خيرات خورو شمېر رياتېږي؟ ولې هره لحظه د
بيچارو او غريبو سره مخامخ کېږو؟

دا ځکه چې دلته عدالت او مساوات نشته، ځينې واکداران،
مشران، مالداران موزرونه لري، خود زړه درد والی نه لري، کاذب
احساسات لري. د دوی پر عواطفو کې صدق او رښتینولي
نشته. او پخپلو خبرو کې صادق نه دي.

دا چې غل وايي غلامه کوئ! حرام خور وايي حرام مه خورئ!
غاصب وايي غصب مه کوئ! او گناهگار وايي گناه مه کوئ! نو
سړی حيران شي، چې تر څو به په خپلو غيږې حقيقي احساساتو
خلک غولوی، داسې خلک شته، چې تاسو د پرېنه پېژني.

ستاسو د کړنو پر اساس مونږ ټولنه د بدبختيو او کمبختيو
سره لاس او گريوان ده او د دېرو غريبو او بيچارو حق تاسو خورلی
دی.

اصلي او حقيقي خيرات خواره تاسې هستی، چې د غريبو مال
مو خورلی دی.

ستاسو ټول مال، دولت او دارايي د غريبو حق دی او د دوی پر وینو موځان دې مقام ته رسولی دی.

کوم خیراتونه او زکاتونه چې تاسو ورکوئ، د دې خیراتونو او زکاتونو لومړني مستحقین تاسې غټ خیتي هستی، چې د کونډو او یتیمانو مالونه مو خوړل.

کوم مال چې تاسو خیرات ورکوئ، دا د غريبو او بیچارو و خپل مال دی، پر دوی احسان مه کوی، د دوی احسان و منی.

که چېرې دغه بیچاره گان تاسو ته بخښنه وکړي، امکان یې شته، چې الله تعالی د دې غريبو پر بخښنې تاسو له دې عذابه خلاص کړي.

په دغو خیراتونو ورکولو کې د ثواب فکر مه کوئ، خو امکان لري، چې له عذابه پرې خلاص شی.

د هارون الرشید په وخت کې هونښیار بهلول ته د هارون له خوا یو اندازه پیسې د خیرات لپاره ورکړل شوې، چې پر غريبو، بیچارو او مسکینانو باندې تقسیم کړي، کله چې ښار ته ولاړ، گوري چې د هارون الرشید د ساتونکیو او کارکوونکیو په لاسونو کې ډانگ دی او د غريبو او بیچارو و نه، چې پر سرک کار کوي، په زور او ظلم پیسې اخلي.

دغه حالت چې هونښیار بهلول ولید، بیرته د هارون دربار ته راغی او ورکړل شوې پیسې یې ورته بیرته ورکړې.

هارون الرشید وپوښتل: ولې دې پیسې د بیچاره او غريبو پر ځای بیرته ماته را کړې؟

بهلول وویل: ستا کارکوونکي او ساتونکي مې په ښار کې

ولیدل، چې په ډېرې بې رحمۍ یې د غریبو او بیچارو نه پیسې اخیستې، زه پوه شوم، چې اصلي او حقیقي غریب ته یې! نه نور غریبان او بیچاره گان، ستا خیراتونه دریا په خاطر دي ته او کارکوونکي دي، د ډېرو غریب نه بتر هستۍ او هغوی له تاسو بهتر دي.

په ځنگل کې مشر او بادشاه زمري دی، د دې پواسطه د ځنگل هر قسم حیوانات قتل کېږي او هغه خوري، د زمري پاتې شونې نور حیوانات خوري. زمري په اصل کې د نورو حیواناتو غوښې نه خوري، بلکې د یو ظالم مالداره په ډول خپله غوښه پخپله خوري.

زمري هم زموږ د ټولني د ځينو خلکو په ډول د کمزورو او ناتوانو حق خوري او خپل ځان مروي. اصلي او حقیقي بیچاره زموږ د ټولني ځینې مالداره وگړي دي، نه غریبان او مسکینان.

همدردي

هر انسان بايد نورو انسانانو ته د عزت په سترگو وگوري او د
ټولو انسانانو درد، غم او ستونزې په خپل ځان کې حس کړي.
يو شاعر وايي:

هر انسان ته د انسان په نظر گوره

هر سړي ته د خپل ځان په نظر گوره

که چېرې د يو کس والدين مړه شوي وي او دی په ډېر کړاو کې
وي، بايد ددې کس غم د ولس ډېره برخه داسې احساس کړي، چې
يو ازې ددې نه بلکې زموږ او ستاسې والدين هم وفات کېدای شي.
هغه کسان چې درديدلي زړونه لري، هغه ته د ملک ټول ولس د
کورنۍ په څېر وي او ددوی پر درد درد پېږي او پر خوشحالی يې
خوشحاليږي او ددوی تر مېنځ داسې رابطه وي، لکه د والدينو چې د
اولادونو سره د وينې تړاو وي.

يو ښه انسان بايد د احساساتو او عواطفو رښتينوالي ولري او
په ټولني کې د هر کس ستونزې په نا شعوري ډول احساس کړي.

موږ او تاسې بايد د انسانانو نه سر بېره پر حيواناتو هم ترحم
وکړو، ځکه هغوی بې خولې او بې ژبې دي. حيوانات هم د الله تعالی
شنا وایي، د ژوند کولو حق لري، دا چې پيدا کړي الله تعالی دي، نو د
مرگ حق يې هم د الله تعالی سره دی.

يو شاعر وايي:

پتنگ نه دی په ډيوه چې ستي نه شي

بلبل نه دی چې په گل فریادي نه شي

زړه يې مه بوله تور کانی د صحرا دی
 په لیدو د زخمي زړه چې زخمي نه شي
 د همدردۍ دغه احساس الله تعالی هغه انسان ته ورکوي، چې
 زخمي زړه ولري او د دې د زخمي زړه څخه راوتلې خبرې د ډېرو خلکو
 زړونه تسخیر کړي.

علامه اقبال وايي: (زخمي زړه یو نعمت دی، داسې زړه هغه چاته
 د الله تعالی له خوا ورکول کېږي، چې روحاني صحت ولري.)
 دا چې نن مو د ډېرو خلکو احساسات مړه دي او هېڅ ډول
 انساني کرامت ته ارزښت نه ورکوي، دلیل یې دادی، چې عقیدوي،
 اصلاحي او روحاني فکر یې نیمگري دی. په نورې نړۍ کې له ټولو
 لوړ حقوق حیواناتو ته ورکړل شوي دي.

د اسلام ستر پيشوا حضرت محمد (ص) پر حیواناتو ډېر ترحم
 درلود. یوه ورځ نبي علیه السلام په سفر وليده، چې چا مېږيو سوږه
 سپڅلې وه، نبي علیه السلام پوښتنه وکړه، دا کار چا کړی دی؟ یوه
 صحابي وويل، ای د الله تعالی رسول! دغه کار ما کړی دی، نو نبي
 علیه السلام ورته وفرمایل: چې له الله تعالی پرته بل هېڅوک په اورد
 سزا ورکولو حق نه لري، پام چې بیا داسې کار ونه کړې.

نبي علیه السلام دومره شفقت او نرمي درلوده، چې د اوداسه په
 وخت کې یې تېرې پشو خوا ته راغله، نو نبي علیه السلام د خپل
 اوداسه لوبښی ورکوږ کړ او هغه پشو ته یې اوبه ورکړې او بیا یې
 اودس وکړ.

یوه ورځ نبي علیه السلام پر داسې یوه سړي ورغی، چې د وزې
 د حالولو لپاره یې خپله چاره تېره کوله او وزې ورته کتل، نبي علیه
 السلام غوسه شو او وېې فرمایل: په تاسې کې، چې هر څوک خپل
 څاروی حلالوي، نو د څاروي تر څملولو مخکې دې خپله چاره ښه

تېره کړي

نبي عليه السلام يوه ورځ پر لاره تېرېده، يو سړی يې وليده، چې پر خپل اوښ سپور په خبرو بوخت دی، نبي عليه السلام دغه سړی له دې کاره وژغوره، چې له اړتيا پرته پرسورلی ډېر مه کېږي، يعنې کله چې خپل هدف ته ورسېږي، نو بيا له سورلي بڼکته شی، هسې بې ضرورته پرې مه کېږي او همدا شان نبي عليه السلام د څارويو له داغلو منع کړې ده.

نبي عليه السلام پر حيواناتو دومره زهیر وه، انسانان خو پرېرېده.

ننني ډېر انسانان مویوازي د خپل ځان او کورنۍ په اړه فکر کوي، داسې خلک کم لرو، چې د ټولو عوامو په فکر کې وي. داسې کسان چې دملي مفکورې او نظريې خاوندان دي او د ټول ملک لپاره فکر کوي، د دوی رښتیني احساسات د ستایلو وړ دي او ولس هم باید په داسې اشخاصو ویاړ وکړي.

بنکلا

بنکلا که د نړۍ هر چپرته وي بنکلا ده، بنکلا جامع، مانع، کوټلی، منلی او ټولمنلې پیژندنه نه لري.

دا چې د انسانانو خارجي او داخلي جوړښتونه سره توپیر لري، نو له همدې امله د یو شخص داخلي جوړښت (احساسات، عواطف، تخیلات او داسې نور) د بنکلا د ارزښت په ټاکلو کې سره توپیر لري. په افریقي، روسیې، افغانستان او داسې نورو ... ملکونو کې د بنکلا معیارونه سره توپیر لري.

دا چې د یوې ټولنې کلتورونه، ارزښتونه او نور سره توپیر لري، د بنکلا ټاکلو معیارونه هم فرق کوي.

په هر انسان کې باید د صورت او سیرت بنکلا موجود وي، خو د صورت نه سیرت ډېر مهم دی او هر انسان باید له صورته سیرت ته ډېر ارزښت ورکړي.

سید گل پاچا الفت وايي:

رنگ شکل ته مه گوره معنا نیسه نظر کې

ظاهر کې لکه غنۍ بنکار پرې غنډلان

فت صاحب هم له صورته سیرت ته ډېر ارزښت ورکړی دی او تاکید کوي، چې د انسان شکل ته مه گورئ، بلکې معنا ته یې پام وکړئ.

يو عالم وايي: (ظاهر بين انسان په سپين پوستکي مينږي، چې دا سطحې مينه ده او پوستکي ډېر ژر توريدلای شي.)، د عالم هدف ښکاره دی او استاد الفت نظريه تاييدوي.

هر کال په نړۍ کې د نبي عليه السلام پر نامه د سيرت النبي سيالي جوړيږي او د دې پر خوي، عاداتو او اخلاقو پکې مفصل بحث کېږي، سره له دې چې نبي عليه السلام ته الله تعالی د ټولې نړۍ د خلکو نه پوره ښکلا ورکړې وه، خو بيا هم د دې پر نامه د صورت النبي کومه سيالي تر اوس نه ده جوړه شوې.

نبي عليه السلام تر ټولې نړۍ ښکلې و، سپين مخ او ځليدونکې خېره يې درلوده، برابر قد، رنگ مبارک يې نه ډېر سپين او نه ډېر غم رنگی و، د سروينستان مبارک يې نه ډېر نېغ او نه ډېر ول ول وو، مخامخ غاښونه مبارک يې سره بېل بېل وو، چې د خبرو پر وخت به يې د بريښنا په ډول رڼا کوله، سترگې مبارکې يې تورې او باڼه يې اوږده وه، سترگې يې پر رنجو تورې ښکاره کېدې، خو په حقيقت کې يې رانجه نه وکړې، د سترگو په سپينو کې يې سرې کړنې وې، رسول الله (ص) به په تياره شپه کې هم داسې ليدل کول، لکه په رڼا کې، وروځې مبارکې يې سره بېلې وې، مخ مبارک يې غوښن و، پوزه مبارکه يې نرۍ لوړه وه، سر مبارک يې هم برابر لږ غټ و، ږيره مبارکه يې دومره گڼه وه، چې سينه يې پرې ډکېده (پتيدې)، غاړه مبارکه يې تر ټولو خلکو ښايسته وه، بدن مبارک يې نه ډېر ډنگر او نه ډېر غټ و، برابر وجود يې درلود، له ټټره تر نامه پورې يې د وينستانو يوه کړښه وه، په نور بدن يې ډېر وينستان نه وو، د اوږو مېنځ او سينه يې پراخه وه، سينه او گيډه مبارک يې سره برابر (اوار) وو، د بدن بندونه مبارک يې غټ او مضبوط وو، د لاسونو تلي (ورغوي) مبارک يې غوښن وو، لاسونه يې تر اوږو بيخ او تر

مشکو زیات خوږبویه وو، نبي عليه السلام به چې له چا سره ستړي مه شي وکړه، د هغه شخص له لاسونو به ټوله ورځ خوږ بوی ته او که د کوم ماشوم پر سر به يې لاس کېښود، هغه به د ماشومانو په منع کې پېژندل کیده، ځکه چې د هغه ماشوم له سر څخه به خوږ بوی راته، پوندي مبارکې يې پستي وې او له مسکا نه لوړه خدا به يې نه کوله. د نبي عليه السلام له دومره ښکلا سره سره، بيا هم د دې پر سیرت ډېر اثار لیکل شوي دي. رسول الله (ص) ډېر کفار د خپلو اخلاقو پواسطه مسلمان کړي دي.

ډېر شيان دي، چې ډېر ژر زړونه فتح کوي او ځوانان تر خپل تاثیر لاندې راوړي، په ځوانۍ کې جذبات او احساسات پر هر انسان غالبه وي او ډېر وخت د ژوند لپاره ښه تصميم نه شي نیولی.

دوی په داسې ښکلا زړونه بايلي، چې له عاداتو يې خبر نه وي. که يو بت هر څومره ښکللی وي، انسان کيدای نه شي، ځکه چې د انسانانو له صورته سیرت ته ډېر ارزښت ورکول کېږي.

ځينې ځوانان مو پر بتانو زړونه بايلي او د عاقبت فکر يې نه کوي. که چېرې يوه هندوانه ډېره غټه وي، خو منع يې خام وي، د داسې هندوانې اخیستل بې گټې وي، خوند يې بې خونده وي او رنگ يې بې رنگه وي.

له ډېرو غټو او لوړو بې ميوه دارو ونونه، وړې ميوه دارې ونې بهتره دي.

زموږ لپاره د ونو ميوې مهمې دي، نه قد او لوړوالی، سره له دې، چې د غټو ونو نه دلرگيو او يانوره استفاده کولای شو، خود يوې ونې د ميوو نه چې څه ډول استفاده کېږي، هغه له هر څه بهتره ده.

که يو غر په نظر کې ونیسود هغه لوړوالی او نور ظاهري ښکلا

يې د صورت بڼايست دی، خو په همدې غره کې قيمتي کاني يې داخلي بڼکلا ده. ياد يو بحر لويوالی او د اوبو شفافوالی يې د صورت بڼکلا ده او په همدې بحر کې د طبيعي زيرمو موجوديت يې داخلي بڼکلا ده.

د غرونو او بحرونو په داخلي بڼکلا او صورت کې هم ډېر توپير ليدل کېږي.

ډېرې غټې غټې سترگې مې وليدې، چې د خپل يار نه پرته د نورو خلکو د کتلو لپاره ليواله وي، په مقابل کې مې ډېرې با حيا سترگې وليدې، چې يوازې د يو يار ديدن لپاره پيدا شوي دي، چې دغه سترگې د هغو غټو سترگو نه ډېرې بهتره دي، چې د خلکو زړونه بڼکار کوي.

که موږ د يو انسان د بدن د هرې اعضاوي د بڼکلا په اړه فکر وکړو، د انسان د بدن اعضاوي د روا کارونو لپاره پيدا شوي دي، خو دوی پرې ناروا کارونه کوي.

داسې بد اخلاقه بڼايسته بڼخې پيدا کېږي، چې د مينې کولو نه بلکې د نفرت کولو لياقت هم نه لري.

د نبی عليه السلام د وينا مفهوم دی، چې بڼخې د څلورو مهمو خصوصياتو او ځانگړنو په نظر کې نيولو سره په نکاح کېږي، خو له دې څلورو خصوصياتو نه دين داره بڼخه بهتره ده. کومه بڼخه چې دين داره وي، د هغه سره به خامخا د سيرت بڼکلا ملگرې وي.

هو! د هر انسان لپاره د صورت د بڼکلا نه د سيرت بڼکلا مهمه ده، په حقيقت کې د هر شي بڼکلا په سيرت کې ده، نه په صورت کې. يو عالم وايي:

خپلوي د سيرت بڼه ده خپلوي نه د صورت
خپره کې خو پردي هم بڼکاري کله يو شان

بڼه او بد

ډېر دي، چې بڼه ته بد او بدو ته بڼه وايي، بڼه غندي او بد ستايي او د دې دواړو تر مېنځ توپېر نه شي کولای. هغه څوک چې د دې دواړو تر منځ فرق نه کوي، هغه عوام دي، چې د پوهې کچه يې ټيټه ده او په دې نه پوهېږي، چې د ښو خلکو په مقابل کې داسې ودریدل ټولنه له پرمختګ او ترقي څخه بې برخې کوي او د داسې خلکو تعداد ورځ تر بلې کمېږي او د بدو ستاينه، دې ته موقع برابروي، چې په بدو کارونو کې ډېر خلک يو له بل سره رقابت وکړي.

په ټولې نړۍ کې بڼه خلک او بد خلک شته، بڼه خلک د خلکو په زړونو کې پاتې کېږي او بد خلک ډېر ژر له خلکو هېرېږي. نن مو د ټولني ځيني مشران، مالداران او په لوړو چوکيو کارکوونکي ډېر بد خلک دي، خوبيا هم د ولس لخوا انتخاب او د دوی په زړونو کې ځای لري، لاسونه يې ښکل کوي او هر چېرې په بڼه نامه يادوي، چې اصلي لامل يې د ټولني د ځينو وګړو په پوهيدل دي او په همدې ډول خلکو د شمېر ډېروالی دی.

په کومې ټولني کې، چې پوهه او علم کم وي، هلته بيا پورته معيارونه ټاکل کېږي او داسې نورو مسايلو ته پاملرنه کېږي، چې نورې نړۍ کې هېڅ حيثيت او قيمت نه لري.

په کومو خلکو او ټولنو کې چې د بيسواده او بدو خلکو عزت ډېروي، هلته په همدې ډول خلک زيات وي او په کومو ټولنو او خلکو کې چې د باسواده او ښو خلکو قدر ډېروي، هلته بيا په همدې

ډول خلک ډېروي.

دلته چې چا ډېر ظلم اوزياتی کړی دی، د هغوی ډېر عزت کېږي، همدا ظالمان دي، چې د مظلومانو اه او فغان اسمان ته وخته. په نورې نړۍ کې د هغو خلکو یادونه کېږي، چې ټول عمر یې عوامو ته خدمتونه کړي وي او د زړه درد او همدردی یې له غریبو او بیچارو سره درلوده.

د یوناني ژبې افلاطون، سقراط، ارسطو، بقراط، دروسیې ژبې تولستوی، د فرانسوي ژبې وکتور هوگو، د هندي ژبې ټاگور، د اردو ژبې علامه اقبال او د فارسي ژبې فردوسي، مولانا جلال الدین بلخي او د داسې نورو پېژندل شوو خپرو پر نامه ډېر ځایونه جوړ شوي دي او د دوی د عزت لپاره یې ډېرې بڼې مقبرې جوړې کړې دي، خو دلته برعکس ځینې هغه کسان ستایل کېږي، چې د نفرت لیاقت هم نه لري.

مینه

ژوند د مینې او محبت لپاره دی او په نفرت کې تېرول یې د
انسانانو لپاره نه بڼایي.

یو شاعر وایي:

دا ژوند خوداسې لږ د محبت لپاره هم دی

حیران یم چې نفرت ته وزگار پري خلک څنگه

رښتیا که د یو سل کلن کس نه پوښتنه وکړو، چې د ژوند
خوشحالي او خفگانو نه دې یاد پېرې؟ هغه به ووايي، په ټول ژوند پوه
نه شوم، داسې احساس کوم، چې دوه ورځې راباندې تېرې شوي دي.
نو ژوند د نفرتونو نه پر خوشحالی یې تېرول اړین دی.

همدا حقیقي او مجازي مینه ده، چې انسانان په دنیا کې ژوند
کوي او هر ډول سختې تېروي.

مینه ده، چې ډېر پردي خپلوي او ډېر خپل خلک چې یو د بل
سره مینه نه لري پردي کوي.

ځینې والدین د خپلو ځینو اولادونو سره مینه نه کوي او د دوي
تر مېنځ د مینې هغه تار چې له زړونو څخه زړونو ته لار لري شلیدلی
وي او د پردیو په ډول ژوند کوي، خو په مقابل کې ځینې خلک شته،
چې د پردیو سره داسې مینه کوي، چې د وخت په تېریدلو یې مقام د
مور او پلار مینې او مرهمت ته رسېږي.

مینه ده، چې انسان خو پرېږده، حیوان هم خپل تابع گرځوي. یو
بنسکاري مرغه، چې د ځینو ظالمو انسانانو لخوا یې سترگې تړل
شوي وي او د یو بندویان په ډول ژوند کوي، خو بیا هم د خپل

خاوند تابع داري کوي او د دې په خدمت کې وي او هر وخت ورته نور مرغان بنسکار کوي، چې اصلي لامل يې د انسانانو مينه او محبت دی. يو سپی که هر څومره ووهل شي او له کوره وشرل شي، خوبيا هم له کوره نه ځي او هغه الفت او مينه چې د يو انسان لخوا ورسره شوې، نه يې هېروي.

داسې ډېر مثالونه د حيواناتو لرو، چې د انسان مينه يې دې ته اړ کوي، چې بيرته د انسان سره مينه وکړي. مينه او محبت ته انسانان ډېر ضرورت لري، خاصا هغه غريب او بيچارگان چې ټول عمري يې په سختۍ کې ژوند تېر کړی دی او مينې ته اړتيا لري، بايد د دوی او بنسکې پاکې کړو او په مينه ورسره وخت تېر کړو.

انسان دوستي (هيومانيزم) په نورې نړۍ کې ډېر ارزښت لري. د مينې حقيقي احساسات او عواطف د هر چا په زړه کې نه وي. داسې انسانان چې د مينې ډک زړونه ولري، په هرې ټولنې کې کم پيدا کېږي.

موږ د گل پاچا الفت په شان انسانانو ته ضرورت لرو، چې د ملک ټولو بيچارو او غريبو خلکو سره يې همدردي درلوده او د زړه مينه يې له خپلې ټولنې او ولس سره وه.

نن مو د ټولنې ډېره برخه د ځينو هغو ژونديو او مړو خلکو احترام کوي او د مينې لايق يې بولي، چې د نفرت لياقت هم نه لري.

ولس بايد د ټولنې حقيقي خدمتگاران پيدا او مينه ورسره وکړي، د مينې حقدار هغه څوک دي، چې د ټولنې د خلکو سره رښتيني مينه لري.

که چېرې يو جنگي چرگ (کولنگي) ته د دې لپاره ښه غذا

ورکړو او مینه ورسره وکړو، چې په جنگ یې واچوو او یا له حالې وروسته یې له بنکو بالستونه او دوشکې جوړې کړو، چې په حقیقت کې دا مینه د مقصد او هدف لپاره ده.

ډېر داسې بې علمه او بې لیاقته د لوړ مقام خاوندان مې ولیدل، چې د ولس سره د جنګي چرګ معامله کوي، هېڅ ډول مینه ورسره نه لري، بلکې د منفي ملتپالنې (negative nationalism) مفکوره لري.

د عوامو پواسطه ځان لوړ مقام ته رسوي او بېرته د ولس وینې زبېڅي، خو دوی پرې نه پوهېږي.

دا چې ولې مو د ولس ډېره برخه نه پوهېږي؟ دا ځکه چې پوهه او علم نه لري. عوام باید د مینې او محبت مستحقین وپېژني او له هغه چا سره د زړه له کومې او د احساس له تله مینه وکړي، چې اصلي حقدار یې وي.

سرعت

په دنیا کې د نوي ساینس پرمختګ، معلومات او اختراعات په دې دلالت کوي، چې دوی د علم او پوهې پر ګاڼه سمبال دي. د دوی د پرمختګ سرعت ډېر تیز دی، دوی په طیاره کې ناست دي، ډېر لوړ پروازونه کوي، له ځانه بڼکته، هر څه ورته بڼه بڼکاري او کوشش کوي، چې له ځانه پورته هم نوي معلومات ترلاسه کړي. ځینې وګړي په ریل ګاډي کې ناست دي او د لاسته راوړنو په حال کې دي. خو ځینې ملکونه بیا د غرونو په شان میخ شوي ځای پر ځای ولاړ دي، نه پرمختګ کوي او نه مخ بڼکته راځي. خو داسې ملکونه هم شته، چې د سیند د اوبو مخ بڼکته روان دي، دوی د پیشرفت په فکر کې نه دي، یوازې خپلې ورځې تېروي، په داسې ملکونو کې د پوهې او علم کچه ټیټه وي.

حقيقي کون

انسانان اشرف المخلوقات او د سالم عقل او فکر درلودونکې دي.

د انسانانو دوه ګوني جوړښتونه سره توپير لري له همدې امله بې فکرونه، پوهه او ذکات درجه هم يوله بله فرق کوي. داسې وګرځي شته، چې عقل لري، کانه نه دي، هر څه اوري، خوبيا هم له کڼو بد تر دي، چې اصلي او حقيقي کانه همدوی ته ويلاى شو.

يو انسان که له مورې کون پيدا شي، دا يو حقيقت دى، چې څه به نه اوري، خوبيا هم دا کونښن کوي، چې د سترګو په واسطه د خلکو د خولې له حرکتو د هغې پر خبرو پوه شي او که داسې نه وي، په اشارو خو خپل کار کولاى شي.

داسې انسانان شته، چې سالم پيدا شوي او کانه نه دي، هر څه اوري، خو په ښو کارونو عمل نه کوي، دې ته بايد سالم او جوړ کانه ووايو، دوى څو مرتبې له هغو کڼو بد تر دي، چې له مورې کانه پيدا شوي دي. اى کاش چې دوى هم کانه پيدا شوى واى، نو مورې به بيا د دې ارمان نه کاوه، چې دوى مو خبره نه اوري.

يو شاعر وايي: (رانده پوهېږي چې لمر شته دى، خولمر نه شي ليدلاى، سهار چې له خوبه پاخېږي، د سهار رڼا نه شي ليدلاى. ګونګ شونډې وينې چې خوزېږي، خو خبرې نه اوري، کون ته چې يوه خبره وکړو، هغه بل څه اوري. دا له مورې پيدا شوى ږوند، ګونګ او کون څو مرتبې له هغې ږوند، ګونګ او کون بهتر دى، چې له مورې جوړ پيدا خو عمل يې له هغو بد تر دى.)

دوى د خپل ملک سره مينه نه لري او نه يې له خلکو سره لري، دا ملک چې زموږ او ستاسې کور دى، خاپوړې مو پکې کړي،

اکسیجن مو پکې تنفس کړی، له همدې خاورې تغزیه شوي یو، خو بیا هم ورسره خیانت کوو، وفاداره ورته نه یو.

که یو باز په نظر کې ونیسو، خاوند یې په لاس ګرځوي، ډوډۍ ورته ورکوي، مینه ورسره کوي، سره له دې چې سترګې یې تړلي او بندي دی، خو بیا هم د خپل مالک هره خبره مني او د هغې خدمت کوي، د خپل مالک سره بیوفایي نه کوي، کولای شي چې وتبستي، خو د هغه احسان نه شي هېرولی. وګورئ! په حیواناتو کې هم وفا شته.

ته په خپلو خوشحالیو مست یې او د بیچاره ولس چغې او فریادونه په اسمان کې وریځې جوړې کړې، د دوی فریادونه نه اوري، له الله تعالی نه وو پرېره، قیامت ورځ مو هیره کړې ده.

ډېر انسانان مې ولیدل کانه نه دي، خو بیا هم خبرې نه اوري. سترګې لري، خو حیا پکې نشته. وجدان لري، خو بیا هم پر وجدان پښه ږدي. لاسونه لري، د خیر پر ځای پرې د شر کارونه کوي. زړه لري، ترحم او زړه سوی یې نشته. عقل لري، خو د بیعقلو او لیونیو نه خراب کارونه کوي. پښې لري، جومات ته پرې نه، میخانې ته پرې ځي. ژبه لري، د دې پر ځای چې نښې خبرې وکړي، بدې خبرې کوي. لویه گیده لري، د حلالو پر ځای یې پر حرامو ډکوي. څلور بڼې لري، بیا هم هره شپه فحاشي پسې ځي. په لوړ مقام کار کوي، د دې پر ځای چې خدمتونه وکړي، خیانتونه کوي.

ولس باید د ټولني خدمتګاران او خیانتګاران وپېژني او د دوی حقیقت ښکاره کړي، خدمتګاران وستایي او خیانتګاران وغندي.

د تقدیر فلسفه

ټول مسلمانان په (ولقد رخیره وشره) باندې ایمان لري.

الله تعالی چې د انسان لپاره څه لیکلې وي، هغه به کېږي او د الله تعالی په ارادې چې کوم څه کېږي، په هغه کې د انسان خیر وي.

د الله تعالی د تقدیر ارادې ته غاړه ایښودل په مور فرض دی. ځینې خلک د تقدیر په اړه گډې وډې خبرې کوي، یو تعداد وايي: ځان مو تر لاندې اچوم او مړ کېږم ایا دا په تقدیر کې لیکلې وو؟

یو شاعر وايي:

په تدبیر که دې د بام سوری بند نه کړ
دا تقدیر دی چې هغه کوټه به څاڅي

د هر کار لپاره تدبیر مهم دی، خو تدبیر هم په تقدیر کې لیکل شوی وي، دا چې الله تعالی په خپلې ارادې د خپلې خوښې انسان ته خوشحالي او خفگان ورکوي، مور باید د سر په سترگو هغه و منو.

ځینې وخت یو انسان د یو کار په کولو کې د ځان لپاره خیر ویني، خو په هغه کار کې یې شروي یا یوکس په یو کار کې له ځان

لپاره شرویني، په هغې کې یې خیر وي. الله تعالی چې د انسان سره کومه کړنه کوي، دا له هغې سره یو لوی احسان دی.

یوه زړه ښځه یوه ورځ له زینو ولوېده او لاس یې مات شو، په دې وخت کې یې وویل: شکر الحمد لله، خوا کې یې یو شمېر خلک ولاړ وو، دې ته یې وویل، ولویدی او لاس دې مات شو او بیا هم شکر وباسې، دې وویل: زما د لاس ماتیدل د الله تعالی خوښه وه او د هغې په ارادې خوشحاله یم.

انسان باید پر تقدیر باندي هروخت، هر حال او هر ځای کې شکر گزاره او خوشحاله وي.

ظاهر او باطن

سترگې خلاصې کړئ او د زړه په سترگو دې نړۍ ته وگورئ،
د پرو حقایقو او پتو رازونو نه به خبر شئ، داسې شه به وگورئ، چې
نور یې د لیدلو سره سره نه ویني.

د ژورو فکرونو خاوندان کولای شي هغه شه و ویني چې عادي
خلک یې نه شي لیدلای، سره له دې چې ټول وگړي سترگې لري او د
ټولو سترگې دید هم لري، خو د فکر او نظر خاوندان د زړه او عقل په
سترگو کتل کوي.

دا د سپینو جامو خاوند چې په شان او شوکت گرځي او د وزن د
زیاتوالي له کبله پر لاره نه شي تلای، کله یو ډاکټر او کله بل ډاکټر ته
د وینې فشار له کبله روان وي. دا هغه ریاکار پیر دی، چې هر وخت
بې د غریب حق خوړلی او د مسکینانو وینې یې زیځلي دي.

دی د بنکاري باز په ډول نور واړه او کمزوري مرغان خوري. یوه
ورځ مې په هوا کې د بازانو یو ټولی ولید، چې د وزن د ډېروالي له
امله یې نه شو کولای، چې لوړ پروازونه وکړي، ددوې د غټوالي
لامل هم د نورو کمزورو مرغانو غوښې خوړل وو، د کومو مرغانو
غوښې چې دوی خوړلې وې، د هغوی د اولادونو چغه مارمې اوس هم
په غوږو کې انگازې کوي، په یوې ټولني کې د افراط او تفريط
عوامل همدا سې بې عدالتي منځ ته راوړي.

تاسې هغه سترگې پیدا کړئ، چې ظاهره بلکې باطن و ویني، د
د پرو شیانو ظاهر او باطن سره توپیر لري.

که چېرې نږدې لیدلوری ولرو، نه شو کولای چې د دنیا له پتو
حقایقو خبر شو، ظاهرین مه او سیري، کونښن وکړئ، چې د هر شي
باطن و ویني.

حرکت

د یو پوه انسان د حرکت مسیر باید معلوم وي، د ځینو وگړو د حرکت مسیر مثبت او د ځینو بیا منفي خواوې لري. دواړه ډلې فکر لري، ځینې د مثبت فکر او ځینې بیا د منفي فکر درلودونکې دي.

په ژوند کې باید حرکت موجود وي او د همدې حرکت نتیجه ده، چې انسانان کار کوي او خپلې اړتیاوې پوره کوي. که په ژوند کې د کار او زحمت هلې ځلې نه وي او انسان ځای پر ځای ناست وي، د دې انسان او د غره څه فرق دی. غرونه ځای پر ځای میخ شوي او حرکت نه کوي، د دوی نه د پیشرفت طمع نه شو کولای.

د ځینو انسانانو د حرکت مسیر منفي خوا لري، چې له داسې خلکو نه بیا هغه غرونه بهتره دي، چې نه انسانانو ته گټه رسوي او نه تاوان، خو بیا هم د ځینو ځنگلونو پیدا کیدل یا د اب و هوا په تغیر او تبدیل کې د غرونو ونډه د خلکو لپاره مهمه ده.

که د غره نه تېرې وکولوو، دا تېره په حرکت کې ده یا که په خوب کې یو انسان په یو بل اړخ او پري دا هم حرکت دی یا د شمال په الوتلو د ونو خابونه او پانې په خوریدو شي او حرکت کوي، خود داسې حرکتونو مسیر نامعلوم او بې گټې دی، چې دې ډول حرکت ته بیا حرکت نه شو ویلای.

په نورې نړۍ کې د هر چا د کار وخت معلوم وي او د خپلې هرې لحظې نه استفاده کوي، خو دلته د خوب وخت معلوم دی او د کار

وخت نا معلوم دی.

د هر شي ځای پر ځای ودریدو کې زیان او تاوان وي، که یو موټر ځای پر ځای ولاړ او حرکت ونه کړي، ورځ تر بلې خرابېږي او که همدا موټر حرکت او کار وکړي، موټر، خاوند او عوامو ته یې ګټه رسېږي.

سید جمال الدین افغان ویلي وو: په هغې ټولنې کې چې بنسټونه او نارینه اوږه په اوږه کار ونه کړي، هغه ولس پرمختګ نه شي کولای.

رښتیا چې نن مو دنه پرمختګ له عواملو څخه د ټولنې بېسوادي، بې کاري او د بنسټینه و و ناپوهي هم ده. کار وکړئ، چې د ښه ژوند څښتنان شئ.

افراط

د نړۍ د پرختگ لامل علم او پوهه ده او هېڅوک د بنوونې له
ارزښته انکار نه شي کولای.

د ډېرو انسانانو د پوهې درانده پيټي په سردي او د ځينو ککړۍ
خالي او خپل وخت بې ځايه تېروي.

ډېر پوه د وطن په غم او درد مين عالمان مې وليدل، چې ورځ تر
بلې يې د غمونو پيټي درندېږي او د زړه په غم اخته کېږي، د دوی د
درد يواځيني سبب د دوی ډېره پوهه ده.

دوی په ټولني کې هغه څه کنټلای او ليدلای شي، چې نور يې د
ليدلو توان نه لري.

د ژوند په ډېرو چارو کې افراط او تفريط بې عدالتي مېنځ ته
راوړي. ايا په علم او پوهې کې افراط وي؟

په يوې ټولني کې چې علم او پوهه څومره زياته وي، د
انسانانو او ټولني لپاره د نيکبختۍ سبب گرځي، خود علم سره عمل
ضروري دی.

ټول پوه کسان د عوامو په درد نه دردېږي او د دوی د ستونزو
احساس نه شي کولای، د ولس دا درد هغه خلک احساسولای شي،
چې زخمي زړه لري او دا زخمي زړه الله تعالی هغه چاته ورکوي، چې
روحاني قوت لري.

د هغه قدامو و خبره چې ويل به يې: (په زياته پوهه کې زيات
غمونه وي.)، خودغه د زياتې پوهې غم په هغو ټولنو کې زيات وي،
چېرته چې بې عدالتي او مساوات نه وي او د پوهې کچه ټيټه وي.
رښتيا چې ځيني وخت ډېره پوهه داسې ستونزې پيدا کوي،

خو په دې شرط چې دا احساسات او جذباتو صدق او رښتینولي
ورسره موجوده وي.

د الفت صاحب په ویناوو کې مې دغه حقیقي احساسات
ولیدل، چې په ډېرو کمو خلکو کې پیدا کېږي.

خو کله کله همدغه ډېره پوهه او علم له انسانه شیطان جوړوي،
چې د دغې خبرې فلسفه د شیطان له ژونده ښه ښکاره ده.

زیات بارانونه کله کله سیلونه له ځانه سره راوړي او هر شي ته
تاوانونه رسوي، خو په خپل وخت برابر بارانونه بیا هر شي ته گټه
رسوي.

ډېر تیز بادونه د تاوان سبب گرځي او ډېر تیز لمر هم ستونزې
پیدا کوي، خو که لمر او باد نه وي هم نه کېږي. ای خلکو! علم او
پوهه تر لاسه کړئ او عمل پرې وکړئ.

تحول

په نړۍ کې هر څه په تغیر کې دي. انسانان، حیوانات، نباتات او نور... مې په یوه حال ونه لیدل او د هر شي په تغیر او تبدیل کې د الله تعالی لوی حکمت پروت دی.

یو ماشوم له موره پیدا، لوی، سپین رپیری او بلاخره مړ شي. دغه حالت د دنیا په ټولو انسانانو راځي او هېڅوک له دې حقیقته سترگې نه شي پټولی.

یو کوچني ته دا دنیا ډېره لویه بنسکاري، خو چې کله لوی شي، دا دنیا ورته کوچنۍ بنسکاري. د کوچني ماشوم ذهن، عقل او فکر وړوکی وي، نو ځکه ورته هر څه لوی بنسکاري، همدا ماشوم چې د پوهې، عقل او ذکاوت څښتن شي، له نړۍ خبر او د فکر کولو توان پیدا کوي، نو ځکه ورته دا دنیا وړه بنسکاري.

په فکر، عقل او ذکاوت کې هم تحول راځي، خو نه د ټولو انسانانو! ډېر انسانان مې ولیدل، چې د زیات عمر څښتنان دي، خو فکر او عقل یې لاهم هماغسې کوچنی دی.

د نړۍ ډېر اسلامي او ټول غیر اسلامي ملکونه د پرمختګ په حال کې دي، چې لامل یې د علم او پوهې د کچې لوړوالی دی. دلته ترقي او پیشرفت نه شته، د ولس ډېره برخه مویه خوب ویده دي. ډېر سپین رپیری، ځوانان او نور... مولا هماغسې کوچني دي.

د علم او پوهې په واسطه له کوچنیانو مشران جوړیدای شي، نه د عمر په تېریدو، دا عمر خو په حیواناتو، نباتاتو او جماداتو هم

تېرېرې، خو په انسان د وخت او زمان تېریدل باید له هر شي سره توپیر ولري.

ونې وکرل شي، لویې شي او د وخت په تېرېدلو یې د ثمر وخت راوړسېرې، لکه څنگه چې د انسان بڼکلا په علم او تقوا کې ده، دغه شان د ونې بڼکلا یې میوه ده.

لمرد ورځې پیدا او د شپې پناه شي، سپوږمۍ د شپې پیدا او د ورځې ورکه شي.

وگورۍ د دنیا هر څه په تحول کې دي او د دغې تحولاتو برکت دی، چې دنیا د ژوند لپاره برابره ده، که په ژوند کې تغیرات او تحولات نه وي، هغه ژوند بې معنا دی او دغه تحولات د علم او پوهې پر بنسټ راتلای شي، دغه تغیرات او تحولات باید راوړل شي، د بل چاله خوانه راوړل کېږي.

ځنگل

يوه شپه خوب وينم، چې په يوه خطرناکه ځنگل کې يم، چې له
ډېرو ونو له لاسه ورځ پکې شپه بنکاریده.

د ډېرې ویرې احساس مې وکړ او زړه مې نا قراره وه، چې
سترگې مې په يوې بې حالې هوسۍ ولگیدې، د ځان کندن حال يې
و، اړخ په اړخ او خته، بنکلې اوږده غاړه، غټې غټې سترگې او غټې
غټې او بنکې يې له سترگو را روانې وې، شفاف پوستکي او رنگ
يې درلود.

د هوسۍ د غمرازی لپاره د ځنگل نور حيوانات هم را ټول شوي
وه، د هوسۍ بچي هم په دوی کې وه او د غمونو او کړاوونو امبارونه
يې پر سر بار و او داسې گړیده، چې زه هم ورته په ژړا شوم، ټولو
نورو حیواناتو ورته تسلي ورکوله، خو د دې مور ناحقه مړه شوې وه
او د هیچا يې نه منله او همدا يې ويل: دا زما مهربانه مور وه، پلار او
ورونه مې هم د دې قاتل پواسطه له منځه ولاړل او يوه ورځ زه او تاسو
ټول د دې له لاسه له منځه ځو. راځۍ چې اتفاق او اتحاد وکړو او د
دې ظالم پر وړاندې ودرېږو.

د مړې هوسۍ د بچې خبرې چې مې واوریدې، په دې فکر کې
شوم، چې په حقیقت باید ځان پوه کړم. ولاړم یو ځای ته چې ټول
حیوانات را ټول دي.

د هوسۍ د بچي نه مې پوښتنه وکړه: چا مور دې په داسې بې
رحمۍ وژلې ده؟

– زما مور زموږ د ټولو مشر(زمري) په داسې بد حال کړې ده.
– ولې مو خپل مشر زمري ټاکلی دی؟ ایا علم او پوهه له تاسو
ډېره لري؟

– دا ځنگل دی، دلته پوهه او علم هیڅ ارزښت نه لري، دلته چې

له چا سره زور او قوت وي ، هغه مشري کوي.

- زمري تاسو په خپله مشر کړي دي او که په زوره مشري کوي.

- د ځنگل د ډبرو حيواناتو له خوا مشر ټاکل شوی دی.

- ولې بل زړه سوانده او خدمتگاره خپل مشرنه ټاکي ، چې

داسې ظالم او ناپوهه مو خپل مشر خوښ کړي دی.

- ټول بې اتفাকে يو ، نژاد پرستي ، قوم پرستي ، سمت پرستي

کوي او د خپل وجدان سره فيصله نه کوي.

- تاسو خو پخپله گرم هستی ، خپله پخه پخپله په تبر وهی او

بيا ورته ژاړی ، تا خپله مور خپله وژلې ده ، ژړا او فریاد مه کوه.

- زه ملامته نه يم ، اوریدلې دي نه دي ، په يو گل نه پسرلی

کېږي ، ما اوزما همفکرانوزمري نه غوښته ، چې زمور مشري وکړي.

مور هر کال د مشر د ټاکلو لپاره سره را غوندېږو او مشر ټاکو ، نو د

ډبرو ملگرو لخوا زمري هر کال زمور مشر ټاکل کېږي. خو دا ځنگل

دی ، د مشري لپاره معیارونه د نورو سيمو په پرتله توپير کوي.

- ستاسو به ترکومه دا حال وي.

- تر څو چې پوهه او علم زیات شي او د ښه او بد تحلیل وکولای

شو. دلته د ځنگل قانون دی ، باید دا قانون له منځه ولاړ شي او بل

قانون مېنځ ته راشي.

له خوبه پاڅېدم او پخپل ځای کېناستم ، ډېر خوله شوی وم او د

هوسۍ خبرې مې په زړه وې او د خوب پر تعبیر مې پوه شوم.

ارمان

هر هغه څه چې لری، قدر یې وکړی، ځکه چې په دنیا کې هر څه له مېنځه ځي او دا یو حقیقت دی.

مخکې له دې چې جدایي راشي، د وصال په اهمیت پوه شی او هېڅکله داسې کار مه کوئ، چې په جدایي کې یې ارمان وکړی. دا چې نن بڼکلی او تکړه ځوان یې خپل ځان او ټولني ته هر ډول خدمتونه کولای شي، خو په دې پوه شه، چې بڼکلا او ځواني دې دايم نه پاتې کېږي.

د انسان ژوند د کړنو له مخې شمېرل کېږي، نه د کلونو له مخې نو له همدې امله ژوند د هر انسان لپاره د دنیا او آخرت د لاسته راوړنو یو بڼه بازار دی، په دې بازار کې هر ډول بڼه او بد شيان پیدا کېږي.

د یوې ټولني خدمتگار خلک په ژوندون وستاږي، د دوی یادونه وکړی ځکه چې د دوی یادونه د دوی خپل حق دی. ځینې انسانان له مرگه وروسته ستاږي او په ژوندون یې عزت نه کوو.

یو باغبان باید د ونو له میوو نه په خپل وخت استفاده وکړي، که خامې یې وشکوي، خوند به پکې نه وي او که چېرې پخې شي او د پوځوالي نه وروسته یې هم ونه شکوي، د طبیعي عواملو پر بڼا به په ځمکه وغورځېږي او یا به یې چینجی و خوري، یعنې د میوو نه هم باید په خپل وخت گټه واخیستل شي. د انسان ژوند څو پړاوونه لري، که چېرې د وخت په قدر پوه او په خپل وخت خپل کارونه وکړو، هېڅکله به ارمان ونه کړو.

گټه او تاوان

صحت د الله تعالی لوی نعمت دی او په خپلې پېرزوینې او لورینې یې ډېرو کسانو ته ورکوي.

له صحته ښه او بده کټه اخیستل کیدای شي، ښه گټه ترې هغه کسان اخلي چې روحاني او باطني صحت لري او بده گټه ترې هغه خلک اخلي چې ظاهري صحت لري.

ډېر خلک مې ولیدل چې ظاهرا صحت مند ورته ویلای شو، خو باطني او روحاني صحت به نه لري.

په نړۍ کې هر شی الله تعالی انسانانو ته پیدا کړي دي او په هر شي کې ډول ډول وینا مینونه دي، چې د انسانانو مختلفو اعضاوو ته گټه رسوي.

ډاکټر صاحبان وايي، چې گازرې د سترگو دید ته فايده لري، بادام مغز ته او داسې نور شيان هم شته چې د الله تعالی نعمتونه دي، چې انسانانو ته گټه لري.

یو صحت مند انسان دی، چې ښه مغز او فکر لري، د ډاکټرۍ تر کچې یې زده کړې هم کړي دي، خو بیا هم له خپله فکره ښه استفاده نه کوي، دلیل یې دا دی چې روحاني او باطني صحت نه لري، د انسان باطن چې جوړ شي، ظاهري ښکلا هم پکې پیدا کېږي او په نړۍ کې د دې ټول کارونه مثبت وي.

ډېر داسې شيان شته چې د انسانانو سترگو ته گټه رسوي، او د سالمو سترگو خاوند ته د سترگو صحت مند ویلای شو، که چېرې همدا انسان له خپلو سترگو ناوړه استفاده کوي، دلیل به یې دا وي چې دی هم روحاني او باطني صحت نه لري.

سره ددې چې د دې سترگې به بنسکلې وي او ښه ديد به کوي، خو
زما په پوهه باطن يې خراب دی.

که چېرې د بدن له هرې اعضاوې نه ناوړه استفاده کوو، حقيقت
دا دی چې باطن مو خراب دی.

که چېرې د يو انسان عقيدوي، اصلاحي او ديني ژوند جوړ
شي، باطن يې هم جوړېږي. نن مو ډېر ظاهري صحت مند خلک باطني
صحت مندي نه لري.

د يوې هندوانې ظاهري بنسکلا يې بهرنی ساختمان دی او باطني
بنسکلا يې رنگ او خوند دی. چې ډېر خلک د هندوانې رنگ نه بلکې
خوند ته گوري. که له بيرونه يوه هندوانه هرڅومره بنسکلې وي، خو
داخل کې خرابه وي. دا د هغه انسان په ډول دی، چې ظاهري يې بنسکلی
او باطن يې بدرنگه دی.

په يوې ټولني کې ډېر اصلاح شوي خلک هغه کسان وي، چې
روحاني صحت لري.

که د يو انسان روح جوړ شو، نور بدن يې پخپله ښه کارونه
کوي، همدا روح دی چې په ټول بدن مشري کولای شي او همدا روح
دي چې له انسانه ولاړ شي، په تش کال بود بدلېږي.

پوهه

یو د خبرو کول دي او بل یې پوهېدل دي، چې د خبرو کولو نه یې پوهېدل ډېر مهم دي. لکه څرنګه چې د علم لپاره عمل مهم دی، دغه ډول د خبرو کولو لپاره یې پوهېدل مهم دی.

ډېر خلک دي ښې ښې خبرې کوي، خو پرې پوهېږي نه. له ډېرو مې اوریدلي دي چې وايي: د ظالم بادشاه په مخ کې حق ویل افضل جهاد دی، سړی به فکر وکړي چې اصلي د منصور لمسی همدا دی، چې کله د حق ویلو وخت راشي د یو مظلوم په مخ کې هم حقیقت نه وایي. دی په خولې ویلی شي، چې حق ویل افضل جهاد دی، خو په معنا یې نه پوهېږي او عملي کولای یې نه شي. که یو بل کس حقیقت وایي، همدا د حق چغې وهنونکی پرې بد وایي، ځکه دی حق او حقیقت نه پېژني.

یا ډېر خلک وایي: غیبت مه کوئ، غیبت کوونکی داسې مثال لري، لکه څوک چې د یو انسان خامه غوښه خوري.

هغه څوک چې وایي، غیبت بد کار دی، بیا په خپله غیبت کوي. په هرې خبرې باندې له ویلونه پوهېدل ډېر مهم دي.

د ډېرو کتابونو لوستونکې مې ولیدل، له ډېرو مکتبونو او پوهنتونونو مې خلاص شوي کسان ولیدل، چې د پوهې خاوندان پکې ډېر کم دي. د پوهې پېژندل لکه د ښکلا پېژندنې او انسان پېژندنې په ډول ستونزمن کار دی.

ډېر خلک دي هغه چا ته پوه وایي، چې لوړ تحصیلات لري یا هغه چا ته پوه وایي چې په لوړو څوکیو کار کوي یا هغه چا ته پوه

وايي چې د دريغ په مخکې بڼې بڼې خبرې کوي او په همدې ډول نور خود مختلفو نظرونو او فکرونو خلک بېلا بېل نظريات د پوهې د معيار ټاکنې لپاره لري، خو زما په نظر لکه څرنگه چې د انسان پيژندل اسان کار نه دی، دغه ډول د پوهې پيژندل هم اسان کار نه دی. ډېر مشران او تحصيل کوونکي مې وليدل، چې ډېرې بڼې بڼې خبرې کوي، خو عملي کولای يې نه شي، دوی هر څه ويلای شي خو پرې پوهېږي نه تحصيل خو ډېر خلک کوي يا درس خو ډېر خلک وايي، خو پوهېږي پرې ډېر کم کسان. دوه کسان دي، دواړه له طب پوهنځي فارغ دي او وظيفې لري، يو يې ټوله ورځ په منکراتو اخته او د عوامو وينې څکي او بل د يو بڼه ډاکټر ټولې بڼې ځانگړنې لري. لومړني درس ويلی دی، خو پوه شوی نه دی. دويم يې درس ويلی او پوه شوی هم دی.

د پښتو ادب نوي ښکلا او د هاشمي د ادبي

پنځونو هارونه

د پښتو په معاصره دوره کې د ادب د اسمان پرمخ نوي ستوري را ښکاره او د ادبي څېړنو او هنري ليکنو وړانگويي د پښتو ادب په څرمانه باندې د شفق روښانه رڼا خوره او ولوروله، چې او سمهال هم د ادب په اسمان کې يو شمېر نوي ستوري څرکونه وهي او ورځ تر بلې د خپلو څېړنو او پنځونو پلوشې تر

لرې واټن پورې غزوي او د خپلو ادبي پنځونو څخه د پښتو د ادب ناوې ته تلپاتې هارونه جوړوي.

او سمهال د ځوانوليکوال په لړ کې د ښاغلي هاشمي ستوري د ختيځ د ادب په اسمان کې د هر چا پاملرنه جلب کړې. نوموړی په هغه چاپيريال کې ژوند کوي، چې هلته استاد پوهاند رښتین، قیام الدین خادم او گل پاچا الفت وینوهم له دې سیمې څخه په ادبي ډگر کې لوی همت او هنرونه اخیستې و چې او سمهال یې د پښتو د ادب په بڼ کې هر ډول گلان غوړیدلي او گڼ شمېر ادبي بوراگان ترې خوند اخلی. سید اصغر هاشمي ټوله کورنۍ په علمي روښانتیا باندې ښکلې ده چې پلار (علمي رېته، پوهنمل سید رحمن هاشمي) او سمهال د ننګرهار په ښوونې او روزنې پوهنځي کې استاد، نیکه یی سید عبدالمنان هاشمي د خپل وخت لومړنیو کسانو څخه و چې د هیواد په پلازمینې (کابل) دارالمعلمین کې یې زده کړې پای ته ورسولې، د هاشمي دوه وروڼو په هالنډ او هندوستان کې د ماسټري زده کړې کړي دي او او سمهال په خپل هیواد کې په بېلابېلو ادارو کې دندې ترسره کوي.

د انگلستان د نامتو لیکوال او ارواپوه ډاکټر سمايلز په وینا د انگلستان خلک پر خپل ځان باندې تلپاتې ویا لري او هر کار په ذوق سره سرته رسوي، نو په همدې اساس انگلستان وگړو پرمختګ کړی او د بهرنۍ هڅې پر ځای د انسان خپل داخلي هڅې یو انسان د بري منزل ته په لنډ واټن کې رسوي. د نوموړي د خبرې په تايید همدا حس او هڅه د ښاغلي

هاشمیپه وجود کې شته او د همدې هڅو په اساس شپه او ورځ د کتابونو مطالعې، څېړنو او تخلیق ته ځانگړې کړې ده او د ډاکټر سمايليز په وینا د انسان په پرمختگ کې د هغه مسلک سره د نوموړي مینه هم اړینه ده چې اصغر دا ځانگړتیا هم لري د ادب، د مطالعې او ادبي پنځونه په لټه تلپاتې زیارگالي، نوموړي په کم سن کې گڼ شمېر ادبي اثار د پښتو ژبې د غښتوب په موخه ډالۍ کړي دي.

بناغلی هاشمي څېړنې، تخلیق تر څنگ په ژباړه کې هم ښه وړتیا ښودلې ده، چې یو شمېر اسلامي کتابونه یې له فارسي څخه پښتوته ژباړلي دي او د نوموړي ځینې اثار په دري او انګلیسي ژبو باندې د نورو لیکوالو له خوا ژباړل شوي دي.

دا هم د نوموړي د چاپ شوو اثارو لړلیک:

څېړنې:

- ۱: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: د نظم تاریخ (لومړۍ او دویمه دوره)، مومند خپرندویه ټولنه، ننگرهار، ۱۳۹۲ ل کال.
- ۲: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: د استاد گل پاچا الفت د شعرونو منځپانگېزه او جولېزه څېړنه (د ماسټرۍ تېزس)، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، ۱۳۹۳ ل کال.
- ۳: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: ادبي وړانگې، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، ۱۳۹۳ ل کال.
- ۴: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: د الفت مرغلرې (سریزه، زیاتونه او ویپانگه)، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، ۱۳۹۳ ل کال.
- ۵: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: شعر پوهنه، مومند خپرندویه ټولنه، ننگرهار، ۱۳۹۱ ل کال.
- ۶: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: د څېړنې بنسټونه (د تحقیق فن او لارې چارې) یار خپرندویه ټولنه، ننگرهار، ۱۳۹۴ ل کال.
- ۷: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: بولل له پیله تر خوشحاله، مومند خپرندویه ټولنه، ننگرهار، ۱۳۹۱ ل کال.
- ۸: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: ادب پوهنې آرونه، مومند خپرندویه ټولنه، ننگرهار، ۱۳۹۱ ل کال.
- ۹: هاشمي، پوهیالی سید اصغر هاشمي: غني خان فلسفي شاعر، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، ۱۳۹۲ ل کال.

- ۱۰: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر هاشمي: ادبي مرغلرې، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۲ل کال.
- ۱۱: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر هاشمي: ادبي درو ټاکنه، ۱۳۹۲ل کال.
- ۱۲: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر، د پښتو ژبې ادبي سرلاري، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
- ۱۳: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر، د ليک او لوست اسانه زده کړه، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۱ل کال.
- ۱۴: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر، ادبي مرغلرې (دويم ټوک)، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۲ل کال.

تخليقات:

- ۱: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: برخليک (ناول)، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۱ل کال.
- ۲: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر، د فکر بيان (لنډې نثري ويناوې): ۱۳۹۳ل کال.
- ۳: هاشمي، پوهنيار سيد اصغر: د فکر پلوشې، ۱۳۹۴ل کال.

ژباړې:

- ۱: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د بهلول نصيحتونه، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
- ۲: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د حضرت محمد (ص) لنډ ژوند ليک، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
- ۳: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د حضرت ابو بکر صديق (رض) لنډ ژوند ليک، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
- ۴: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د حضرت عمر (رض) لنډ ژوند ليک، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
- ۵: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د حضرت عثمان (رض) لنډ ژوند ليک، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
- ۶: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د حضرت علي (رض) لنډ ژوند ليک، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.

راټولونې:

- ۱: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د ادبي ژانرونو لنډه پيژندنه، گودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.

۲: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د ادبي اصطلاحاتو سيندگي، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۳ ل کال.

۳: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د استاد گل پاچا الفت ستاينې (راټولونه او سريزه)، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۳ ل کال.

چاپ ته تيار اثار:

د پښتو ژبې ادبي سرلاري (دويم او درېيم) ټوک، نړيوالې ادبي خپرې، ادبي نظم ډولونه او پيداينست يې، د لرغونې دورې نثري اثار او پيداينست يې، د لوديانو او سوريانو ليکوال، اخلاق د امام غزالي له نظره، شاعران او مشاهير، د پښتو ژبې تاريخ، د فکريون، ادب تيوري او ادبپوهنې بنسټونه

او سمهال نړۍ د ساينس او ټکالوجي د پرمختگ سره د انساني ژوند په گڼو برخو کې اسانتياوې رامنځته شوي دي او د علمي پرمختگ په موخه هم او سني ليکوال د همدې انټرنېټي وسايلو څخه کار اخلي چې ښاغلي هاشمي هم ورسره بلدتيا لري او هم هره ورځ د نوموړي ادبي، سياسي، ټولنيزې او ارواپوهنيزې مقالې د پښتو په بيلا بيلو ويبپاڼو کې خپرېږي چې تر دې مهاله يې د مقالو شمېر نژدې ۲۰ ته رسيدلي دي.

په اتلسمه پېړۍ کې په فرانسه کې يو فيلسوف تېر شوی دی هغه وايي کوم انسان چې د تفريح په ارزښت پوه نه شي نو هغه کس د کار کولو وړتيا هم نه لري خو ښاغلي هاشمي په دې ډگر کې هم مخکښ دي، نوموړی د شلو کلونو راهيسې د پهلواني او داسې نورو لوبو په برخه کې ښه ځليدلی دی چې لوبې يې د هيواد په داخل او بهر کې گټلي دي. نوموړي د ادبي او فرهنگي هڅو تر څنګ هره ورځ يو ځانگړی وخت د سپورت تمرين له پار هم ټاکي.

په اسلاميت او افغانيت مين

پوهنيار فهيم بهير

د البيروني پوهنتون استاد

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

مننه او کور وداني

د افغانستان ملي تحریک د هېواد پال او فرهنگپال شخصیت
بناغلي (خیرالله خان) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر
چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د
چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. مور له ټولو درنو
هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او
مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه
کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مینه

د افغانستان ملي تحریک

د فکر پلوشې

سید اصغر هاشمي

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۵۰

د خپرونو لړ: ۴۹

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**